

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ BİLİM DALI

MODERN TOPLUMDA SPORUN İŞLEVİ ÜZERİNE
KARŞILAŞTIRMALI BİR ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Metin ASLIM

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Erdinç YAZICI

ANKARA-2007

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ BİLİM DALI

MODERN TOPLUMDA SPORUN İŞLEVİ ÜZERİNE
KARŞILAŞTIRMALI BİR ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Metin ASLIM

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Erdinç YAZICI

ANKARA-2007

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Metin Aslım'a ait "Modern Toplumda Sporun İşlevi Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma" adlı çalışma, jürimiz tarafından Sosyoloji Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan: Üye

Prof. Dr. Kadir CANGIZBAY

İmza

Üye: Prof. Dr. Ahmet Faik İMAMOĞLU

İmza

Üye: Yrd. Doç. Dr. Erdinç YAZICI (Danışman)

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	1
------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TEORİK ÇERÇEVE ve KAVRAMLAR	3
1.1. TEORİK ÇERÇEVE.....	3
1.1.1. Medenileşme Süreci (Civilizing Process) ve Figürasyonel Teori	5
1.2.KAVRAMLAR.....	10
1.2.1. Spor' un tanımı.....	10
1.2.2. Spor ve Modernite	13
1.2.3. Spor ve Boş Zaman (Leisure)	14
1.2.4. Spor ve Din	17
1.2.5. Spor ve Sosyalleşme	27
1.2.6. Spor ve Sosyal Kontrol.....	27
1.3. SOSYAL BİR KURUM ve OLGU OLARAK SPOR ve KÜLTÜR	
1.3.1. Sosyal bir kurum olarak spor.....	28
1.3.2. Spor ve Kültür.....	29
1.3.3 Sosyal Bir Olgu Olarak Spor	30

İKİNCİ BÖLÜM

2. SPOR, SİYASET, İDEOLOJİ, MİLLİ KİMLİK ve KARAKTER.....	
2.1 .Spor ve Siyaset	31
2.2. Spor ve İdeoloji.....	35
2.3.Spor,Milli Kimlik ve Karakter.....	36

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SPOR VE OYUN TEORİLERİ	38
3.1. Çatışma Teorisi (Conflict Theory).....	38
3.2. Eleştirel Teori (Critical Theory).....	39
3.3. Feminist Teori (Feminist Theory).....	39
3.4. Figürasyonel Teori (Tasvirici-Temsili Teori).....	40
3.5. Fonksiyonalist Teori (Functionalist Theory).....	41
3.6. Etkileşim Teorisi (İnteractionist Theory).....	41
3.7. Huizinga'nın Oyuncu-İnsan Teorisi (Homo-Ludens).....	42
3.8. Veblen'in Teorisi (Kahraman kültürü).....	45

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. FARKLI ÜLKELERDE SPORA GENEL BİR BAKIŞ	48
4.1.İngiltere.....	48
4.2. Çin Halk Cumhuriyeti.....	52
4.3.Küba	56
4.3.1.(1959)Küba'daki Sosyalist Devrim ve Spor (Fidel Kastro Dönemi).....	57
4.4.Türkiye.....	66

5.SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	75
KAYNAKÇA.....	77
ÖZET.....	84
ABSTRACT.....	85

GİRİŞ

Bu, bir sosyologun bakış açısından, spor alanında yapılmış kalitatif bir araştırmadır.

Spor, çağımızda tüm dünyada modern toplumların hayatındaki toplumsal olgu ve kurumlardan biridir. Toplumsal bir olgu ve kurum olarak nitelendirdiğimiz spor, birey ve sosyal gruplar arasındaki etkisini gün geçtikçe daha da artırmaktadır.

Her şeyden önce, günümüzde meydana gelen toplumsal ve kültürel değişim büyük bir ivme kazanmıştır. İnsanoğlu sanayi devrimi ile başlayan makinalaşma ve bunun sonucu olarak ortaya çıkan kentleşme olgusu ile doğal çevresinden kopmak zorunda kalmıştır.

Kentleşme ve teknolojik ilerlemenin getirdiği, hızlı ve sofistike hayat tarzı, insan üzerindeki baskıyı korkunç derecede artırmıştır. Bu yeni düzene ayak uydurmak mecburiyetinde kalan insanoğlu, bu mevcut baskıyı üzerinden atmak ya da azaltmak amacıyla çeşitli sporlar, eğlenceler ve oyunlar geliştirmişlerdir.

Bu eserde, özellikle üzerinde durulacak konu olan modern spor, oyun ve eğlence olarak kabul edilen anlayışı geride bırakmış ve küreselleşmenin de etkisiyle rekabetin ve kültürel hegemonyanın bir alanı, ticari amaçlı sanayi dalı haline gelmiştir.

Bütün ülkeler, önceleri, toplumsal kültürün bir parçası olarak yapılan sporun, kültürler üzerindeki değiştirici, benzeştirici gücünün farkına varmışlar. Sporu, toplumun iç dinamiklerini harekete geçiren bir itici güç, bir siyaset aracı, sosyal ve kültürel değişimin bir aracı olarak kullanmışlardır ve kullanmaktadırlar.

Bir devlet politikası haline gelen spor, mikro boyutta kişilerarası, makro boyutta ise uluslararası rekabetin bir simgesi haline gelmiştir.

Spor, başlangıçtaki eğlence ve oyun amacını çoktan aşmış sosyal ve kültürel gelişmenin bir aracı haline gelmiştir.

Spor, Başını Büyük Britanya'nın çektiği, kültür devriminin yeniden yarattığı Çin Halk Cumhuriyeti, eski Sovyetler Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri'yle diğer Asya, Afrika, ve Avrupa ülkelerinin durağan toplum yapısını harekete geçirmek için kullandıkları olgulardan ve kurumlardan biri olarak hak ettiği saygın yeri almıştır.

Bu saydığımız ve diğer ülkeler, hızlı sanayileşme ve kentleşme ve bunun sonucu olarak da hızlı nüfus artışı sebebiyle insanlara çevreye uyum sağlama ve dinamizm kazandırmak için sporun gücünün farkına vardılar ve sportif örgütlenmeye gittiler.

Bu hem spora sosyal kurumlar arasında saygın bir kazandırdı hem de onun alt yapısı olan birlikler vasıtasıyla sporun örgütlü bir şekilde yaygınlaşmasını sağladı.

Yukarıdaki açıklamaların ışığında, eserimizde, sürekli gelişen ve değişen modern toplumda sporun işlevi karşılaştırmalı olarak ele alınacaktır.

Modern toplumlarda sporun işlevi, toplumların kendi kültürel değerleri ve milli politikaları çerçevesinde incelenecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TEORİK ÇERÇEVE ve KAVRAMLAR

1.1. Teorik Çerçeve

Niçin spor yapar, oyunlar oynarız? Herhangi bir kişi eğlenceye ve işe oyunla sahip olabilir. Örneğın, dağlara ya da duvara tırmanarak oyunlar oynama onu yapan kişi için bu istek, eğlence ve ileride dağcılık sporuyla ilgili bir topluluğa kabul edilme sebebi olabilir. Eğitim amaçlı oyunları kullanmayı destekleyen bir kişiyi düşünün. Bu amaçlar, bedensel ve zihinsel anlamda bir iş için önceden hazırlık olabilir. Örneğın, duvarı, kayaları ve dağcılık sporuyla ilgili araçları tanımayı öğrenme ve dengeyi sağlama gibi bazı teknik hedefleri gerçekleştirme gibi. Oyun oynarken veya spor yaparken hoş bir atmosfer yaratılır. Bu da bir sporcu veya oyuncu için bir amacı gerçekleştirmekle mutluluk ve mükemmeliyete giden bir yol olarak kabul edilebilir.

Bu araştırma, mikro düzeyde (fert) fiziksel eğitim ve sporlara katılmak gibi özellikli ve önemli bir alan üzerine odaklanma, daha sonra da makro dönüşümün sonuçları ile ilgilidir. Boş zaman veya eğlencenin bir formu olarak kabul ettiğimiz veya hakkında konuştuğumuz spor, sosyal hayatın bir görünüşüdür.

Spor, oyun ve rekreasyon insan ihtiyacının iyi huylu bir yansımasıdır. Bununla birlikte spor, sosyal yapı ilişkileri, ferdi ve kolektif kimlikleri, değerleri ve idealleri kapsayan toplumun önemli görünümünün güçlenmesine yardımcı olan önemli bir sosyal faaliyettir.

Bu araştırmada, kültürel faaliyetleri bir formu olan sporun etkileri ve bazı anahtar sosyal işlevlerinin bir incelenmesinden yola çıkılarak sporun üretken özellikleri öz olarak açıklanmaya çalışılacaktır. Araştırmada, uluslararası modern ve tarihi olaylarla ilgili örneklerle sporun sosyal anlamı ve oluşturduğu muazzam yapıya nasıl katkıda bulunduğu üzerinde **Norbert Elias**'ın "**Medenileşme Süreci**" (**Civilizing Process**) teorik çerçevesinden yararlanılarak bir sonuca varılmaya çalışılacak. Örneğin; **Kriket ve sömürgecilik** gibi.

Modern Batı toplumunun teorisyenleri arasında "**Golden Decades**" Altın Onyıllar diye adlandırılan (1950-1980) arasında sürdürülen ekonomik büyüme döneminin, refah devletinin ortaya çıkmasıyla birlikte, Batı lkelerinde muazzam bir değişim sürecine yol açtığı konusunda genel bir kabul vardır. Bu dönem, yeni hayata intibak ve serbest zamanın artmasına dikkat çeken (Dumazedier, 1962,1988;Kaplan, 1960) tarafından "**Boş Zaman**", Hayat tarzındaki değişikliklere işaret eden (Baudrillard, 1970) tarafından "**Tüketim Toplumu**" ve ekonomik gelişmeyi vurgulayan (Galbraith, 1958) tarafından "**Refah toplumu**" şeklinde farklı ama daima önemli isimler verilen yeni bir toplumsal modelin ortaya çıkmasına yol açtı. Bu yeni toplumsal model, bir alt-üst oluşu da beraberinde getirdi (Yankelovich, 1981). Klasik iş anlayışı yeni bir kültürel modele yerini bıraktı. Bu kültürel model fert ve kendilik merkezliydi. Bu kültürel kontekst içinde beden kendini tanımlamanın ve hazzın merkeziydi (Yankelovich, 1981). Bundan dolayı, yeni akım, tüm hayat kulvarında bedensel eğitim ve spor üzerine vurgu yapıyor. Modern toplumlarda, toplumsal hiyerarşi formasyonunu, sınıf farklılıklarına indirgemek mümkün değildir.

Medeniyet ve sosyal saygınlığın çevresinde örgütlenmeye başlayan g ilişkileri, kültürel ayırım ve sınıf belirleyicileri olarak görev yapma eğilimindedirler. Beden ve onun dışarıdan görünümüyle davranışlar bu ayırıcı noktalara kaynak oldu. Bedenler, stnlk duygusu için herhangi bir araştırmanın konusu olma durumuna geldi. Bu kimlik formasyonunu, ötekiler ve kendimiz ile insanların kendileri ve bizim hakkımızda ne dşndğu belirler. Bu doğal bir süreç değildir. Tam tersine, her dönem, farklı ideal beden ve imajla, farklı durum kodlarına sahiptir. Bu araştırmada, belirtilen genel faraziyeleri çıkış noktası olarak kabul ederek bir teorinin ekseninde,

Norbert Elias' ın "Medenileşme Süreci", "Medenileşmiş Bedenler" ve yine Elias'ın "Figürasyonel teorisi esas olmak üzere zaman zaman öteki teorilerin de hassasiyetleri de göz önünde bulundurularak bir öze ulaşılmaya çalışılacak.

1.1.1. Norbert Elias ve Medenileşme Süreci (Civilizing Process)

Elias, ortaçağlardan itibaren Avrupa toplumlarının gelişimini araştırdı. O, bu dönemden itibaren insanların davranış özelliklerinin az ya da çok benzer, ama sürekli bir eğitim ve düşünce özelliğine sahip olduğu sonucuna vardı. Bu, davranış ve tarzları gözlemleyerek normları benliğin parçası haline getiren insanları içine alıyordu. İnsanların yemek yerken tükürme gibi kabul edilebilir önceki hareket tarzları daha sonraları kabul edilemez hale geldi. Elias burada, bir yüzyıla uzanan bu tarihi süreçte, insan davranışındaki değişimlerin tarihi izini sürüyordu. Elias, Batılı medenileşmiş insan için alışılmış (benimsenmiş) görünen davranış örüntülerinin gerçekte tarihi olduğunu tartışmaya açıyordu. Normlar, korku ve sakınmanın sınırları, sosyal olarak belirleniyor ve değişiklik gösteriyordu. Bir başka deyimle, hiç kimse dünyaya medenileşmiş ve medeni toplumlarda gelmiyordu (Elias, 1978). İçinde eğitim aldığımız ve yetiştirildiğimiz toplumun standartlarına göre, gayet doğal olduğunu düşündüğümüz şeyler; Örneğin yer sofrasında sini içerisinde tek tencereden yemek yeme alışkanlığından, masa üzerinde herkesin kendi tabağından yemek yemesi gibi bir alışkanlık, toplumumuzda çok zor ve belirli bir süreçte, yavaş bir şekilde gelişti ve hala devam eden bir süreç değil mi?

Medenileşme sürecinin ana fikri sosyal disiplinden, ferdi kendi iç disiplinine geçmesidir. Elias, ferdi ve sosyal yapıların formasyonunun ortak geliştiğini belirtir. Elias, Ortaçağların sonlarından ve Rönesans'ın ilk dönemlerinden başlayarak gelişen günümüzde, benliğin bir parçası olma veya uyum olarak adlandırılan ferdi kontrolün niçin ve nasıl geliştiği sorularına da cevap bulmaya çalıştı. Elias, zamanla şiddete başvurma, cinsel davranış, beden işlevleri, yemek yeme alışkanlıkları, konuşma şekilleri, nefret ve utanma duygusunu bilinç eşiğinin artışıyla tedrici olarak çok daha

fazla sofistike buluyordu. Bunun sebebi bir çeşit (**Habitus**) alışkanlıktı. İnsan yalnız kaldığı zamanda işlevsel olan, belirli sınırlar içindeki davranış, kendiliğinden bir takip olarak ortaya çıkıyordu. Elias, bir medeniyet olarak tecrübe edilen şeyin daha geniş sosyal ilişkiyle formlara dönüşmüş değişikliklerle sadece anlaşılabilen ve zamanla değişen belirli ruhsal yapı (alışkanlıklar) üzerine kurulduğuna işaret etti. Bu, habit ya da habitus kavramına Elias, kendini kontrol aracını, işlevsel hale getiren bir otometre olarak ikinci yapı (**Second Nature**) adını verdi. Elias, şiddet kullanımı ve uygulanan vergilerin gücüyle kendi tekellerini ve devlet formasyonunu içine alan ve bu değişimlere doğru giden Avrupa ortaçağ toplumunda “değişen güç dengesiyle” birbirine bağlıyor. Orduların formasyonunu işin içine katan, şiddet üzerine devlet tekeli, hayatı genel olarak daha az şiddet içermeyen bir hale getirdi. İnsanlar, bir şiddet tabusu ve sembolik olarak şiddet hareketlerini benliğin bir parçası haline getirmeye başladılar. Elias, bu uygulamanın tekelleşmesiyle, fiziksel şiddetin, bireyin sosyal yapısını etkileyen kısıtlamalar, sosyal talepler ve ferdi niteleyen tüm mekanizmaların işlevsel formuyla, özellikle ferdin hayatında önemli bir yere sahip olan korkuların formu geniş bir ölçekte değişti (Elias, 1978).

Elias, inandırıcı olarak, insan kültürüne sporun temel katkısını düzenleyen üç konu veya süreçleri araştırdı. Spor sosyolojisi üzerine yazdığı önemli makalelerinde Elias, klasik Yunan Olimpiyat Oyunları ve ortaçağın halk oyunları yarışmalarından yola çıkarak modern zamanların spor yarışmalarına, bu triadic filozofik yapının gelişmesini ve tekamülünü ortaya çıkarır. Sporun kilometre taşları olan bu felsefi formasyonlara paralel hareketle, spor, kendi kendisini zamanla belirli bir tarihi biçime götürür. Elias kavram olarak, sporu çeşit çeşit ayrımlı kategorilere böler: Yüksek başarı sporu ve boş zaman sporu, profesyonel ve amatör sporcular tarafından yapılan yüksek başarı sporu, muhteşemdir ve katılan sporcular ve atletler, uzun, sıkı ve özel bir eğitimden geçerler. Öte taraftan, boş zaman sporu, iki alt bölüme ayrılır. Bunlardan birisi seyirci sporu, ikincisi ise aktif boş zaman sporudur. Elias’ın sınıflandırmasının karmaşık yapısı, gerçekte katılanlar açısından yüksek performans sporu olurken, seyirciler içinse seyirci sporu özelliği taşır. Aktif boş zaman sporu, insanın kendi aktif boş zaman eğlenceleri olarak grupla veya ferdi olarak yapılır. Boş zaman sporu, sosyal ve duygusal arzu için yapılır. Bu karmaşık kategorilerde yapılan

spor, modern zamanlara aittir. Oysaki eski zamanlarda amatör ile profesyonel arasındaki ayrım onun yapısını ifade etmek için yeterliydi. Sporun temel ögesi oyunun yapısını oluşturan, zaman ve belirli bir yerden hareket ve hızla bir araya gelen oyun elemanıdır. Oyun elemanı ise herhangi bir kısıtlamadan ayrı, özgürce yapılan bir davranıştır ve medeniyetin gelişmesinde kritik bir rol oynar. İnsan kültürünün gelişmesi oyun kavramıyla mümkün olmuştur (Huizinga, 1955). Toplumsal ve kültürel faaliyetin bir elemanı olarak spor, akıl ve beden unsurlarının her ikisini de kendi yapısında bir araya getirir. Spor, tarih boyunca bu vasfını korudu. Son zamanlarda beden unsurunun entelektüel yapı üzerinde hakimiyet kurduğu düşünülse de uzun yıllar boyunca spor, tarihteki yerini bu şekilde aldı. Gerçekte de spor araştırmaları bunu doğruluyor. Bu beden eğitimi olarak adlandırılıyor. Norbert Elias da, ısrarcı bir şekilde bu adlandırmaya vurgu yaptı. Elias için spor, tarihi boyunca biçimlenmemiştir ve somut bir şekilde bilimsel değildi. İnsani bilginin ayrımı, iki uzlaşmaz alanı işaret ediyor. Birisi kesin bir şekilde zihinle ilgili öteki ise bedenle ilgili. Elias için spora ilişkin eğitim, her iki alanı bir alayım şeklinde eklemlmeli (Elias, 1978). Gerçekten, spor öğretimi, tek perspektifle bir araya getirilen entelektüel ve bedensel elemanlar veya öğelerse spora ait gerçek iyilik başarılabilir.

Beden eğitiminin ilk ideologları Rönesans hümanistleriydi. Onlar, geleneksel Hristiyanlıkta yer alan insan ruhuna güç veren aşamalara katılan, insan bedeninin yüceltilmesini, bütün insanlığa duyuracak taze fikrin nakledicisiydiler. Hümanistler, tutkulu bir şekilde, onu kavrarlarken, klasik antikiteye övgüler düzdüler. Onların ütöpik hedefi Perikles Atina'sındaki hayat zenginliğine eşit bir zenginliğe kendi dönemi insanların da yaklaşmasıydı. Tasvirini yaptıkları yeni dünyada bulunan, "yeni insan", "yeni eğitim" araçlarıyla bunu tekrar yaratabilirdi. Kendi otoriteleri Philostratus ve Lucian gibi teorisyenlerdi. Cumhuriyet'in (The Republic) çeşitli kitaplarındaki tavsiyelere göre ise özellikle Plato'ydu. O zamanın eğitim sistemine göre, müzik gibi bir insani değer erken yaşlarda başlamalı, içerisine beden eğitimi dikkatlice konulmalı ve ömür boyu sürmeliydi. Ruhu geliştiren sağlıklı beden, bedensel mükemmeliyet de değildi. Tam tersine kendi mükemmeliyetiyle bedeni geliştiren sağlıklı ruhtu. Zamanın Yunan kültürü, insanlık tarihinde çok az benzeri

görülen fiziksel bedenin güzelliğine övgüler düzen bir süreçti. Plato’yla devam eden süreç, daha sonra Fransız filozof Jean Jacques Rousseau, Descartes ve İngiliz takipçileri John Locke ve Thomas Hobbes ile devam etti.

İngiliz filozof Locke için, bedenin önemi sadece doğru bilginin kaynağı olan duyguları doğurtmasındandı. İdealar ve kompleks idealar (yansımalar) ancak duygular vasıtasıyla akla ulaşabilirdi. O, İngiliz eğitim yapısında kurumsallaşmış olan fiziksel eğitim faaliyetini cesaretlendirmek için ona önderlik eden bir inançtı. Bu bağlamda, binicilik, eskrim ve dans etmenin savunuculuğunu yaptı. Locke’ un görüşlerinin önemi, iki yüzyıl sonra İngiltere’ de “Modern sporun” doğuşuna yardımcı oldu. Locke, 18’inci yüzyıldaki aydınlanma felsefesinin önde gelen filozoflarından. Çocuk yetiştirmek için onun aslında tüm seleflerinin birçoğundan farklı görüşleri ve önerileri yoktu. John Locke daha çok fiziksel egzersiz üzerinde durdu (Mandell, 1984:127). Locke’ un ölümünden 8 yıl sonra dünyaya gelen Fransız filozof Jean Jacques Rousseau da dönemin önemli filozoflarından. Görüşleriyle 1789’daki Fransız İhtilali’nin temellerine atan Rousseau, Emile adlı eserinde, roman kahramanı, masum ve yetim Emile’ in aldığı ideal eğitimden bahseder. Bu eğitimin içinde fiziksel egzersiz de vardır. Roman kahramanı Emile’ in romanda geçen bazı mısraları da şu şekildedir;

“Ruha itaat etmek için beden güçlü olmalı...
İyi bir hizmetkar dinç olmalı..
Daha zayıf beden, daha fazla onu yönetir...
Öğrencinizin zekasını geliştirirseniz, Onu yönetecek gücü de geliştirin...
Verin onun bedenine sürekli egzersiz....” (Mandell, 1984:128).

Rousseau’nun bedensel eğitim üzerine düşünceleri Almanya’da da çok fazla etkili oldu. Dönemin Avrupa sporu, yeni sosyal şartlarla uyum içinde entelektüellerin takibi ve dikkati altında, yardımsız gelişmesini sürdürdü. Bulundukları bölgelerde hareket alanları sınırlı olan köylüler, yerel festivallerin içinde yer alan dans yarışmaları, güreş, ağırlık fırlatma, boks ve balad (halk türküleri) yarışmaları ile günlük hayatın sıkıntılarından kaçış yolu bulmayı sürdürdüler.

19'uncu yüzyıl Viktorya İngiltere'sinde fiziksel eğitim, Thomas Arnold tarafından okul programlarının zorunlu bir parçası yapıldı. Viktorya dönemi İngiltere'sinde sporun yeniden keşfi önemliydi. Artık bütün dünyaya yön verecek 19'uncu yüzyıl İngiltere'sinde ortaya çıkan iki büyük güç olan “**Sanayi ve Spor Devrimi**”, baş döndürücü bir hızla ve kendilerine bu yolculukta eşlik eden sömürgeci ideolojilerin de etkisiyle her yere yayılacaktı. Bu aynı zamanda, bir büyük imparatorluğun, “Üzerinde Güneş Batmayan Büyük Britanya İmparatorluğu'nun da habercisiydi.

Figürasyonel sosyoloji, birbiri için gerekli olan ilişkiler zincirini şekillendiren insanlara vurgu yapar. Toplum ve fertler, birbirlerinden ayrı düşünülemez. Fertler birçok şekilde ve düzeyde, belirli şartlar sebebiyle bir aradadırlar. İlişkiler, doğal olarak, yerleşik adetler içerisinde şekil değiştirebilen bir güç dengesiyle işbirliği ve çatışma görünümelerini içine alır. Bu ilişkilerde doğal güç, bir araya getirici ekonomik ve karizmatik birçok çeşit de olabilir. Sosyal hayat alanları çok fazla uzmanlık gerektiren birbirine ihtiyacı olan kanallar olurken; Örneğin, uzmanlık gerektiren iş bölümü gibi. İş, gittikçe artan şekilde uzmanlık alanı haline geldi. Buna örnek olarak gıda sektörünü verebiliriz. İnsanlar daha önceleri, yiyecek bulmak için ava çıkarlardı. Daha sonra, insanlar için gerekli olan gıda tarım yoluyla sağlanmaya başladı. Bir müddet sonra araya satıcılar da girdi. Üretici, aracı (dükkan veya marketler) ve tüketici zinciri ortaya çıktı. 19'uncu yüzyıldan itibaren sanayileşmeyle birlikte birbiri için gerekli olan zincirin halkalarında artış oldu. İş, gittikçe artan bir şekilde tek düze hale geldi ve uzmanlaştı. Bu süreçlerin tek etkisi, insanlığın büyük bir çoğunluğu için boş zamanda olan artıydı. Özellikle de işçilerin boş zamanlarında. Figürasyonel sosyologlar, özellikle sanayileşmenin, hayat riskinin yapısını değiştirdiğini veya kaldırdığını doğal davranışlar için fırsatlar sınırlı hale gelirken, hayatın tek düzeliğini artırdığına karar verdiler. İşte, spor, böyle bir tekdüzeliği azaltmanın ve insanın içinde varolan heyecanı zevke dönüştürmenin yollarından biriydi.

1.2. KAVRAMLAR

Bu bölümde eserimize konu olan sporla ilgili kavramları ele alacağız. Bu kavramlar konunun daha iyi anlaşılmasında ve açıklanmasında yardımcı olacaktır.

1.2.1. Sporun tanımı

Spor terimi, farklı kişilere, farklı şeyler çağrıştırdığından beri farklı şekillerde tanımlanmış ve yorumlanmıştır. Bazı kültürler balık avcılığını bir spor olarak değerlendirirken, diğerleri bir para kazanma, ailelerinin geçim ve hayatta kalabilmenin bir aracı olarak görebilirler. Bu demektir ki, sporun değişik kültürler, dinler ve uluslarda çeşitli tanımları olacaktır.

Spor, din, eğlence, aile ve iş, modern teknolojik toplumda önemli bir yere sahiptir. Kimliğimiz bu kategoriler bağlamında tanımlanır. Eğlence, yarışma içermeyen pul koleksiyonculuğundan, müzik sanatına kadar herhangi bir şey içeren farklı bir kategoridir. Din, ölüm ve Tanrı arasındaki bağlarla, hayata ilişkin çerçeveyi kapsar. Çalışma, toplum içinde hizmet verdiğimiz ekonomik roldür. Aile, kültürel olarak insanları birleştiren cinsiyet ilişkileri ve ailevi sorumlulukları içine alır.

Sporun geçmişten günümüze pek çok tanımı yapılmıştır. Çalışmamızda konumuzla ilgili olarak genellikle sporun sosyolojik ve kültürel anlamı üzerinde durmak istiyoruz. Yalnız spor hakkında genel ve özel bir fikre sahip olmak için onun sözlük anlamını da bilmek gerekebilir.

“Spor, belirli ölçüde, güç ve beceri gerektiren yarışma mahiyetinde ve eğlenceli faaliyetlerdir. Spor takım halinde ve ferdi olarak yapılan örgütlenmiş atletik faaliyetlerdir. Spor, neşe, sevinç ve eğlence ile ilgili şeylerdir.”(Encyclopaedia Britannica, 1990).

“Spor, eski Fransızca “desport”’dan İngilizceye geçmiş bir kelimedir. Neşeli olmak ve kişinin dikkatini başka yöne çekmek anlamına gelmektedir (Grand Dictionnaire Larousse,1850).

Bir başka kaynakta ise spor kelimesinin köken olarak dikkatini, ilgisini başka yöne çekmek, eğlendirmek, oyalamak anlamına gelen Latince bir kelime olan disport’tan geldiği belirtilmektedir. Neşeli fiziksel faaliyetin, düşüncede, davranışta eğlendirici ve neşe içinde katılımla günlük hayatın baskı ve katılığından insanların dikkatini başka yöne çekerek esasta, insanın başka bir şeye yönlendirilmesini icra eder. (Zauhar, 1995). Bununla beraber, günümüzde, spor, günlük hayatın içinde herhangi bir şeydir. Fakat spor, faal veya edilgen olsun katılan birey açısından dikkatini başka yöne çeken veya onu eğlendiren bir şeydir.

Spor, ayırt edici perspektif veya farklı bakış açılarından çok şekilde tanımlanabilir. Tanımlar, karakteristikleri itibariyle belirli olarak tam bir kesinlikle yapılan şeyi özellikli hale getirmeye yardım ve hizmet eden asıl araçlarken, şimdi yapılan tanım, sosyal dünyanın bir parçası olarak spor faaliyetini göstermek için yapılmıştır.

Spor, treking, ski, balık avı ve avcılık gibi, açık havada yapılabilen hoş bir zaman geçirme aracı, rekreasyon ve eğlencedir. Formal olmayan anlamda tamamen özgür ve gönüllü bir katılımdır (Coakley, 1982).

Bu tanımların dışında sporun bir çok tanımı daha yapılmıştır. Spor, standard bir değerler manzumesine karşı, ferdi performans içinde tanzim edilen bir düzenlenmiş ilişkiler sistemi olarak görülebilir (Duncan, 1970). Sporu oyuncu insan felsefesi içinde ele alan Huizinga ise daha çok insanın kültürel dünyası içinde sporu tanımlar. Spor, özel tanımlarına ek olarak bazı seramoni, norm ve değerler sistemi içerisine yerleştirilmiş belirli hedefler, kurallar ve teknik standartlarla düzenlenmiş bir davranış tarzı ve fiziksel faaliyettir (Huizinga, 1938).

Sporun farklılıkları ortadan kaldıran kültürel bir unsur olduğunu söyleyen bir başka tanımda şöyledir. Spor, yerel bölünmeleri görünmez kılan, kültürel farklılıkları ortadan kaldıran evrensel işbirliği uygulamalarını fertlere benimsetir (Arnaud, Pierre: Broyer, J.,1986).

Bugünkü kapitalist toplumda yerini yansıtan bir başka tanımda ise spor, boş zamanı değerlendirmeyi ve sosyal yarışmayı doğrudan üretime yönelik olmayan bir faaliyet düzeyine oturtarak değil oyunla ilgili ve gönüllü bir etkinlik olarak tanımlanıyor (Brohm, 1964).

Nazi Almanya'sında, o dönemin sosyo-kültürel politikalarını yansıtan Almanların dışındaki etnik grupları yarışmalardan yasaklayan “**TURNEN**” hareketinde ise spor şu şekilde tanımlanmaktadır. Turnen faaliyeti, Almanlara özgü bir jimnastik (spor) faaliyetiydi ve amacı üstün (mükemmel) insanı gerçekleştirmektir (Ulmaan, J.,1977). Turnen: bedene dair gerçekçilik, yiğitlik ve bağımsızlığı geliştirerek ülke kültüründe bireye yeni bir güç ve ruh kazandıran kolektif eğitimidir (Jahn, Friedrich Ludwig,1816). Bu tanımda Birinci Dünya Savaşı'ndan mağlup çıkan Almanya için o zamanın şartları düşünüldüğünde anlaşılabilir bir şeydi.

Spor, 60'lı yılların Fransa'sında ülkeye itibar kazandırmak için bir araç olarak görülüyordu. Eğer Fransa yurt dışında, düşünürleri, sanatçıları ve bilim adamlarıyla parlayabiliyorsa, sporcularına da aynı saygıyı göstermeliydi. Bir ülke, her şeyden önce gençliğinin niteliğiyle büyük olmalı ve sportif ideali olmayan bir gençlik, üstelik Pierre de Coubertin'in vatanında tasarlanamaz (Herzog, 1959).

Bir başka tanımda ise spor, seyircilere göre, dolaylı olarak başka kişileri seyrederek yaşanan, katılan (Sporcu) açısından da kişisel mutluluk ve bir çok ferdi içine alan bir macera olarak tanımlanır (Brasch, 1972:1).

Sporun daha genel anlamda bir tanımı ise şu şekildedir. Spor, sporcu açısından kazanmaya dönük teknik ve bir fizik çaba; seyirci açısından bir yarışmaya dayalı estetik bir süreç; toplum genelinde oluşturulan bir bütün içinde de, yerine göre, onu

yönlendirebilen etkili bir araç, ama son tahlilde önemli bir sosyal kurumdur (Fişek, 1998).

Hoşça vakit geçirmek amacıyla yapılan spor, katılım için birincil sebebe hizmet eden zevk içeren oyunbazlıkla karakterize edilir (Fraleigh, 1984). Diğerlerine ilave olarak, tasnif edilmiş faaliyetler olan bir yarışmacı sporun mecburi özelliği formel ve açık davranış kuralları ve prosedürler bağlamında organize edilmesidir ve bir dereceye kadar formel olarak yapılandırılırlar. Dikkat çekici özellikleri, belirli düzeyde yarışma ve fiziksel güç içermesidir. İlave olarak, formel, rasyonel, bir hedefe yönelik yarışmacı spor, sporcu ve seyirci için hayal ve fantezi kurmak için fırsat sağlaması veya izin vermesidir (Schwartz, 1973).

1.2.2 Spor ve Modernite

Modernite öncesi ilk çağlara kadar uzanırken, Rönesans, moderniteye bir geçiş dönemi olarak görülebilir (Harvey, 1989) Bu sebepten, modernite, Batı toplumlarında 18'inci yüzyılda başlayan "Aydınlanma" çağıyla örtüşür. Modernite, insanın yaratıcılığı, bilimsel keşifler ve insani gelişme adına ferdi mükemmeliyetin takibi ve daha ötesinde insani zekadaki özgürlük, eşitlik ve inanç öğretileri ve evrensel adalet ile kaynaşmıştır (Harvey, 1989). Buradan hareketle modernitenin tanımını çıkış noktası olarak alarak sporu modern toplumda nereye yerleştireceğimiz konusuna odaklanabiliriz. Sporun bir dizi dönüşümsel süreçten geçtiğini konuyu yakından bilenlerin çoğu kabul eder. (Guttmann, 1978:Holt, 1989: Vamplew, 1988)

Sanayi öncesi spor, yerel bir karakterdeydi ve örgütlenmemiştir. Aşırı şiddet düzeyi hoş görülürdü ve duygusal insanın içinden gelerek (kendiliğinden) yapılan bir şey olarak cesaretlendirilirdi. Spor mevsimlerin düzenli değişen ahengine, dini uygulamalara ve daha kapsamlı olarak sosyal hayatın adetleri, ritüelleri ve seramonilerine çok yakından bağlıydı. Spor kontrol için organizasyonlar ve kurullar mevcut değildi. Sonradan araştırmacılar tarafından halk oyunları olarak adlandırılan bu olguda odak noktası köy hayatıydı (Bale, 1989). Bu bağlamda modern toplum yapısına geçişte sporu henüz toplumsal bir kurum olarak nitelendirmenin mümkün

olamayacağı görülmektedir. Sporun, daha sonraları endüstriyel kapitalizmin dönüştürdüğü modern toplum yapısı içinde kurumsal bir çatı altına girdiği görülmektedir. Zamanla, geleneksel hayat tarzı, başarı, ferdiyetçilik, akla uygunluk ve illete (sebeup-sonuç ilişkisi) önem veren bir cemiyetle yer değiştirdi. Böylece, spor, günümüzde sosyal bir olgu olarak kabul edilen yapıya dönüştü. Günümüzde spor, modern sanayi toplumunun belirgin bir kültürel ifadesi sayılmaktadır (Holt,1989:3).

Özerklik, modern toplum yapısının öz değerlerinden biridir. Spor, modernitenin kendi karakterinin anlaşılması için en önemli değerlerindendir. Kişi düzeyinde modern birey, kendi bağımsızlığı olmadan düşünülemez. Kendi isteğine göre, sık sık bireyin hareket özgürlüğü tanımlanmıştır. Toplumsal alt sistemler düzeyinde özerklik, yasal olarak düzenlenmiş, kendi öz tekniğine, dış güçlerce müdahale edilmeyen bir hak gibi anlaşılmaktadır (Thompson, 1967). Buradan, bilimsel özgürlük, hukukun bağımsızlığı gibi iki aşına konu örnek olarak verilebilir. Spor da modern toplumda bir alt sistemdir ve eğitim aile gibi kendi özerkliğini ilan etmiştir. Sosyoloji biliminin toplumsal farklılaşma teorilerinin bakış açısından, modern spor, diğer sosyal kurumlar gibi modern toplumun farklılaşmış alt sistemlerinden biridir (Schimenz, 2002). Bu bakış açısından, modern toplum, kendi işlevsel farklılaşmasıyla karakterize edilir. Bu, Emile Durkheim ve Talcott Parsons tarafından organizasyon içinde iş bölümüne benzetilir ve toplumsal alt sistemler arasında verimli bir iş bölümü olarak addedilir. İşlevsel farklılaşmanın bu uyumlu manzarasına tezat, Max Weber, bir dizi bağımsız değer alanlarının ortaya çıkışı olarak modern toplumun mahiyetini ve doğuşunu resmeder.

1.2.3 Spor ve Boş zaman (Leisure and Sports-Loisir et Sports)

19'uncu ve 20'inci yüzyılda ve özellikle son 25 yılda Avrupa' da sosyal tarihçiler, 1850 yılından başlayan döneme yoğunlaşarak, spor ve boş zaman (Leisure) üzerinde çok derin araştırmalar yaptılar (Walvin, J.:Cunningham, H.(1880-1950):Mangan, J.,1980:Hargreaves, J.,1984). Sosyolog meslekdaşları da aynı yönde büyük çalışmalara imza attılar. Norbert Elias bu konuda spor sosyolojisine adeta bir kitap adarken "Boş zamanlar sosyolojisi" 1950'li yıllar boyunca, bir alt disiplin

olarak gelişiyordu (Larrabee, and Meyershon,1958:Elias and Dunning,1986). Akademik düzeyde ciddi ve ayrıntılı araştırmalar geniş bir alana yayılırken, konuyla ilgili ve disiplinlerarası; Leisure studies and Journal for the History of Sport gibi yeni dergiler yayınlanmaya başladı. Tam olarak ve açık bir şekilde, sanayi öncesi ve sanayi toplumu arasındaki büyük boşluk ve temel kopma, son bir çok inceleme ana hipotezler üzerine inşa edildi (Dumazedier, J., 1967). Buna göre, Ortaçağda ve ilk modern Avrupa’ da sanayi öncesi toplumunda olduğu gibi boş zaman tasavvuru yoktu (Verden, 1980). Boş zaman ve iş tasavvurları arasındaki modern ayırım düzenli iş ve boş zaman münavebesi gibi sanayi kapitalizminin bir ürünüydü. Sanayi toplumlarının boş zamanı, hafta sonu ve tatilleri varken sanayi öncesi toplumlar informel ve düzensiz molalarla bir arada festivaller düzenlerlerdi. Böylece, boş zaman kavramının ortaya çıkışı modernleşme sürecinin bir parçasıydı (Marrus, 1974). Farklı bir deyişle, boş zaman tarihi bir süreksizlik tarihi olarak da ifade edilebilir. Michel Foucault’nun kavramsal mola veya kopma (Foucault, 1970) olarak adlandırmaya sevdiği bu teori doğruysa buradan hareketle sanayi devriminden önce birçok boş zaman tarih tasavvuru tarihi bir çelişkidir. Böylece, süreklilik gösteren bir boş zaman tasavvurunu kabul etmek gerçekten güçtür.

Oyunlar ve sirklerin klasik dünyasına geri dönersek, bu ortaçağın son dönemlerinde ve ilk modern Avrupalıların meşgale olarak yaptıkları avcılık, tenis, kart oyunu, seyahat, jogging gibi benzeri spor faaliyetlerini veya boş zaman olarak ifade edilen zevk için zamanlarını verdikleri bir çok şeyi inkar anlamına gelir. Bu aynı zamanda, ekonomistler tarafından baş zaman tercihi olarak tanımlanan işçi sınıfının egzersiz yapmayı tercih ettiği veya Thorstein Veblen tarafından boş zaman sınıfı (Leisure Class) adını verdiği şeyle, (Veblen, Thorstein, 1953) ifade edilirdi. Basit olarak söylemek gerekir ki bu kavramlar bu dönemlerde inceleme alanına dahil değildi ve daha genel olarak, avcılık, kumar boş zaman olarak adlandırılan geniş bir kategoride ele alınmıyordu. Ele aldığımız bu nokta, ferdi ve kolektif faaliyetleri etkilediğinden beri önemlidir. Örnek olarak futbolu ele alırsak, 17’inci yüzyıl Fransa’sında Piazza Santa Croce’da gelişmekte olan bugünün futboluna benzer bir oyun oynanıyordu. Bununla beraber bu oyun, 20’inci yüzyılda oynanan futboldan oldukça farklı yapı içindeki ritüeller silsilesinin bir parçasıydı. Kırmızı ve yeşil

takımdan her biri bir prens seçiyor. İki prens bir futbol mücadelesiyle konuya çözüm buluyordu. İki takım arasındaki yarışma sadece elçiler gönderildikten sonra yapılabilirdi ve ondan sonra savaş ilan edilebiliyordu. Futbol oyununun bir tarzı, 14' üncü yüzyıl Japonya'sında veya Güney Amerika kıtasının, şimdiki Kolombiya devletinin bulunduğu bölgede yaşayan Mayalar tarafından Pele'nin ve Maradona'nın çağdaş dünyasından önce ritüeller şeklinde oynanıyordu. Ortaçağ ve ilk modern Avrupa'daki gibi boş zaman (leisure) kavramı mevcut değildi. Bu dönemlerde İngilizce' de "**leisure**", Fransızca' da "**loisir**" kelimeleri sık sık "fırsat" anlamında kullanılırdı. Spor teriminin, günümüzde kullanılan tam, kesin modern anlamı mevcut değildi. Spor, ilk olarak 19'uncu yüzyılın ilk yarısındaki İngiltere' de avcılık, koşu, atıcılık, kriket, yürüyüş ve boksu içine alan bir spor dünyasının tasvirinde görüldü. Bu zamanda, "Spor jargonunun" yükselişi, sosyo-kültürel alanda artan bir örgütlenmenin diğer bir işaretiydi (Egan, 1820). Spor terimi, benzer biçimde, 19'uncu yüzyılın sonlarında (aynı kökten gelen "diporto" kelimesinin mevcudiyetine rağmen) ilave olarak profesyonelleşmiş yarışmacı oyun (games) kelimesiyle birlikte yeni bir olguyu (fenomen) tanımlamak için İtalyancaya da girdi (Jacomuzzi,1973). Boş zaman (leisure) duygusu, uzun bir dönemde, yaz aylarında kırsal bölgelerde zamanını geçiren üst sınıflara mensup kentsoylular ve üst sınıflar arasında artan bir sıklıkta kendine yer buldu. İtalyan geleneği olan villa hayat tarzı, eski Romalıların basit adetlerinin yeniden hayata geçirilmesi ve Rönesans'ın yeniden canlandırılması olarak görülebilecek şeyler Amsterdam'dan Londra'ya ve Avrupa'nın diğer bölgelerine yayıldı. Villa hayat tarzı, özellikle, yaz aylarında boş zaman faaliyetlerini değerlendirmek için ortaya çıktı (Burke, 1974).

Kısaca, Avrupa boş zaman sistemi olarak geçmişi hatırlatmakla tanımlanabilen değişiklikler düzeni 1880'lerden önce göze hoş gelebilirdi. Sanayi kapitalizminin geliştiği bir dönemin şartlarında bu değişiklikleri tanımlamak ve anlam vermek mümkün değildi. Buna karşı seçenek ne olabilirdi? Paradoksal olarak, boş zaman anlayışının yükselişi, Norbert Elias'ın "**Modernleşme**", Michel Foucault'nun "**Disiplinin Yükselişi**" adını verdiği süreç veya süreçlerle birbirine bağlıydı (Elias, 1978, Foucault, 1978). Bir şekilde, Elias, medenileşmeyi onayladı. Foucault ise disipline karşı yazılar yazdı. Elias, ferdi kontrolü, Foucault ise ötekiler üzerinde

disiplinin yaptırımını vurguladı. Elias ve Foucault'nun paylaştığı ortak nokta ise Batı toplumunun bu dönemde daha fazla düzenli hale gelmesiydi. O zaman boş zaman kavramı bu eğilime tepki olarak görülebilir. Disipline edilmiş (Kanun ve Düzen-Law and Order) bir toplulukta oyun dahi ne zaman, nerede, kimlerle oynanacağı önceden karar verilerek ve belirli kurallara bağlı olarak yapılmak zorundadır. Boş zaman, giderek artan oranda, örgütlenmiş ve kurumsallaşmış çalışma boyutları arasında bir mola olmaktan ziyade, ayrı bir alan olarak insanlar tarafından algılanır oldu. İş daha az oyunla ilgili ve çalışma saatleri kesin olarak kurala bağlı olurken boş zaman olarak adlandırılan faydacı kullanım içermeyen faaliyetlere daha fazla zaman ayırma ihtiyacı duyuluyordu. Bu duygu içinde, sanayi devriminin başka fertlerle çalışmayı insanın zihnine adeta çivileyen getirisine karşı, boş zaman kavramı borcu, bir armağan olarak verilebilir.

1.2.4. Spor ve Din

İnsanoğlu tarih boyunca, heyecan duymak veya eğlenmek, bedensel cesaret ve maharetlerini göstermek için öteki insanlarla sosyal olarak karşı karşıya gelmenin bir aracı olarak öncelikle sporu keşfettiler. Mısır, Antik Yunan ve Aztekler gibi ilk kültürler oyunlarına dini ve siyasi unsurlar kattılar. Fakat, sonunda yeni olan şeylerin keşfi ve ilham alınarak ilk oyunların bir sisteme göre düzenlenmesiyle geliştirilen rekreasyonel oyunlar için insanlarda bir istek daima vardı. Bazı spor organizasyonları bazı dini bağlantılardan başladı. Roman, Katolik, Protestanların (YMCA), Müslümanların, (Sport of Muslim Brotherhood).Yahudilerin (Maccabi) gibi. 19'uncu yüzyılda, büyük milli demokratik devrimler çağında, Avrupa'nın değişik bölgelerinde milli romantik kitle hareketleri getiren şey, milli direniş için spor ve jimnastik (Almanlara ve İtalyanlara karşı Birinci Dünya Savaşı'nda oluşturulan Fransız Alpinist hareketi gibi) çalışmalarıydı. Daha sonraları, spor milli bir disiplin (Slovenya örneği) için bir araç haline geldi. Nihayet, sosyalist hareket de işçilerin bağımsızlığı için beden kültürünü kullandı. Kamu alanında dinin oynadığı rolü belirlemek için dinin tanımını yapmak çok önemlidir (McGuire, 1987:5). Din, ilahi, ruhani ve kutsal olarak kabul edilenle insanoğlunun ilişkisi olarak tanımlanır. Dine, ortak olarak tanrılar ve ruhlarla bireyin ilişkisini kapsayan şey olarak bakılır.

İbadet, dinin en temel elemanıdır. Fakat moral davranış, iman ve dini kurumlara katılım genel olarak dini bilgelik ve dini yazılarla yönetilen insanlar tarafından yerine getirilen dini unsurları bir araya getirir (Encyclopaedia Britannica, 15th edition). Din için bir tanımın mevcudiyeti farz olunur ve bu tanım evrensel olarak kabul edilir. Bu Fransız akademisyen ve sosyolog Emile Durkheim'ın tanımıdır. Din, içinde yaşadığımız dünyadaki varlıkları kutsal (sacred) ve kutsal dışı (profane) olarak ikiye ayırır. Kutsal: İnananların saygı ve korku duyduğu toplumsal hayatın olağanüstü yönlerini ifade eder. Örneğin cami, kilise, sinanog, budist tapınağı kutsal yerlerdir. Kutsal dışı: Hayatın sıradan, faydacı, kutsal olandan ayrı tutulması gereken yönleridir (McGuire, 1987:11). Fonksiyonistler ise dini, genel varoluş, mevcut düzenin konseptlerini formüle eden nihai meselelerle ve sembollerle ilgili belirli kuralları olan inançlar ve uygulamalar olarak ifade ederler (Mann, 1983). Böylece din, bir ortak inançlar, itikat, doktrin ve sadakat ile ortaya çıkan tüm kurallar, normlar, değerler, dogmalar, gerçek, mezhep, içten inanç ve prensipler modeli içinde görünür. İnsanlar, sık sık dini inanç ve ritleri, bir belirsizlik karşısında psikolojik destek sağlamak amacıyla kullanırlar. Dinler ferdin hayatına anlam katmak için kullanılan değerler sistemi sağlar. Çünkü inançlar ve ritüeller paylaşırlar ve onlar, birlik ve grup etkileşiminin temellerini sağlayabilirler. Onlar, doğaüstü ve kutsalla ilgilidirler. Grup ve fert düzeyinde sosyal kontrol için güçlü temeller olarak kullanılabilirler. Kısmi olmakla birlikte, (sık sık kullanılmamakla beraber) dinlerin yapabileceği bu şeyler spor konteksinde kullanılmış oldu. Daha önceki bölümlerde spor tanımları yapmıştık.

Konuyla ilgili olduğu için burada da kısaca hatırlatıyoruz. Spor kelimesi bir yere yönlendirme ve eğlenme anlamına gelen “disport” tan gelmektedir. Kök anlamı itibariyle bir şeyden uzaklaşmak anlamındadır (Brasch, 1972). Sporlar ve oyunlar bir miktar bedensel güç ve beceri içeren rekreasyonel ve yarışmacı faaliyetlerdir. Profesyoneller ise sporu, kontrollü ve harici kurallar olarak tanımlarlar. Daha geniş perspektifte, spor atletizm, game, oyun, jimnastik, ferdi ve takım çeşitliliğinde yarışmacı veya yarışmacı olmayan faaliyetlerdir (Bennett, 1975). Burada, dinin toplum içindeki işlevlerini ele alarak sporla aynı işlevleri paylaşıp paylaşmadığı veya ne kadar paylaştığı üzerinde durulacak.

“Durkheim, dinin tüm toplumlarda evrensel bir fonksiyona sahip olduğunu belirtir.” (Mann,1983)

Din, arkadaşlığı güçlendirir. İnsanlar ibadet zamanlarında, kiliselere camilere, sinagoglara ve tapınaklara giderler ve buralarda arkadaşlarıyla bir araya gelirler, iş ve günlük faaliyetleri hakkında konuşurlar. Bu ibadet yerlerinde ırksal bir ön yargı yoktur. Din, insanlar arasındaki kardeşlik duygularını ve toplumsal kohezyonu (bağlılık) geliştirir. İnsan ruhunun tanrıya erişmesine ve toplumun moral değerlerine bir kılavuz gibi yön verir. Müslüman, Hristiyan, Budist, Yahudi, Hindu ve hangi dinden ve mezhepten olunursa olunsun, Tanrının (Yüce bir yaratıcının) varlığı kabul edilir. Bu, aynı zamanda bir kutsal oluşu kendi içinde barındırır. Din disiplini geliştirir. Zihni rahatlama durumunda dinlenmeye alır. Bu, depresyon ve stresin emniyet sibobu olarak hizmet eder. Bu dini törenler ve Hac, zihnin ve vücudun rahatlama ve Tanrı'nın adını zikretmenin bir yoludur. Müslümanlar, Mekke'de Hac ibadetlerini yerine getirdikleri sırada Kabe'de tavaf ederken, Hristiyanlar, İzmir Efes'te Meryem Ana ve Kudüs'teki kutsal yerleri ziyaretleri ve ibadetleri esnasında bunu yerine getirirler. Toplum, daima, toplumsal ve siyasi birlikteliklerinde ve törenlerde dini yükümlülüklerini hatırlarlar veya simgeler bunları hatırlatır. Tanrı'nın adı sürekli söylenir. Bir bayrak töreni sırasında söylenen milli marşlar kendiliğinden (bu konu düşünülmeden) kutsallaşmış bu duyguyu verir. Türklerin, İstiklal marşında, “Hakkıdır Hakka Tapan Milletimin İstiklal”, İngilizlerin milli marşlarındaki “Tanrı Kralice'yi korusun.” örneklerinde olduğu gibi. Spor, bedensel enerjinin kanallara edildiği yerler olarak da görülebilir. Sporculara, saldırgan enerjilerini boşaltma fırsatı verir.

Spor, oyunda cesaret ve hüner sergilemenin sonucu hayranlık ve saygı kazanmanın yollarını açar. Bir eğlence olarak günlük hayatın sıkıntılarından kaçma ve seyirciye faaliyete katılmadan çok daha fazla hoşlanabileceği oyun tecrübesi verebilir.

Spor, birey, grup ve toplumlar arasında işbirliği sağlar ve dostluğu güçlendirir. Oyundaki kurallar ve düzenlemelerle disiplin duygusunu geliştirir.

Spor, toplumsal olarak bir arada yaşamaya katkıda bulunur. Batı Hindistan kriket sporunda kalabalığın kaçınılmaz vefalı ilgisi, seyirciler ve sporcular arasında tam, sarıh ve kesin bir ayırımın olmadığı diğer birçok Afro-Karaib kültüründekiyle paralellik gösterebilir (Jarvie, 1991).

Spor, fertler ve gruplarda yoğun boşalma ve duygusal bağlılık ortaya çıkarabilir. Bir seyirci ve sporcu olarak stresle başa çıkmaya yardım eder.

Bütün çalıştırıcılar, gayret göstermeden, ter dökmeden ve sıkıntı çekmeden başarının (İngilizcede no-pain/no-gain) gelmeyeceğini oyuncularına tembih eder. Durkheim, din araştırmasında, toplumda kutsal olan ile seküler unsurlar arasındaki işlevsel ilişkiyi keşfetti. Modern dünyada, günümüzde spora verilen değer ve önem, sporu kutsal olan şeye benzer yapabilir. Fakat aynı zamanda seküler yanına da vurgu yapar.

İlk çağlardaki sportif faaliyetler, sportif yarışmaların dini liderlerin kontrolü dışında, kurallı temeller üzerinde yerleşmeye başladığı zamana, Ortaçağa kadar, dini festivaller, dini bayramlar ve yortular şeklinde kaldılar. Çünkü birçok ülkede oyun ve spor, ruh ve bedenle ilgileri sebebiyle kilisenin kontrolü altındaydılar. Sportif yarışmalara sadece festivaller ve dini ritüellerin, kutlamalarla birlikte yerine getirildiği kutsal günlerde izin veriliyordu. Arkaik kültürlerde büyük yarışmalar, kutsal festivallerin bir parçasıydı ve sağlık ve mutluluk getiren faaliyetler olarak onsuz olunamayacak kadar önemliydiler (Huizinga, 1955). Ani yağmur yağdırarak tabiatı yönlendirdiğine inanılan ilkel kabilelerin yağmur duacıları, tek görevi şans için oyunlara katılan profesyonel oyuncuların ilk örneğiydi (Brasch, 1972). Sporun böylece, kozmik bir öneme sahip olduğu farzedildi. İlkel top oyunlarındaki belirli kurallar hayat getiren rüzgarlara benzetildi. İki takımdan biri yeri, diğeri göğü temsil etti. Hiç kimse tanrılara şirk koştuguna aldırmadı ve bir hakem gereksizdi. İlkel insana şaşırmamak gerekir. Çünkü spor, tanrıların bir hediyesiydi. İlkel insan için müzakerenin zaferi ve tabiatın tekrar canlandırılmasını hızlandırmak oyun oynamaya bağlıydı (Brasch, 1972). Meksika'nın Zurileri arasında spor, doğumu, baharın dönüşünü ve ürünün gelişmesini güvenceye almak için faydalı sihirli bir faaliyet

olarak başladı. Böylece, **spor**, bir “**sihir ritüeli**” oldu. Spor, doğaüstü araçlarıyla insanın hayatta kalmasını sağlamayı denedi. Kuraklık sırasında insanlar ürünün gelişmesini sağlamak için yağmur yağdırabileceğine inanılan belli oyunları oynadılar. Bu tapınmayı kapsayan tarih öncesi oyunların mevcudiyeti klasik dönemle birlikte her yere yayıldı. Kuzey Amerika kıtasının Kızılderili oyunları, asıl olarak dini ritüellerdi. Bugünün kelime anlamıyla oyundan fazla dine aitti. Kızılderili olmayanlar, kendi geleneksel formlarında kesinlikle bu faaliyetlere izin vermezlerdi (Coakley, 1994).

Sporla ilgili kabartmalar tarih boyunca Mısır tapınaklarının duvarlarını süslediler. Firavunlar ve Mısır soyluları sporu, sadece seyirci olarak değil katılan fert olarak da sevdiler. Pytian oyunları, Delfi tapınağı ve Apollo sunağıyla yakın olarak bağlantılıydılar (Brasch, 1972). M.Ö. 800’lü yıllarda, Yunanlılar, zamanın dini ve kültürel ritüeli olarak benzer, aynı mertebeye kendi hayat tarzlarının içine sporu da kattılar. Sporla ilgili festivaller Yunan takviminde ortak olarak yer aldı. Spor, savaşçılar için oynadığı atletik rol kadar artistik yönüyle de kendine yer açtı. Faaliyetlere katılanlardan şiir yazması veya artistik yetenek göstermesi istendi. Bu dönemin sportif kutlamaları, bölgenin ve alanın yerleşik değerlerinin, (coğrafi, ekonomik ve politik) öneminin bir göstergesiydi. Olimpiyat Oyunları muhteşem Zeus tapınağında yerini aldı. Antik Oyunlar, oyunların dini önemini vurgulamak için Zeus’ un onuruna and içilerek ve kutsanarak M.Ö. 776 yılında başladı. Bu dini olgu, kendi Modern Olimpiyat Oyunları yazılarında Pierre de Coubertin tarafından kullanılmaya devam etti. Bu faaliyetin önemli kaynağı bir humanistik ve sivil din araştırmasıydı.

Geleneksel Afrika toplumunda, spor ve din işlevsel birlikteliği vardı. Batı Afrika’nın Ibo güreş yarışmaları, kadın ve erkek duacılarının, tepelerdeki kutsal yerdeki ayinlerinden sonra, kendi rızalarını vermeden önce başlamazdı. Buradaki iki kabilenin yetişkinleri, güreş yarışmalarının düzenlendiği zamanlarda kendi tapınaklarını ziyaret eder ve tanrılarına adaklar sunarlardı. Yine kendi duacılarının eşliğinde yarışmayı kazanmak ve tanrının lutfunu sağlamak için tapınırlardı (Achebe, 1980). Günümüzün modern toplumunda, spor ve din arasında bir dizi ilginç

paralellik vardır. Fanatik seyirciler tarafından adeta kahramanlar ve ilk çağ tanrıları gibi sporculara tapınma bunun güzel bir örneğidir. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri' nin basketbol yıldızı **Michael Jordan** ve İngiltere'nin futbol yıldızı **David Beckham**'ın idolleştirilmesi gibi. Bir fanatik seyircinin, günlük gazetelerin spor sayfalarını öncelikle okuması, zaferin ve tuttuğu takımın sembollerini, oyun toplarını, sporla ilgili hatıralık eşyaları toplama ve spor alanındaki liderlerin karizmasına bağlanma gibi durumlar sıkça görülmektedir.

Spor ve din kamusal alandan seçilmiş olay örnekleri ve ritüellerden seçilmiş grup değerlerini güçlü kolektif duygu ve kutlamalar için kullandılar. Sporcular ve antrenörler, kendi sportif hayatlarına özel bir anlam bulmaya çalışırken, aynı zamanda spor karşılaşmasının yarattığı gerilim ve rekabetle baş edebilmek için psikolojik desteğin bir kaynağı olarak dine başvururlar. Antrenörler, kendi sporcuları üzerinde sosyal kontrolü sağlamak ve takımı bir arada tutmanın yollarından biri olarak dini inançları ve dinin farklı formlarını kullanırlar. Çalıştırıcılar veya teknik adamlar, “Sporculara maç veya müsabaka üzerinde biraz kontrol sahibi olmaları hissini vermek için ritleri kullanırlar. Gerilim yüksek olan yarışmacı sporlarda birçok sporcu, sık aralıklarla ritüellere başvurur. Seyircilerin katıldığı sporcular arasında ritlerin kullanımı konusunda yapılan oylamada, bu oranın çok yüksek çıktığı ve gazetecilerin de bunu onayladığı görüldü (Hoffman, 1992). Dini inançlar ve ritüeller, sporculara bedensel ve psikolojik güç sağlar, heyecanı azaltır. Onların müsabakaya yoğunlaşmasına ve güvenle yarışmaya çıkmasına yardımcı olur. Bedenle ilgili hünelerlerini geliştirmek ve maçtaki performanslarını artırmak için sebep yaratır. (Coakley, 2001).

Müslüman toplumlarında din, genel olarak kadınların sportif faaliyetlere katılımını kontrol eder ve bu durum genellikle Olimpiyat Oyunları gibi uluslararası yarışmalarda protesto edilir. İslam ülkelerinde kadın sporcu ve bayan takımları nadiren vardır. Çünkü kadınların kamuya açık yerlerde vücutlarının herhangi bir yerini sergilemelerine izin verilmez. İngiltere’de Müslüman, Hindu, Budist ve Sih gruplar arasında yapılan bir araştırmada, bu grupların dini yükümlülüklerindeki derin

köklü inançları sebebiyle sportif faaliyetlere katılmadıkları ortaya çıktı (Verma:Deryl, 1994).

Antik Roma’ da düzenlenen birçok sportif mücadelenin sonucu vahşi bir şekilde kan dökülerek sonuçlanırdı. M. Ö. 396’da Hristiyan Roma İmparatoru Teodosyüs kan dökülerek sonuçlanan bu pagan sporlarının bütün çeşitlerini yasakladı ve spor 19’uncu yüzyıla gelinceye kadar kozasından çıkamadı. Bu dönemde “Kırsal İngiltere’de” sporun hayat bulması için gereken itici güç açığa çıktı ve buradan bütün dünyaya yayıldı. 19’uncu yüzyılın daha sonraki dönemlerinde sporun kırsal yapısına öncelikle sanayileşme ve kentleşme yön verdi. Sportif faaliyetin daha fazla organize olmuş ve sofistike formları ortaya çıktı. Sporun geleneksel formundaki değişiklikler için sebep bu dönemde toplumun örgütlenmesindeki ve yapısındaki büyük toplumsal değişimler bulunabilir. Çok sayıdaki faktör sanayi devrimi sırasında toplumu etkiledi. Bunlar, teknoloji, iletişim, ulaşım, hayat tarzı, politik, ekonomik ve sosyal yapıydı. 19’uncu yüzyılın yeni şehir kökenli nüfusu kurallara bağlanmış, kontrol edilebilir oyunlar ve faaliyetler düzenlediler ki bunlar yeni disiplinli toplumu yansıtan oyunlar ve sportif faaliyetlerdi. Sanayi devrimi, sporun ve rekreasyonun tüm formları üzerinde önemli bir etki yaptı. Teknoloji, kriket, tenis, golf ve benzeri sporlarda yeni ekipmanlar geliştirilmesine yardım etti. Elektrik aydınlatması gibi keşifler müsabakaların gece yapılmasını sağladı. Ticarileşme ve profesyonelizm gibi iki önemli sonuç spora ilgiyi artırdı. Kitle (seyirci) sporu daha önceki dönemlerdeki dini kutlamalar ve topluluk festivalleriyle yer değiştirdi.

Sanayileşme ile kaynağından çıkarak mecrasını bulan spora, artık yeni ritüeller ve dini referanslar bulmak gerekiyordu. Bu da fazla gecikmedi. Tanımlarıyla birlikte yeni anlayışlar ve teoriler geliştirildi. Boş zamanında toplumun ne yaptığı tanımlandı. Spor uygulaması için dinin akıllıca kullanımı sadece insan ırkının bedensel sağlığı ve modern hünelerinin gelişmesi üzerinde etkili değildi. Aynı zamanda onun modern karakteri üzerinde etkiliydi. Spor yarı dindi. Çünkü bazı karakteristikliklerini ve sosyal işlevlerini dinle paylaşıyordu (Edwards, 1973). Spor, doğal bir din formuydu. Çünkü din ve spor her ikisi de mükemmeliyet için bir lonca, sembolik anlam için bir çeşni, ritüel sınırlar için bir saygı ve özgürlük için bir itici

güç olarak şekillenmişti (Novak, 1976). Dini ritüeller artan bir şekilde spor katılımıyla bir birleşme için kullanıldı. Hristiyan inancının cazibesine kapılan ve bu inanca dönen sporcuların yegane amacı için oluşturulan, çok büyük adlandırmaları olmayan organizasyonlar mevcuttur (Coakley, 1994).

Çağdaş seyirci sporundaki gelişmeler, insanların değer sistemlerindeki değişiklikleri de beraber getirir. Ferdi değerler, sosyal değerlerin önüne geçti. Toplumlar, ferdi mükemmeliyet arayan, fertler koleksiyonuna dönme riskini taşımaya başladı. Farklı sebeplerden dolayı, siyasi kuruluşların öneminin azalması, sosyal hareketlilik ve sekülerleşme, sporu topluluk oluşturan kuruluşlara dönüştürdü. Bu bir taraftar olarak-inançlı biri olmak gibi-aynı değer sistemine sahip ağın üyeleri olan fertler anlamını taşıyor.

Sanayi devriminin ve kapitalist sistemin ortaya çıkışı insan bedenini yeni bir görevle tanıştırdı. Bu arada, makinalaşma üretim sürecine etkili bir şekilde eklemlendi. Makinalaşma, kendi gücünü etkili kıldı ve yeni ekonomik sistemde rasyonel olarak yer aldı. Sonuç olarak, insan bedeninin bu yeni ekonomik işlevi, halkın yönetimiyle ilgili devlet çıkarı, -doğum oranı, ölümlülük, sağlık ve hastalıklar, beslenme ve konut gibi-asker vatandaşın toplumdaki yeni rolü ve milli orduların organizasyonu ve son olarak bedensel egzersize eklemlenen çocukların eğitimi için yeni pedagojik ilgi gibi meseleler, geleneksel hristiyan yaklaşımında hareket ve beden hakkındaki algı değişimini belirleyen sadece bazı parametrelerdi. Bunun sonucu olarak kilise, özellikle Protestan kilisesi 19'uncu yüzyılın sonunda bedensel egzersizi kabul etti. Bu "**Masküler Hristiyanlık**" olarak adlandırıldı. Bu kavram "**güçlü beden, güçlü ruh**" idealine dayanıyordu." (Koulori, 1997). Bu sporun Hristiyan Roma imparatoru Teodosyüs tarafından çok kan döküldüğü için yasaklamasından sonra tarihin ön cephesinde yeniden dirilişiydi. Geleneksel toplumdan çağdaş topluma bu geçiş süreci, bir dizi ekonomik, toplumsal ve kültürel değişikliklere damgasını vuran tarihi bir dönemdi. 19'uncu yüzyılda Masküler Hristiyanlığın gelişmesi, spor, bedensel sağlıklılık için yapılan "Fitness" ve din arasındaki ilişkiyi Anglo-Amerikan Hristiyan dünya görüşü üzerinde nasıl bir etki getirecekti. Böylece, Viktorya İngilteresi'nde spor ve Hristiyanlık arasındaki güçlü

bağ şekillendirilmişti ve bir temele oturtulmuştu. Viktorya çağının Masküler Hristiyanlığının temel önermesi: spora katılım, “**Hristiyan Ahlakı**”, “**bedensel fitness**” ve temel olarak “**karakter**” gelişimine katkı yapılabilirdi. Thomas Arnold Rugby Okulu, doğru ve yanlışın önemini bilen ahlaken sorumlu Hristiyanlar yetiştirmek için yola çıktı. Thomas Arnold, İngiliz hayat tarzının liderleri olarak güçlü sorumluluk duygusuyla çocukları birer **Hristiyan centilmeni** yapmak için üzerine düşeni yerine getirecekti (Hill, 1985). Burada şunu belirtmek önemlidir. Sportif ve atletik bağ çocukların kendisinden geldi. Spor için bu şevk, Arnold tarafından gerçekleştirildi. Takım çalışması, liderlik ve kurallar onları belli bir disiplin içinde yetiştirmenin yolu olarak kullanıldı. Arnold gibi ustaların etkisi öğrencilerin Oxford ve Cambridge gibi üniversitelerde öğrenim görmesini sağladı. Bu üniversitelerden mezun olan seçkin pratisyenler, kamu okullarında yardımcı ustalar oldular. Gençlere ve çocuklara çalıştırıcılık yaptılar. Ülke genelinde yeni kamu okulları açıldı. Bu yardımcı ustalar, daha sonra baş ustalar olarak görev yaptılar. Bunlar kendi okullarındaki sportif faaliyetlere destek verdiler. Eğitici bir bilgi aktarma yöntemi olarak daima sporun yanındaydılar. Bu arada, kamu okullarında yapılan spor süresi de yükselişe geçmişti. Günlük hayatlarının beş saatini spora ayırmak çocuklar için alışılmamışın dışında bir şey değildi. Centilmen kulüpleri, kamu okulları ve rakip okullar arasındaki karşılaşmaların sayısında da artış oldu (Thomas, 2002). Zamanın toplumsal olumsuz şartlarından imparatorluğu korumak ihtiyacı gören İngiliz entelijansiyası iyi eğitim almış liderler yetiştirme kararıyla bunun karşılığını almıştı. Masküler Hristiyanlığın kutsal görevi için artık yola çıkmanın tam zamanıydı. Masküler Hristiyanlığın isim babası Kingsley, aynı zamanda şu tespiti yaptı. Masküler Hristiyanlık, ülkenin iyilik halinin geliştirilmesi ve sağlığının iyi hale getirilmesi ile İngiliz imparatorluğunun yükselişi için uygun bir araçtı (Putney, 2001). Kingsley, bunu bedensel gelişmeyle birlikte ruhani ve ahlaki gelişmenin bir aracı olarak da gördü. Böylece, “Üzerinde Güneş Batmayan Büyük Britanya İmparatorluğunun başarısının altında yatan iyi bir eğitim sistemi gerçeğini görmemek yanlış olur. Masküler Hristiyanlık daha sonra, 4 ayrı model olarak ortaya çıktı. Bunlar, klasik, evangelist, YMCA ve Olimpik modeldi. Rugby, Eton ve Uppingham gibi bedensel etkinlik ve spor faaliyeti veren okulların yaygınlaşması klasik masküler hristiyanlıktan tekamül etmesi, dönemin en önemli sosyo-kültürel

gelişmesiydi. 1850’lerde Masküler Hristiyanlık ilkesi kamu okullarındaki eğitim sisteminin bir parçası oldu. Bunun temel sebebi gelecekteki sanayinin kaptanları ve siyasi liderlerinin karakter gelişimine yardım etmesi ve Hristiyan ahlakını cesaretlendirmesiydi ve bu sonradan İngiliz imparatorluğunu güçlendirdi (Wilkinson, 1964). Masküler Hristiyanlık ideasının olumlu sonuçlar vermesi bu alanda daha sonra Atlantığın öteki yakasına Amerika Birleşik Devletleri’ ne sıçrayacak atılımlara yol açacak ve kısaca YMCA adı verilen “British Young Men Cristian Association” İngiliz Hristiyan Gençlik Birliklerinin kurulmasına yol açacaktı. YMCA’nın bir benzeri daha sonra Amerika Birleşik Devletleri’nde kuruldu ve bu ülkede bir çok şehre yayıldı. Evangelist bir yapı olan YMCA’lardan yetişenler daha sonraları misyonerler olarak yurt dışında önemli görevler aldılar. Doktor Luthen H. Gulick, YMCA’lar için yarattığı amblemle akıl, beden ve ruhun bir araya gelmesi olarak fitness kavramlaştırdı ve sonradan “Masküler Hristiyanlık” (Mascular Christianity) dünya görüşüne vurgu yaptı. Gulick’ in girişimi jimnastiği, sporu hristiyanlaştıran bir kampanyaydı ve spor ile Hristiyanlık arasındaki gelişen ilişkiyi güçlendirdi. Bu terim daha sonraları “Sportianity” kavramıyla özdeşleşecekti.

İslamiyet’te spora katılımdaki problem günlük hayattaki davranışların (amel) Müslüman referanslara uyup uymadığıyla ilgiliydi. Konuyla ilgili İslamiyet’te üç önemli referans vardı. Bunlar, **Kuran-ı Kerim**, İslam peygamberi Hazreti Muhammed’in **Hadisleri** ve **ameliydi**.

“Biliyoruz ki Peygamber, genç karısı Hazreti Ayşe ile deve yarışları yapıyordu. Bu örneği, zamanımıza uygulamayı zihnimize canlandırabilirsek, eğer İslam Peygamberi, 2003’te bizim aramızda yaşasaydı, günümüzde bir hayat tarzı olan jogging’i yapabilirdi. Bu gelenekten çıkan ilke yarışma amacıyla yapılan sporun helal olduğunu ve kadın, erkek birlikte yapılabilmesini gösteriyor. Bu peygamberimizden güzel bir örnektir.” (Bouzar, 2003:177).

Böylece, İslamiyet’te sportif faaliyetler, İslam Peygamberi Hazreti Muhammed’in ameli ile meşrulaşıyordu.

Buradan çıkarılacak sonuç, İslam dininin de yarışma sporlarına izin verdiği gerçeğidir. İslamiyet, dinin itikadı içinde kalpleri temiz tutarak ve nefis hakimiyetiyle kötü duygulardan uzak durarak kadın ve erkek birlikte spor yapmaya izin verir (Bouzar, 2003:178).

1.2.5. Spor ve Sosyalizasyon

Spor, insan hayatının ayrılmaz bir parçası olarak fertlerin gelişimi ile sosyalizasyonu için önemli bir araç olarak tanımlanır.

Spor, sosyal, cinsiyet ve ırk ile ilgili engelleri kaldırarak insanların özgürce etkileşimine ortak bir zemin sağlar. Modern toplumlarda spor, insanları varolan değerler ve inançlara teşvik eden, egemen kültürün sembolik kodlarını aktaran, vatandaşlarını sosyalleştiren ulus-devletin önemli araçlarından birisidir (Sage, 1998:16).

1.2.6. Spor ve Sosyal Kontrol

Sosyologlar ve antropologlar tarafından geliştirilmiş bir kavram olan ve sosyal tarihçilerin makalelerinde “Sosyal Kontrol” tanımının ortaya çıkışı, tarihi araştırmanın ve konuyla ilgili sistem ve alanı sürekli olarak genişleten ve derinleştiren uzun vadeli ve süreklilik gösteren sürecin bir parçasıdır.

Sosyal kontrol kavramı ilk olarak 1977 yılında “19’ uncu yüzyıl Britanya’ında Sosyal Kontrol” üzerine bir dizi makalesini tanıtırken A. P. Donajgrodzki tarafından kullanıldı (Thompson, 1987).

Birçok ülke, özellikle, dönemin “Demir Perde” olarak adlandırılan Doğu bloku ülkelerinde spor başlı başına bir kontrol aracı olarak kullanılmaktaydı.

Sovyet rejimi, spora kitlesel katılımı ve ilk planda bir sosyal kontrol aracı olarak seçkin uluslararası yarışmalarda kazanılan zaferleri her zaman teşvik etti. (Morton, 1963).

1.3. SOSYAL BİR KURUM ve OLGU OLARAK SPOR ve KÜLTÜR

1.3.1. Sosyal bir kurum olarak spor

Bir seyirci olarak en son gittiğiniz sportif olayı düşünün. Eğer birçok seyirci gibiyseniz, muhtemelen takımınızı büyük bir heyecanla destekleyeceksiniz. Takımınızı motive etmek ve onları zafere ulaşmaları için teşvik edeceksiniz. Sosyologlar, spora bu görünümünden farklı olarak akıllarında farklı bir ilgi setiyle yaklaşırlar ve yeni bir bakış açısıyla sporu anlamamızı sağlarlar.

Bir sosyal kurum olarak sporu incelemenin anlamı nedir? Sosyolojik perspektiften, sosyal kurumlar, toplumda hareket tarzlarını yapılandırır ve insanlar için normatif tutum kodları sağlayarak davranışlara model oluştururlar.

Herhangi bir spor olayında hazır bulunan bir seyirci bilet için bir ücret öder. Eğer maç uluslar arası düzeyde ise maç başlamadan önce, milli marş çalınır. Sportif olay sebebiyle bir çok kişiyle bir araya gelinir. Bu zamanda, kişi, milli marşını söyler. Bayrağına saygısını tazeler. Sosyal kurumlar belirli sosyal kalıplarla davranışımızı belirleyen kuralları meydana getirir ve çalışma hayatının dışındaki sürenin canlı tutulmasını sağlar. Tam anlamıyla uygun bir şekilde isimlendirilecek olursa sosyal kurumlar, içinde yaşanılan toplumun üyeleri olan bireylere ne yapmaları gerektiğini öğretir. Her toplumda ortak olarak bulunan bu sosyal kurumlar yalnızca sporu değil, aile, eğitim, siyaset, din, medya ve ekonomi gibi alanları içine alır.

Sosyal kurumlar sık sık birbirleriyle yan yana ve iç içe olacak şekilde faaliyette bulunurlar. Maç biletlerinin üzerine parasal değerinin konulması spor ile ekonomi arasındaki bağın kanıtıdır. Maç başlarken milli marşın söylenmesi sporun siyasi boyutunu açığa vurur. Sosyal kurumlar ve spor kurumu, günümüzde toplumun belkemiği ve sosyal hayatın belirli bir parçasıdır.

Spor, daima, her toplumda önde gelen bir sosyal kurumdur. Çünkü spor, benzersiz çekicilikle, (dinle bu konuda karşılaştırılabilir.) herhangi bir kurumda bulunması gereken bütün karakteristikleri bünyesinde barındırır (Eitzen:Frey, 1991).

Fonksiyonel, çatışma, kültürel perspektif incelemeleri, spor, sosyal değişme ve sosyalizasyon süreçleriyle nasıl ilgilidir? ek tartışmalarıyla tekrar gözden geçirilebilir. Daha sonra, ticari ve eğlencenin ilkeleriyle donatılmış birleşik formuna benzeyen katılım orijinli ve oyuncu faaliyetten sporun gelişimi üzerine odaklanılır. Ulusal gelişme ve uluslararası ilişkilerde sporun rolü birçok topluma sporun siyasi anlamını çağırıştırır. Spor, daha yüksek siyasi düzeylere eklemlenmiş olurken, kadın-erkek ve ırk ilişkileri düzeyinde böyle olmamaktadır. Toplumun kadın-erkek ve ırk ilişkileri esasında karakterize edilen eşitsizlik aynı zamanda sporun içinde de bulunur. Spor sosyolojisi, teori çok daha fazla alt alan araştırması yaptığı zaman tüm bu konuları daha fazla gün ışığına çıkarabilir.

1.3.2. Spor ve Kültür

Sosyologlar, sporu bir kurum olarak incelemenin ötesinde, bir kültürel uygulama olarak da analiz ederler. Kültür, kimliği ayırt edici bir insan grubu teçhiz eden paylaşılan değerler, inançlar ve davranışları içine alır. Kültür, bir insan grubu için paylaşılan bir hayat tarzına sahip olmayı, doğru ve yanlış, iyi ve kötü hakkında ortak fikirlere sahip olmayı mümkün kılar. Üstelik baskın sosyal pozisyonundaki gruplara kültürel üretimi etkilemeleri için daha fazla fırsat verir. Amerikan futbolunun popülerliği gibi. Türkiye’ de ise gittikçe değeri azalmakla birlikte ata sporu olarak adlandırılan güreş örnek olarak verilebilir. Bir güreşçi rakibini havaya kaldırarak mindere yapıştırmasından, bir basketbolcu göze hoş gelen bir smaçıdan ve bir futbolcu ceza sahası içinde rakiplerini bir bir çalımlayarak attığı golden sonra kulakları tırmalayan bir şekilde hırçınlaşan seyirci tarafından çılgınca alkışlanarak ödüllendirilir.

Spor dünyasının kolektif inançlarının uygun değeri, toplum içinde kendi yerini anlamakla elde edilebilir. Spor, onu var eden kültürle yapılandırılmış ilişkileri ve bir sosyal uygulamalar takımı olarak anlaşılmış olmalıdır. Sosyal bir uygulama olarak sporu ele alma, sosyal güç ve konteksi içine onu yerleştirmek demektir. (Sage, 1988).

Televizyon karşısında geçmiş bir taraftarın, bir yarışma izleyeceği zaman televizyonda gösterilen reklamların bir an önce bitmesini gergin bir şekilde beklemesi sporun ticarileşmesini akla getirir ve oyunun eğlence değerine ilave edilebilir. Fakat aynı zamanda, toplumda tüketim ve işbirliği kültürünün arttığı hakkında önemli sorunları akla getirir. Bunun dışında pek çok takım sporunda hiyerarşiler vardır. Örneğin futbolda santrfor, basketbolda şutörler gibi. Burada üzerinde durulması gereken nokta, hırçın davranış, ticarileşme ve spordaki sosyal hiyerarşiler izleyene doğal görünür. Çünkü içinde bulunulan kültürün yapısının bir parçası ve önde gelen figürüdür (Eitzen, 1999).

1.3.3. Sosyal Bir Olgu Olarak Spor

Spor, olağanüstü bir yayılma özelliği gösteren sosyal bir olgudur (Eitzen:Sage, 2003:1). Spor, sadece Türkiye’de değil, dünya çapında bütün toplum ve kültürlerin belirli bir parçasıdır. Sportif faaliyetlere katılanlar gençlerden, yaşlılara, rekreasyon ve hoşça vakit geçirmek için spor yapanlardan profesyonel düzeydekilere kadar geniş bir yelpazede temsil edilirler. Günümüzde, okullar, spor kulüpleri, iş yerleri ve topluluk merkezleri değişik yaş grupları için rekreasyonel ve sportif faaliyetler sunar.

İKİNCİ BÖLÜM

2. SPOR, SİYASET, İDEOLOJİ, MİLLİ KİMLİK ve KARAKTER

2.1. Spor ve Siyaset

Bilindik bir sözdür. “Spor her zaman politikti.” İçeriden hiçbir sosyo-politik engelleme olmaksızın modern sporun ilk ortaya çıktığı ve geliştiği yer Anglo-Amerikan dünyası, aynı zamanda, sporun siyasetle iç içe olmasına da önderlik yaptı (Young, 2005:8). Spor, özellikle 20’inci yüzyılda, gereğinden çok fazla siyaset ile iç içeydi.

Sadece, uluslararası teorilerin göz önüne alınması çağdaş toplumda sporun öneminin anlaşılmasına yardım edebilir. Böylece uluslararası spordaki gelişmelerin araştırılması da uluslar arası toplumun yapısına değerli anlayışlar sağlayabilir. Uluslararası spora ilişkin diplomatlar ve siyasetçilerin faaliyetleri, soğuk savaş çağı sonrasında uluslar arası siyaset ve diplomasinin genel özelliklerini yansıtır. Uluslar arası spor kuruluşlarının gelişiminin göz önüne alınması, geleneksel devlet merkezli paradigmaların şartlarında artık kavranamayan bir siyasi çevre anlayışıyla ilgili uluslararası ilişkiler teorisyenleri için anlayışlar sağlayabilir.

“Spor ve siyasetin birlikteliği Antik Yunana kadar uzanır. Spor ve siyasetin birlikte varoluşu, üç kral, Isparta’lı Lycurgus, Pisa’lı Cleosthenes ve Elis’li Iphitos tarafından imzalanan bir ateşkesin tesisinin (Ekecheiria) Antik Yunanistan’ a yerleştirildiği Milattan Önce 9’uncu yüzyıla aittir. Sonradan öteki büyük Yunan şehirleri de Olimpiya’da kutsal yerin sürekli dokunulmazlığını tanıyan bu anlaymayı imzalayarak resmileştirdiler. “Olimpik Ateşkes” olarak bilinen bu ateşkes, sporculara, sanatçılara ve ailelerine güvenlik içerisinde yarışma, Olimpiyat Oyunları’nda bulunma ve oyunlar sona erdikten sonra da güvenlik içerisinde yine evlerine dönme fırsatı sağladı (Sport and Politics).

Olimpiyat Oyunları ve Futbol'da Dünya Kupası gibi büyük spor organizasyonları, değişmez olarak tüm dokunulmazlıklarıyla, istihzalı ve arkasında bir şeyleri gizleyen paravan durumuna getirildi. 1936'daki Berlin Olimpiyat Oyunları, NAZİ Almanya'sında kurgulanmaya başlayan Yahudi soykırımında kamuflaj olarak kullanıldı. 1978'deki Arjantin'deki Dünya Kupası, General Videla'nın CUNTA rejimine popülerlik kazandıran bir parlaklıkla organize edildi. 1980'deki Moskova Olimpiyatları, Eski-Sovyetler Birliği'nin (Rusya) Afganistan'ı işgali dönemindeydi. Aynı zamanda, bu ülkede rejim muhalifleri Gulag yarımadasına sürgüne gönderiliyordu. 1990'daki Asya Oyunları, Pekin (Beijing) baharında, Tien- Anmen meydanındaki katliamla aynı zamana rastlıyordu. 1968 Meksiko Olimpiyatları'ndan önce düzenlenen gençlik festivali sırasında çıkan olaylarda birçok öğrenci hayatını kaybetmişti. Bu olayların içerisinde en ibret verici olanı ise gelişen teknolojiyle birlikte televizyon yayıncılığının önemli bir yere sahip olması dolayısıyla medyatik bir hale gelen 1972 Münih Olimpiyat Oyunları'nda yaşandı. Tam bir trajedinin sergilendiği olaylarda 11 İsrailli sporcu teröristlerce öldürüldü. Dram, bununla da sona ermeyecekti. Daha sonra, Olimpiyat Oyunları sonu gelmez boykotlara sahne oldu. Eski Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgal etmesiyle Amerika Birleşik Devletleri'nin başını çektiği birçok batılı ülke 1980 Moskova Olimpiyat Oyunları'nı boykot etti. Amerika Birleşik Devletleri'nin daha sonra Afganistan'a yaptığı askeri hareket (işgal) düşünüldüğünde ne kadar manidar değil mi? Artık sporun içine siyaset, terör, bir türlü önüne geçilemeyen boykotlar girmiş, sporun gerçek anlamı olan dostluk, barış ve kardeşliğin üzerine adeta sünger çekilmişti.

Öncelikle, 19'uncu yüzyıl Avrupa'sı ve 18'inci yüzyıl İngiltere'sinin verisi ve tarihi olarak da ürünü olan spor, kapitalist sanayi toplumunun ortaya çıkışıyla yükselişe geçmişti. Böylece, spor, politik ve ideolojik olarak doğduğu yerin kapitalist üretim tarzının ürünü olarak belirlendi (Brohm, 1992). Spor, günümüzde birçok toplumda siyasi egemenliği yerine getiren, devletin ideolojik bir aracı şeklinde yapılanmıştır. Türkiye'de bu yapılanma, dönemin Başbakanı İsmet İnönü'nün spor konusunda yayınladığı bir bildiri ile devletin spor konusunun içinde ne kadar olduğunu göstermesi açısından hatırı sayılır bir kayıttır.

“İnönü, spor işine doğrudan doğruya müdahale etmekle hem bu işe ne derecede ehemmiyet verdiğini göstermiş hem de bu işin ehemmiyetli bir mesele olduğunu efkar-ı umumiye ye izah etmiştir. Spor meselesi bir zevk ve eğlence meselesi değil, memleket gençliğinin terbiyesi meselesidir.” (Us, 1966:178).

Böylece, kapitalist sistemin ağırlıklı olarak etkisinin bulunduğu, karma ekonomi modeli tipi bir piyasa ekonomisinin hakim olduğu Türkiye’de devletin spor politikası üzerindeki etkisi açık ve seçik bir şekilde ortaya konmuştur. Komünist bir rejimin hüküm sürdüğü Çin Halk Cumhuriyeti’nde 1966-1970 yılları arasındaki dönemde yer alan “Kültür Devrimi”, bedensel kültür içerisindeki bazı yönleri değiştirip bazılarını da düzenleyerek büyük bir atılım yaptı (Semotiuk, 1974:2).

Spor, siyasi ve terör sebebiyle yapılan tahribatı yeniden inşa eden gelişmenin yeni bir unsuru oldu. Siyasi çözümlerin yokluğu veya uzun sürmesi sebebiyle Uluslararası Olimpiyat Komitesi bir ateşkes önerdi. Oldukça sembolik ve sınırlı bir an olsa da büyük bir gayretle çalışmaya devam edilmeliydi. Böylece, barış dünyada tekrar egemen olabilirdi. Bununla beraber, spor, açık ve kesin, ümit veren farklı girişimlerle ispat edildiği gibi diplomasinin ana enstrümanı kalmaya devam ediyordu. Spor, ülkeler arasındaki uzun süreli anlaşmazlıklarda ilişkilerin gelişmesinde bir aracı olabilirdi. Bu konudaki en ilginç örnek Çin Halk Cumhuriyeti, Amerika Birleşik Devletleri ve Japonya arasında yaşanmıştı. 1971 yılındaki “PİNG-PONG” diplomasisi Amerika Birleşik Devletleri, Çin Halk Cumhuriyeti ve Japonya arasındaki bozuk olan ilişkileri onarmaya yardım etti. İkinci Dünya Savaşı, arkasında üç bölünmüş ülkeyi bırakmıştı. Bu ülkeler Almanya, Kore ve Çin’di. Çin’deki siyasi çekişmeler ülkenin ikiye bölünmesine sebep oldu. Bu iki devletten birisi Çin Halk Cumhuriyeti, diğeri ise o dönemde Formoza-Milliyetçi Çin adı verilen Taiwan’dı. Çin halkının asıl temsilcisi olduklarını iddia eden her iki ülke, Uluslararası Olimpiyat Komitesi’nin üyesi olmak ve sportif turnuvalarda yarışmak ve tüm Çin halkını temsil etmek için mücadele veriyorlardı. Çin Halk Cumhuriyeti, uluslararası organizasyonlarda ön şartsız tek başına temsil edilmek istiyordu (Brownell, 2005). Uluslararası sahnede ve spor organizasyonlarında Çin halkını temsil etmek için iki ülke arasında büyük bir rekabet vardı. Çin’de yaşanan devrimle bu ülkedeki konumlarını ve çıkarlarını kaybeden Batılı ülkeler, uluslararası spor organizasyonları

ve Birleşmiş Milletler gibi uluslararası organizasyonlara Çin Halk Cumhuriyeti'nin üye olmasını çeşitli gerekçelerle engelliyorlardı (Brownell, 2005). Kıt'a Çin'i ve Milliyetçi Çin, arasında uluslararası arenada spor organizasyonları konusundaki büyük savaş, politik arenaya da yansımıştı. Bu arada, Taiwan'ın statüsü konusunda Çin Halk Cumhuriyeti ile Japonya arasındaki mücadele de sürüyordu. Japonya, Taiwan'ın kendi parçası olduğunu ileri sürerken Çin Halk Cumhuriyeti de bu adanın çok eski dönemlerden beri ülkesinin bir parçası olduğunu söylüyordu (Brownell, 2005). Bu arada, Çin Halk Cumhuriyeti, Uluslararası Olimpiyat Komitesi'nin (o dönemdeki Amerikalı başkanından dolayı) Amerikalı emperyalistlere hizmet ettiğini iddia ederek 1958 yılında 11 uluslararası spor federasyonundan çekildiğini açıkladı (Brownell, 2005). İşte, bu an, Çin Halk Cumhuriyeti ile Amerika Birleşik Devletleri arasında uzun yıllar sürecektir soğuk savaşın başlangıç noktasıydı. Uluslararası siyasi çekişmeler ve Taiwan sorunu, Çin Halk Cumhuriyeti'nin uluslararası spor organizasyonlarından çekilmesine sebep olmuştu. Günümüzün dünyasında Çin'in başkenti Pekin'de 2008 yılında Olimpiyat Oyunları'nın düzenlenecek olması pek çok şeyin değiştiğinin bir işareti değil mi? Uluslararası Olimpiyat Komitesi'nden çekilen Çin Halk Cumhuriyeti diplomatik çabalarını Asya'ya yönlendirdi. Spor ve siyaset artık at başı gidiyordu. Sporun siyasete karıştırılmasıyla Batılı organizasyonlardan çekilen Çin Halk Cumhuriyeti, İlk Hindistan' da yapılan bu ülkenin 1947 yılında Büyük Britanya'dan bağımsızlığını ilan etmesi dolayısıyla 1951 yılında düzenlediği Yeni Delhi'deki Asya Oyunları'na katıldı (Brownell, 2005). Her iki olayda da uluslararası siyaset, sporla iç içeydi. Bu arada, Milliyetçi Çin (Taiwan), tüm Çin'i temsil edemeyeceği gerekçesiyle Uluslararası Olimpiyat Komitesi üyeliğinden çıkarıldı. Çin Halk Cumhuriyeti ve Milliyetçi Çin'in uluslararası spor organizasyonlarında temsili yüzünden uluslararası arenada çıkan kavgaya yine spor son verdi. Bunun adı, (Ping-Pong) diplomasisiydi. (Brownell, 2005) 1971-1973 yılları arasında uygulanan bu politika, Milliyetçi Çin dolayısıyla bozulan Amerika Birleşik Devletleri-Çin Halk Cumhuriyeti arasındaki diplomatik ilişkilerin yeniden kurulmasına sebep oldu. Başkan Mao döneminde, Çin Halk Cumhuriyeti'nin başkenti Pekin'de düzenlenen ping-pong turnuvalarına Japonya' da katıldı. Daha sonra, başkan Mao'nun izniyle Japonya'daki ping-pong turnuvasına Çin Halk Cumhuriyeti katıldı. 1971 yılında Başkan Mao, Amerika Birleşik Devletleri'nin Çin Halk Cumhuriyeti'ne bir masa

tenisi delegasyonu gönderme fikrini kabul etti. (Brownell 2005) Ping-pong diplomasisi sonuç vermişti. Bu sportif faaliyet, 1971 yılının Ekim ayında Çin Halk Cumhuriyeti'nin Birleşmiş Milletler üyeliğine kabulüyle sonuçlanan bir süreç oldu. Bu Kıt'a Çin'i için 2008'de Pekin'de düzenlenecek Olimpiyat Oyunları için henüz yolun başlangıcıydı. 1972'de Çin Halk Cumhuriyeti Asya Oyunları Federasyonu'na kabul edilirken, Milliyetçi Çin'in üyeliği ise düşürüldü. 1976 Montreal Olimpiyat Oyunları'nda dönemin Kanada başbakanı Pierre Trudeau, Taiwan'ın Milliyetçi Çin adanı kullanmadan oyunlarda yarışabileceğini duyurdu. Bunun üzerine Milliyetçi Çin oyunlardan çekildiğini açıkladı. Bu arada, Çin Halk Cumhuriyeti'ndeki "Kültür Devrimi" başkan Mao'nun ölümü ile sona erdi (Brownell, 2005). Bu Kıt'a Çin'inde yeni bir dönemin başlangıcıydı. Yerine geçen Deng Xiaoping (Cüce Deng) reform ve açıklık politikası başlattı. 1978 yılında Atina' da toplanan Uluslararası Olimpiyat Komitesi yalnız ve tek olarak Çin Halk Cumhuriyeti'nin tüm Çin halkını temsil edebileceği gerekçesiyle bu ülkenin Olimpiyat komitesini tanımaya karar verdi. Bunun sonucunda, uluslararası arenada süren hemen hemen tüm devletlerin müdahil olduğu büyük mücadele, Çin Halk Cumhuriyeti'nin aynı yıl üyeliğiyle sonuçlanmıştı. 1 Ocak 1979'da ise Amerika Birleşik Devletleri ve Çin Halk Cumhuriyeti yeniden diplomatik ilişki kurmaya karar verdiklerini açıkladılar. (Brownell, 2005) Böylece, ping-pong diplomasisiyle mutlu sona ulaşılırken "**SPOR**" üzerine düşen görevi fazlasıyla yapmış oluyordu. Bu aynı zamanda, 2008 yılında başkent Pekin'de düzenlenecek Olimpiyat Oyunları'na giden sürecin de başlangıç noktasıydı. Başkan Mao'nun Kıt'a Çin'inde "**Kültür Devrimi**" ile başlattığı "**Modernleşme süreci**", Elias'ın deyişiyle "**Medenileşme Süreci**" (**Civilizing Process**) meyvesini vermeye başlamıştı. Takipçilerine bunları toplamak kalıyordu.

2.2. Spor ve İdeoloji

İngiltere'de modern spor kültürünün ortaya çıkışı ve yeniden canlanması, aynı zamanda niçin spor kültürünün başka bir yerde değil de İngiltere'nin sosyal yapısında ortaya çıktığının tarihi olarak açıklanması problemini ortaya koyuyor. Norbert Elias, bunun açıklamasının İngiltere'yi yöneten elit tabakanın mükemmel yapısında olduğunu inanıyor. Buna çok fazla uygun bir cevap, o zaman var olan

İngiliz sömürge imparatorluğunda halk katmanları üzerinde İngiliz kültür egemenliğini kabul ettiren belirli bir dünya görüşünü koymak ihtiyacı içerisinde olduğu görülmektedir.

Modern sporun buluşları olan futbol, rugby, kriket ve diğerlerinin sömürge toplumlarında hızlı bir şekilde difüzyonu, İngiliz sömürge ideolojisinin girişini işaret ediyor. Bu buluşlar, İngiliz sömürgecilik egemenliğinin buralardan çekilmesiyle mevcudiyetini sürdürdüğü gibi; futbol, Yunan ve Roma imparatorluğunda yer alan herhangi bir spor olgusuyla mukayese dahi kabul etmeyen dünya çapında bir olguya dönüştü. İngiliz seçkinlerinin gözde sporu kriket, görebildiği ilginin çok daha fazlasını dünyanın geri kalanından göremedi. Amerikan futbolu, İngiliz rugby sporunun bir uyarlamasıydı. Spor kültürünün difüzyonu ve sömürgeci imparatorluğun genişlemesi arasında bir korelasyon olduğu görülüyor. Batının imparatorlukları ve Yunan, Roma ve İngiliz imparatorlukları bu gözlemi doğruluyor görünüyor. 19'uncu yüzyıldaki Avusturya-Macar ve 6'ncı yüzyıldaki Polonya Commonwealth'i bu görüşün tersi istikametinde görünüyor. Fakat bunlar, gerçek olarak emperyal tımarlarıydı. Gerçek olarak genişleyen sömürgeci imparatorluklar değil. Ekonomik güçler ve kurumlar gibi dünyayı medenileştirme sürecindeydiler. Onlar, sömürgeleşen ülkeler ve halklara, insan medeniyetinin gelişmesine inkar edilemeyecek katkıda bulundular. Fakat tamamen ayrı bir form içinde.

2.3. Spor, Milli Kimlik ve Karakter

“Spor, milli kolektif kimliğin en fazla göze çarpan şekillendiricisidir. “(Sage, 1998:116).

Spor, anti-sosyal davranışın azaltılmasına, topluluğun ve milli kimliklerinin gelişmesine, güçlü bir uluslararası tanıtıma ivme kazandırmasına etkili bir biçimde katkıda bulunur. Spor aynı zamanda, öteki gelişmekte olan alanlara da katkı yapar. Örneğin, kadın hakları, karakter gelişimi ve ekonomik yararlar gibi.

Spor alanında, sosyal olarak istendik karakter davranışlarının gelişmesi üzerine spor yapmanın etkisinin ilk tartışmaları Mc Cloy (1930:1957) tarafından ortaya atılmıştır. Moral sebep ve onun spor katılımına ilişkisi 1980'lerin ilk yarısına kadar sistematik bir araştırmanın konusu olmadı. Bu yıllarda, Bredemier ve Shields sporun karakter gelişimine etkisi üzerinde çeşitli araştırmalar yaptı. Bu araştırmaların sonuçlarına göre, spora katılımın karakter üzerinde etkisi vardı (Bredemier:Shields:1986). Bu tarihten sonra karakterin de çeşitli tanımları yapılmaya başlandı. Karakter, davranışlar yapılırken ortaya konulan içsel bir durumdu (Bredemier:Shields, 1995). Spor toplumda var olan değer eğilimlerinin bir yansımasıdır. Spor, kültürel değerleri sembolize eden bir çevre ve toplumun birçok temel değerini gençlere tecrübe ettiren ve hakkında bilgi sahibi yapan bir bilgi aktarma yöntemidir (Bredemier:Shields,1995). Geçirilen bu tecrübeler ise gençlerin karakter gelişiminin sosyalizasyon sürecinde başlıca belirgin unsurdur. Karakter bir spor mücadelesine de dönüşebilir ve öğrenilebilir. Bu bağlamda, sporcunun ve katılan kişinin spor katılımı sırasındaki deneyimi karakter gelişimine yardımcı olabilir. Örneğin Amerikalı sosyolog Coakley, sporcunun kazanmasından ve kaybetmesinden daha fazla sportmenlik ve oyunun nasıl oynandığı ile ilgili bir uygulamanın daha kabul edilebilir nitelikte olduğunu kaydeder (Coakley, 2001). Bu nitelikte toplum içinde herkes tarafından kabul edilebilir bir karakter gelişimine yardımcı olması açısından önemli bir sonuçtur.

“Büyük Britanya’da okul sporlarının sosyal-gelişimsel etkilerini hiç kimse deneysel olarak doğrulamaya teşebbüs etmez. Bu hedefin gerçekleştirildiğine dair sarsılmaz bir inanç vardır. “Waterloo savaşı Eton’ın oyun sahalarında kazanıldı.” sloganı çok ünlüdür. Bunun arkasında yatan gerçek Waterloo savaşının muzaffer generali Arthur Wellington’ın, ünlü Fransız imparatoru Napolyon’u yenmesine imkan veren şeyin Eton kolejinde spor yaparken kazandığı belirgin karakter davranışlarıyla ilgili olduğudur.” (Sage, 1988).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SPOR ve OYUN TEORİLERİ

Toplumda spor incelendiğinde, toplumda, cemiyette, ailede ve sosyal hayatta, spora katılım ve spor hakkında kararlar verme, spor ve sosyal hayat arasındaki ilişkiyi anlama ve yeni bir tarzı bize mümkün kılan bilgileri araştırma ve sorular sormayı en iyi şekilde yaparız. Spor ve ekonominin ortak ilişkisinde teorik fikirlerin çeşitliliği, sosyal hayatın karmaşıklığı ve çeşitliliğini yansıtır. Fonksiyonalist teori belli başlı sonuçlarla sporun incelenmesinde kendi belirgin ilgisini yansıtır. Spor, bireylere olduğu kadar topluma da yarar sağlayan değerli bir kurumdur. Spor, başkalarından ziyade bazı insan ve gruplara iktisadi olarak hizmet etmeyi hesaba katmaz.

Çatışma teorisinin başlıca konusu, sporun toplumdaki zenginlik ve güçlü bunların iktisadi ve ticari faydasını sürdürme durumu nasıldır? ve kazanç, gerçek anlamdan başka anlam verilmiş sporu nasıl motive eder? Sorularını varsayım olarak kabul eder. Bu kapsamda spor, iktisadi gücü olmayan bireyleri etkileyen problemlerden, onları uzak tutan sakinleştirici ilaç veya uyuşturucu gibi anlaşılır. Spordaki siyasi unsurlar, kazanç motifini yok saymaya ve kişisel rahatlık ile yaratıcı tecrübe ve kendini ifade kaynağı olması için kitle sporu katılımına izin verirler. Eğer, fonksiyonalistler, sporun olumlu sonuçlarını abartırlarsa, çatışma teorisi de spor üzerindeki pazar ekonomisi kaynaklı olumsuz etkilerini mübalağa eder. Etkileşim, eleştirel (kritik) , feminist ve figürasyonel teoriler de daha demokratik ve daha az hiyerarşik yapıya sahip olarak örgütlenmiş ve fayda (kazanç) kaynaklı spor organizasyonlarını tercih ederler (Coakley, 2001:30-52).

3.1. Çatışma Teorisi (Conflict Theory)

“Çatışma teorisyenleri, gruplar arasında, sık sık eşitsizliğe yol açan yarışmanın farkına vardıklarından beri çatışmayı meydana getiren toplumsal süreçlere odaklandılar. Çatışma teorisyenleri, toplumdaki paralı, sağlıklı ve güçlü insanların

bunlara sahip olmayanlar üzerinde kontrole sahip olduğunu ve bu diğerlerinin üzerinde aynı zamanda hakimiyet sağladığına inanırlar. Çatışma teorisyenleri, düşünürler ki sporun toplum içindeki mevcudiyetinin sebebi-bir kaçını saymak gerekirse prestij, kazanç ve halkla ilişkileri içine alabilir- güçlü olanın hedeflerine ulaşmasıdır.” (Eitzen:Sage,1997).

3.2. Eleştirel Teori (Critical Theory)

“Kritik teorisyenler, kendi çıkar ve ilgilerine uygun olan herhangi bir şeyi, spora katan kendi kaynak ve güçlerini kullanan ve birbirleri ile etkileşen bireyler tarafından yaratılmış olan toplumdaki sporun varlığının farkına vardılar. Burada kritik teori yeganedir. Çünkü fikirleri, toplumda var olan çatışmalar ve paylaşılan değerler gerçeği üzerine dayanır. Aynı zamanda, şartlar değişirken kendi fikirleri değişir. Bu demektir ki kendi teorileri bir kayanın içinde hapsolmuş değildir. Birçok kritik teorisyen, sporun toplumda yaptığı aşamaya nasıl geldiğini araştırdı. Aynı zamanda, onlar, spor hakkında nasıl kararlar alındığı ve bunların diğerlerini nasıl etkilediği konularıyla ilgilendiler. İşte, kritik teorisyenler, sürekli olarak sporu gözlemliyorlar ve onun hali hazır toplumda ne yaptığını ve toplumu nasıl değiştirdiğini inceliyorlar.” (Coakley, 1986).

3.3. Feminist Teori

Feminist teori, araştırmanın cinsler arası eşitlik getirecek sosyal değişmelere nasıl yön gösterebileceği kadar, toplumda güç ve cinsiyet analizleri üzerine odaklanır (Henderson, 1991:42).

Genel olarak tarih boyunca spora göz attığımızda, erkeklerin kadınlara oranla daha fazla sportif faaliyetlere katıldıklarını görmek mümkündür. Kural olarak spor, geleneksel erkek değerleriyle bir aradadır. Örneğin; en iyi olma arzusu, dayanıklılık, güç, başarı için istek gibi. Bu sebepten, herhangi bir spor eğitiminden yararlanamayan birçok kadın, sporla tanışmamıştır. Balbo (1999), Bochetti (1996), Subirats (1998) yıllarında yaptıkları araştırmalarda, kadınların sporda kendi tecrübeleri, algılama,

kültür ve geleneksel güçleri temelinde anlaşılmış olmaları gerçeğini ortaya koydular (Puig, 2001).

“Birçok Batılı ülkede kadınların spora katılımı, benzer bir istikamette gerçekleşti. Birçok durumda, kadınların sosyal ilerlemesi için kadınların sportif faaliyetlere katılmaları arasında açık bir bağ mevcuttur. Kadın spor tarihi genel bir mana içinde 19’ uncu yüzyılın ikinci yarısında başlar. (Randall, 1988).

Spor tarihçileri ve feminist teorisyenler, analizler için uygun ve gerekli alan olarak sporda kadın araştırmasını onayladılar. Spor tarihi, göreceli olarak yeni alan ve genel olarak erkek egemen bir alan olduğundan dolayı sporda, kadınlar üzerinde araştırmalar daha yavaş ilerledi (Randall, 1988).

3.4. Figürasyonel Teori (Tasvirici-Temsili)

Bir figürasyon, (tasvir), geniş kapsamlı, birbiri için gerekli olan birey ve gruplara dayalı karmaşık sosyal ilişkilerin kaynağıdır. Bunlar, bir aile, okul, işyeri, topluluk, ekonomi, siyasi alan ve bir kuruldur. Sosyal figürasyonlar, değişik düzeylerde devam eden sosyal ilişkiler ağıyla biçimlendirilirler. Bu ilişkilerin birçoğu, diğerleri oldukça merkezden uzak ve etkili bir şekilde bağımsız olduğu halde çok yakın ve sıkı fıkıdır (Elias, 1994).

Elias’ın figürasyon kavramı, faaliyet ağlarından bir diğerine ortak olarak sıkıca tutturulmuş bireyler gibi oldukça basit bir fikre dayandırılır. Günlük hayatta güvenilen arkadaşlar ve aile fertleri gibi birçok kişiyle yakın ilişki vardır. Arkadaş grupları, iş arkadaşları veya komşular gibi diğerleriyle ise ilişki sadece tanışma yolu ile elde edilir. Hükümet yetkilileri, iş adamları ve gıda üreticileri gibi, diğerleri de kişisel bağlar ve sosyal üyelik mensubiyeti ile tanışmadığımız kişilerdir. Ortak ilişkileri olan ve belli bir amaca hizmet etme eğilimiyle bir sosyal alanı paylaşan fertler, ilişkinin yakın veya uzaklığını önemsemeyerek bu kişilerle ilişkiyi sürdürürler. Fertler arasındaki dayanışma, onları bir arada tutan şeydir. Bu şekildeki bir dayanışma, burada, figürasyon olarak adlandırılan ortak olarak bir amaca yönelik hareket etme ve bağımlılık insan yapısı bağlantılardır. (Nexus) Fertler, ilk olarak tabiatla, daha sonra sosyal öğrenme, eğitim, sosyalizasyon ve

sosyal duygu ve düşünce ile meydana getirilmiş karşılıklı ihtiyaçlarla birbirine az ya da çok bağımlı olduklarından beri sadece figürasyonların içerisinde mevcuttur (Elias, 1994:214).

3.5. Fonksiyonalist Teori

Fonksiyonalistler, toplumları işbirliği, devamlılık, istikrar, karşılıklılık uyumluluk, ve fikir birliği temellerinde gözlemlerler (Eitzen:Sage, 1997). Toplumu, bir bütün olarak korunaklı sınırı olan, bağımsız parçaların bir araya gelmesinden oluşan toplumsal sistem olarak görürler. Bu sistem parçalarının zorunlu çıkarlarla her birinin diğerine ihtiyacı olduğu varsayılır. Sporun insanları bir araya getiren niteliği, fonksiyonalistlerin niçin spora odaklandıklarını açıklamak için yeterlidir.

3.6. Etkileşim Teorisi (Interactionist Theory)

Etkileşim teorisi, spora katılanların bulunduğu, daha büyük toplumun değerleri ve konteksinden ziyade katılanın (ferdin) bakış açısı ve değerlerine öncelik verir. Etkileşim teorisi, aynı zamanda spora katılım ve sporla bir arada bulunan etkileşim ve anlamı üzerine odaklanır. Bu teori, insanların, ötekileriyle kendi ilişkileri vasıtasıyla durumları tanımlayan sporla hangi şartlarda bir araya geldiğini anlamak ihtiyacı ve insan davranışının karmaşıklığına vurgu yapar (Coakley, 2001:30).

Etkileşim teorisi, sporla ilgili olmayan hayata, bu rollerin nasıl dağıldığını sporun içerisinde sosyal ilişkiler ve alt kültürler ile kimlik üzerine yoğunlaşır. Buradan, öteki insanlarla etkileşim içine girerken topluma özgü ilişkiler, roller ve normlar yaratılır (Coakley, 2001:38). Bu genel teori, dilediğinde yapılan sporlar ve diğerleri arasında spor ideolojisinin içindeki farkı incelemede faydalı bir paradigmadır. Çünkü bir şeyi derinden anlamaya ve onun soruşturulmasına odaklanır.

Etkileşim araştırmasının ortak hedefi, toplumda sporla iç içe bulunanların, seyircilerin, antrenörlerin ve atletlerin akıllarında var olan gerçekliği tanımlamak ve yeniden yapılandırmaktır (Coakley, 2001:38).

3.7. Huizinga' nın Oyuncu-İnsan teorisi (Homo Ludens)

Sosyal bir olgu (fenomen) olarak sporun araştırılması 1938 yılında Johan Huizinga' nın Homo Ludens adlı eserinin yayınlanmasıyla başladı. Hollandalı tarihçi bu eserde, kültürel gelişmenin bir parçası olarak sosyo-tarihsel oyun elemanı teriminin kökenini ortaya çıkardı. Hollandalı tarihçinin tezi, insani oyun medeniyetlerden önce gelir ve medeniyetler, oyun kontekstinde ortaya çıkar. Oyun kültürden öncedir, çeşitli kültürlerden çıkma ya da bir rastlantı sonucu değil, tersine çeşitli kültür biçimlerinin doğuşunda başlıca etkidir (Huizinga, 1955).

Modern sanayinin birçok işi tek düzeye indirgemesi toplumlarda oyunlara (spor) bir anlam vermeye başladı. İnsanlar iş hayatında artık daha fazla bulamadıkları entelektüel ve fiziksel taleplerini ve daha güçlü bir şeyi oyunda aramaya başladılar. Hukuk ve düzen, tecim ve kazanç, zanaat ve sanat, bilgelik ve bilim gibi uygar hayatın önemli içgüdüsel güçlerinin kökeninde ritüel ve mitos vardır. Hepsi oyundan türemiştir (Huizinga, 1955).

Kültür tarihi, Huizinga'nın klasik oyun araştırması Homo Ludens'te gösterdiği gibi oyun elemanının tüm kültürel formlarının-hukuk, din, savaş ve üretici işçi sınıfından-kademeli yok edilmesini içine alan bir perspektifinden görünür. Bu faaliyetlerin rasyonalize edilmesi, bir şeyleri şansa bırakmak için pozisyonu terk etme veya keyfi buluş ruhu için küçük bir yer bırakır. Oyunun önemli elemanları, risk alma, belirsizlik ve cesaret ile riski yok etmek, geleceği kontrol ve yordamak, baskı yoluyla planlanmış sanayi metodlarıyla süzgeçten geçirilmemiş faaliyetlerde ve sanayinin içinde çok az yer alır.

Oyunlar, yarışmalar etrafında yürüyen sosyal hayatın olduğu Antik Yunanistan'da bile emsalsiz farz edilirdi. Fiziksel çaba ve yokluğu hissedilen, aynı zamanda, özlemi duyulan hayatın fiziksel temellerinin hissini yenilemek için spor, sadece kitleler için değil, fakat onları yerleştiren kültürel bir elit için de bir tutku oldu. Onların mevcut önemine seyirci sporlarının öneminin artması, aynı zamanda çok muazzam bir seyirciye, piyasa değeri olan sportif yarışmalar ve teknik kapasiteyi üst düzeye

çıkarmak için fırsat verirken spor hazzı ihtiyacını yoğunlaştıran kitle üretiminin artışı tarihi olarak aynı zamana rast gelir. Fakat ortak modern spor eleştirisine göre, aynı gelişmeler, sportif değerleri tahrip ettiler.

Oyun her şeyden önce isteğe bağlı, gönüllü bir eylemdir. Ismarlama ya da zorlama oyun değildir, olsa olsa oyunun zoraki bir benzeridir. Bu bakımlardan boş zamanlarda yapılır (Huizinga, 1955). Ticarileşmiş oyun, bir iş alanına döndü. Seyircinin memnuniyetini atletin memnuniyetinin arkasına yerleştirdi ve seyirciyi edilgen duruma soktu. Bu sağlık ve dinçlik için spor idealinin geliştirilme isteğinin anti-teziydi. Kazanma tutkusu, daha fazla gösterişsiz dışarıda bırakılma ve sporun yarışmacı tarafına olan abartılmış vurguyu tetikledi. Ama daha fazla memnun edici yarışma ve işbirliği tecrübesinin gelişmesine yardımcı oldu. Fatih Terim gibi futbol teknik adamları tarafından ilan edilmiş zafer kültürü, seyircilerden öfkeleri kabarmış fanatikler ve oyunculardan yabancılar yaptı. Türkiye-İsviçre milli maçı, 2006 Dünya Kupası'na veda anlamına gelen dramatik sonucu kadar bitiş düdüğünden sonra meydana çıkan olaylar nedeniyle de uzun süre tartışılacak (Sazak, 17 Kasım 2005). Bu maç sonucu iki takımın futbolcularının birbirlerine tekme ve yumruklarla saldırmaları bunun en güzel örneğiydi. Bunun sonucunda Türk milli Futbol takımı 6 maç ceza aldı (Hürriyet, 8 Şubat 2006).

Modern sporların partizanca taraftarlıkları ve şiddet, gençlere adeta militaristik değerler verdiğini, seyirciye gerçekçi olmayan yerel ulusal gurur aşıladığı ve erkek şovenizminin en güçlü kalelerinden biri olarak hizmet ettiğini ileri süren bazı eleştirilere yol açtı. Bu savların bazılarının gerçekleşeceğini tahmin eden ve fazladan ikna edici bir şekilde onları açıklayan Huizinga, aşırı ciddiyetliliğe doğru vahim bir değişiklik, modern spor ve oyunların tahrip edildiğini tartışmaya açtı. Huizinga, aynı zamanda oyunun kendi ritüel elemanını kaybettiğini, bayağılaştığını ve sonuç olarak içinde yer aldığı toplumun yapısıyla organik bağı kaybetmiş olduğunu ileri sürdü. “Oyun, gerçek hayattan geçici olarak çıkarak kendi düzeninin, dünyasının içine girer. Çocuk oynarken gerçeğin dışında olduğunun bilincindedir. Bu nedenle oyun çıkarıcı değildir. Karşılığında gündelik hayattan değişik olarak birtakım isteklerin, maddi kazançların karşılanması söz konusu değildir. Oyun gündelik hayatta bir ara veri, bir

dinlenme ve gündelik hayatın süsüne benzer.” (Huizinga, 1955). Kitleler, günümüzde, sıradan eğlenceyi, ve kaba sansasyonelizi çok arzu ediyorlar ve kendilerinin esas faziletlerinin ötesindeki bir yoğunlukla bu kovalamacalara kendilerini adeta fırlatıyorlar. Özgürce, çocukların yoğunluğuyla oyun oynama yerine delikanlılık harmanı ve vahşetle oynuyorlar. Huizinga, bunu, oyunlarmış gibi ciddi uğraşlar gerçekleştirirken savaşçı ateşlilik ve vatanseverlikle oyunları kuşatan puerilizm (bir yetişkinin çocukca ve olgun olmayan davranış biçimi) olarak adlandırıyor. Bir oyun, kirlenmeden çok uzak ciddi bir faaliyet olarak yerini aldı. Dışa doğru ciddi yapının içinde oyun elemanı kayboluyordu. Diğer taraftan, tanımlanmış oyun, teknik olarak aşırı organize olan, çok fazla ciddiye alınan bir sonuç olarak gerçek oyun karakterini artık sürdüremezdi. Tarafsızlık ve mutluluğun vazgeçilmez nitelikleri bu şekilde kaybolurlar. Huizinga’nın daha fazla düzenlenmiş versiyonu kadar onun kendi basit formunda modern sporun eleştirel tahlilleri modern toplumda oyun hakkında bir dizi yanlış anlamayı aydınlattı. Sporun temel unsuru, oyunun yapısını meydana getiren zaman ve alandan hareket ve hızla bir araya getirildiği oyun elemanıdır. Bu eleman önemsiz olarak görünmesine rağmen, gerçekte, Hollandalı kültür tarihçisi Johan Huizinga tarafından teori haline getirildi. Johan Huizinga, Batı kültür tarihinde merkezi olarak belirleyici yapılardan biriydi. Kitabı *Homo Ludens*’te oyun elemanının sınırlanmalarından, özgürlüğü içine alan bir davranış olarak tartışılmasını sağladı. Böylece, oyunun medeniyetin gelişmesinde kritik bir rol oynadığına dikkat çekti. Bu konsept, tarih boyunca, yenilenme ve yöntem geliştirme sürecine yardım etti. Buradan, antik dünyadan, günümüze, kabile, şehir ve ulus devletlerin birikimli gelişmesine de yardım etti. Böylece, insan kültürünün gelişmesi Huizinga’ya göre bu oyun kavramıyla tanzim edildi. Buradan, Huizinga tarafından oyun elemanının, çok daha fazla kavramsal alan ve tarihi silsileyi kuşattığının işaret edilmiş olmasıdır. Huizinga için bu eleman, romancı, şair, ressam ve bilim adamlarının çalışmasında temsil edilir. Oyun elemanının devlet formasyonlarında var oluşu baskındı ve zaman geçtikçe toplumlardaki durumu zayıfladı. Bununla, Huizinga, modern toplumlarda rasyonalizasyon ve sistematizasyon elemanının oyunun kendiliğinden oluş elemanının üzerinde öncelikli baskın olduğunu kastediyordu. Böylece, Huizinga, antik spora rakip olan modern

sporun, şehirleşme ve sanayileşme süreciyle daha fazla sınırlamaya konu olduğunu daha ileri düzeyde tartışmaya açtı.

3.8. Veblen' in Teorisi (Kahraman kültürü)

Yağmacı kitle ve kahramanlık için –ticari ve endüstriyel yağmalamaya karşı olarak—fırsatlar azalırken, eski arzuları tatmin etmek için yola koyulurken dolaylı yağma ve kahramanlık buluyor muyuz? Bu modern sporlara bakış açısı mıdır? Thorstein Veblen, boş zamanı zamanın üretken olmayan tüketimi olarak tanımladı (Veblen, 1953). Boş zamanın amacı işten farklıydı ve yüksek statülerin sembolüydü. Çünkü boş zaman refah yaratmazdı. Boş zamanın refahı dışarıda gösteren bu kullanımı göze çarpan tüketim olarak adlandırıldı.

Kahraman her kültürde takdir edilir. Çünkü kahramanlık bütün kültüre dağıtılır. (Onun nimetlerinden herkes payına düşeni alır.) Kahramanları olmayan hiçbir kültür yoktur. Böylece kahraman kültürü ve kahramanlık davranışını tanıtmak faydalıdır. Kahramanca davranış birincildir. Kahraman kişi olağanüstü yeteneğe sahip biri olarak tanınır. Yarışmalarda ve belirli günlerde sık sık gösterilen insan faaliyetleri sembolik anlamlar taşır. Performansın tüm sembolik anlamını anlamak zordur. Kahramanlık kültürü kahramanca performansın iyi ve büyük ölçüde anlaşılmış gösterisine dayanmış olmalıdır. Bu açıdan bir fiziksel güç özel bir pozisyona sahiptir. Fiziksel güç ve bu performansın formu arasında aşık bir ilişki vardır. Özellikle, Batı kültürünün son dönemlerinde kahraman performanslarının açık bir örüntüsü vardır. Örneğin, onlardan birisi vücut geliştirmedir.

“Mantıklı çocukluk dönemi ve yetişkin erkeklik arasında bir köprü vardır. Amaçsız ve oyunbaz, fakat az çok sistematik ve karmaşık, daha yüksek yaştaki okul çocukları arasında rağbette olan huzurla ilgili sıkıntıları vardır. Bu sıkıntılar, ortak olarak adölesan dönemiyle sınırlıdır. Bu sıkıntılar, yetişkin erkeklığe geçerken azalan sıklık ve hassasiyetle tekrarlanırlar. Böylece sıkıntılarının olduğu dönem, yırtıcı gruptan, daha fazla yerleşik hayat tarzına geçmekle, ferdin hayatında silsile halinde, genel bir şekilde yeniden ortaya çıkarlar . Bir dizi göze çarpan vakada, bireyin manevi olgunluğa ermesi, bu gibi durumlarda hayat boyu devam eden mücadeleci mizaç, bu çocuksu dönemden çıkmadan önce öne çıkar. Sonunda, manevi gelişmesinde yetişkin erkek statüsüne ulaşan bu fertler, Böylece, olağan bir şekilde, mücadeleci ve sporcu kişiliği

öne çıkaran manevi düzeye karşılık olan bir geçici arkaik dönemden geçerler. Modern sanayi toplumlarında farklı fertler, farklı saygınlık dereceleri içerisinde manevi olgunluk ve ciddiyeti başaracaklar ve başaramayan vasatlar, ham insanlığın tortusu ve kolektif hayatın doluluğu ve artan endüstriyel etkililiğinde bir yöne doğru giden bu seçici uyum süreci için bir yaldızlı kağıt olarak kalacaklardır. Bu manevi gelişim, gençlere özgü yırtıcılığın cesareti içinde sadece, doğrudan yetişkinlere, doğrudan katılımla kendisini tanımlamaz. Aynı zamanda, dolaylı olarak daha genç fertlerin üzerinde bu çeşit sıkıntılara yardımda kendisini tanımlayabilir. Bu manevi gelişim, aynı zamanda, yetişen neslin daha sonraki hayatında sürüp giden yırtıcı alışkanlıklar formasyonunu ileri götürür ve böylece, topluluğun bu kısmında daha fazla barışçı, etkili mizaç yönünde herhangi bir hareketi geciktirebilir. Bir fert, kahramanlık için arzuyla donatılmışsa topluluğun adölesan üyeleri içinde, alışkanlıkların gelişimine yön veren bir pozisyon içindedir. Kahramanlığa, ait özelliklerin yeniden ortaya çıkması ve korunumu yönünde gayret gösteren etki, çok hatırı sayılır derecede olabilir. Bu önemlidir. Örneğin, belirli bir görevi yerine getirmek için oluşturulan gençlik toplulukları ve benzer sözde askeri örgütlenmeler üzerine kurulmuş toplumun temel direkleri ve birçok rahip tarafından ilham verilen yükümlülüğü destekleme bakımından... Aynı şekilde, kolej ruhuna ve sporunun gelişmesine verilen desteğin tıpatıp benzeridir. Daha yüksek düzeyde ise öğrenim kuruluşlarındaki gibidir. Yırtıcı mizacın tezahürleri bu kahramanlık başlığı altında sınıflandırılacaktır. Bu tezahürler, kısmi olarak basit ve taklitçi bir yırtıcılık davranışının yansıtılmamış ifadeleridir. Kısmi olarak, kahramanlık için şöret kazanma görünüşüyle girmiş dikkatli bir şekilde düşünüldüğü taşınmış faaliyetlerdir. Bütün spor çeşitleri de aynı genel karakterdedir. Bunlar ödüllü dövüşler, boğa güreşleri, atletizm, atıcılık, oltayla balık avı, yatçılık ve beceriye dayalı oyunlardır. Zarar verici fiziksel etkililiği bile göze batan özellikte değildir. Sporlar, düşmanca mücadele temellerinden beceriye, kurnazlık ve hileye dönüştü. Spor alışkanlığı geçmişe ait manevi bir yapıdır. Biraz kahramanca maceraya güçlü eğilim ve bir hatanın cezalandırılması, spesifik olarak konuşma dilinde sportmenlik olarak adlandırılan bu uğraşlarda özellikle telaffuz edilir.” (Veblen, 1953:169).

Veblen, sporun gelişimini bu şekilde ortaya koyduktan sonra, ilk ortaya çıkışı ile günümüzdeki değişik bir niteliğe kavuştuğunu belirtir.

“Günlük boş zamanın en yüksek formu olarak yırtıcı kültürden onurlu bir uğraşı devraldığından beri spor, davranış kurallarının tüm yaptırımına sahip olan bir “Açıkhava faaliyeti formu” oldu.” (Veblen, 1953:172).

Thorstein Veblen, daha sonra modern toplumda sporun tarihsel bir perspektiften tanımını yapar.

“Günümüzün modern toplumunda spor, yağmacı toplum yapısındaki formundan çıkarak yeni sporların geliştirilmesi ve belirli kurallara oturtulmasıyla modern bir çerçeveye yerleştirilmiştir. Modern yarışma, yırtıcı insan yapısının davranış temelleri üzerinde kendini gösterme sürecinin büyük bir parçasıydı. Modern olarak adlandırılan sofistike formunda ise spor, barışçı yarışma, medenileşmiş insan için daima bir gerekliliktir. (Veblen, 1953:174).

İlkel toplumlardaki ilk işlevinden sıyrılan spor, modern sanayi toplumunda artık yeni bir görev üstlenmişti.

“Refah düzeyi yükselmiş herhangi bir sanayi toplumunda, spor bilinci ve sporun hızla büyümesi, çalışma hayatından nüfusun büyük bir bölümünün muafiyetini sağladı.” (Veblen, 1953:175).

Günümüzde birçok insan, sosyal bir kurum olarak toplumsal bir işlevi yerine getiren sporun bünyesindeki kuruluşlarda çalışmaktadır. Sosyal hayat içinde mesleki bir formasyona kavuşan sportif kuruluşlarda sporcudan-antrenöre, masörden-top toplayıcı çocuklara kadar pek çok insan görev almaktadır.

“Spor ayrıca sosyal ve endüstriyel amaç için kullanılabilir olan bir zihinsel yatkınlığı da geliştirmek için tasavvur edilmektedir.” (Veblen, 1953:178).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. FARKLI ÜLKELERDE SPORA GENEL BİR BAKIŞ

4.1. İNGİLTERE

İngiliz aile sistemi, günümüzde orta çağlardaki aile yapısından bir hayli farklı görünümündedir. İngiliz aile yapısı Asya kıtasındaki toplumlarındaki ataerkil yapıdan çok farklı türde ve Avrupa kıtasının büyük bir bölümünde varlığını sürdüren aile yapısından daha az ataerkil fakat daha fazla ferdiyetçidir.

Bir İngiliz ailesinde, erkek evlat yetişkin hale gelince evden ayrılır ve kendi düzenini kurar. Aile reisi gencin evden ayrılmasını ne kısıtlar ne de ona yardımcı olur. Sonuç olarak, kendine güvenli ve bağımsız bir alışkanlığa sahip bir fert ortaya çıkar. Herhangi bir fert, yeni deniz aşırı yerleşimlerin zorlukları ve duygusal güçlükleriyle karşı karşıya kalmayı bir avantaj olarak görebilir. Bir ada ülkesi olması sebebiyle İngilizler yüz yıllarca insan faaliyetlerinin geniş bir yelpazesinde yetenekliydi.

Bu yelpaze, sporcuları, sanatçıları, bilim adamlarını, teknisyenleri, siyasi ve sosyal alanlarda bir çok meslek grubunu içerisine alır. Bir örnek vermek gerekirse modern dünyada oynanan belli başlı spor dallarının bir çoğu İngiliz adalarında geliştirildi ve nihai şeklini aldı. Bunlar arasında futbol, rugby, kriket, golf, tenis ve boks sayabiliriz.

Yaklaşık 1750'lerden, 1830'lu yıllara kadar kendi zaruriyetleri içersinde modern dünyanın ekonomik hammadde ve malzemesi İngiltere'nin kuzeyi ve İngiliz adalarındaki yerleşim yerlerine getirildi. Bunlar sanayi devrimi olarak adlandırılan dönemi haber veren ilk sinyallerdi.

Bu bölgelerde gerçekleşen en önemli iki şey bilimsel ve ziraat alanlarındaki devrimlerdi. 17'inci yüzyılın ilk bilimsel devrimi Newton'un 1687'de hareket kanunlarını (Principia) yayınlamasıydı. 19'uncu yüzyıla gelinceye kadar fen bilimleri insanların hayatında çok fazla etkiye sahip değildi. Bilimsel devrimin etkisi çok fazla oldu. Uygulama alanı daha fazlaydı. Bilimsel devrim her şeyi değiştirdi. Her şeyden önce insanların düşünce yapısını değiştirdi. Teoloji yerini bilimselliğe bıraktı. Aristo'nun o zamana kadar etkili olan düşünce sistemi rafa kaldırıldı. Artık **modern insan** için bu düşünce tarzı eskiydi ve anlaşılamazdı. İnsanoğlu, artık sebep sonuç ilişkisi içindeki olayları analiz etmeye ve araştırmaya başladı.

Bu bölgedeki ikinci devrim ise zirai alandaki gelişmelerdi. Hayvancılığın niteliğinin gelişmesi ve ürün rekoltesinde gelişen yöntemler öncekilerden çok daha fazlaydı. Sonuçta, bu gelişme insan için gerekli olan gıda üretiminde düzenli artışlara sebep oldu. Bu aynı zamanda insan nüfusunda düzenli artışlara sebep oldu. Bunun sonucu olarak, kötü beslenmeden ölümler daha az oluyor ve daha fazla bebek hayatta kalabiliyordu (www.wayofthewest.org).

18'inci yüzyıldaki aydınlanma felsefesi yeni değerleri ve kavramları tanıttı. Moral değerlerde bedeni ön plana çıkaran önemli bir değişiklik için yeni ufuklar açtı. Bilimin zaferi, tüm metafizik tasarımları bir kenara itti. İnsani bilgi, felsefe bilimsel düşüncenin birincil objesi oldu.

Geleneksel toplumdaki çağdaş topluma geçiş, bir dizi ekonomik, sosyal ve kültürel değişimlere yol açtı. Bu arada, spor küllerinden yeniden doğdu. Bilimsel devrimin gerçekleştiği İngiltere'de, antik dünyada mevcut olmayan yeni İngiliz orijinli takım ve ferdi sporlar geliştirildi.

İngiltere'de sporun, sanayi devrimi, aydınlanma çağı ile örtüşen modernite ve kentleşme olgusuna paralel olarak gelişimi aydınlanma düşüncesinin 18'inci yüzyılda modernist düşünceye kapılarını açması, onunla birlikte anılması İngiltere'de İngilizlik kavramının oluşmasına sebep oldu. İngilizlik aynı zamanda sömürgelerde

bir üstünlük olarak kabul gördü. Masküler Hristiyanlık eğitimi ile yetişen İngiliz centilmenleri ülkelerinin emrine şimdide sömürgelerinde amadeydiler.

İngilizlilik, kendi kendisini ikinci sıraya koyan toplumlar üzerinde bir grubun tarih, ideoloji, edebiyat ve dilin bazı kullanımlarının imtiyazlaştırılmasıydı. Böylece, bu imtiyazlılık, sömürge halkının hayatlarını sadece İngiltere'nin üstünlüğü ve modernizmin meyvelerinden tadını çıkaran sömürge halkının haklarının inkarı için sömürge halkının hayatını sanayileşmeye, edebiyata, hristiyanlığa ve ferdiyetçiliğe bağlayan modernist bir olguydu.

İngilizlilik, sömürgelerden Antil Adaları, Hindistan, Çin Hindi ve Endonezya'da ikincil olarak kolonileşmiş tebaaya hak vermeyen asıl olarak İngiliz tebaaya hak veren süreçte, medenileşmiş ve ilkel, İngiltere ve Antil Adaları ve diğer sömürgelerinde siyah ve beyaz insan arasına uygulamada katı engeller koydu (Diawara,1990).

Modern İngiltere'de geliştirilen ve İngilizlerin milli sporu olan kriket, “Güneş Batmayan Büyük Britanya İmparatorluğunun yükselişini ve İngilizlerin emperyal amaçlarını en iyi ortaya koyan spor dallarından birisi olmuştur.

Modern Britanya' da milli spor olan kriketin bir oyun olarak altında yatan gerçek, sınıf farklılıkları, milli birlik ve sanayileşme için genel hareketliliğin bir parçası oluşuydu. Sınıf atlama niteliği gösteren ilkel sporların alanına benzerlik göstermeyen kriket sahası Siyahlık(Afrikalılık) Fransızlık, Almanlık gibi hümanist sistemlerden onu ayıran bir İngilizlik bilinci, kollektif bir İngiliz emelinin ta kendisinin merkezindedir. Daha fazla ham madde ve toprak ele geçirme yolunda olan modernleşmiş ve sömürgeci Britanya için kriket sporu, dünyanın geri kalanına İngilizliği tanıttmanın bir başka yoluydu. Yeni gidilen yerlerde kriketin girişi, siyaset ve spor bağlantısının ve otoritesini kabul ettiren İngiliz kültürel varlığının bir göstergesiydi. Gerçekte, spor ve siyasetin birbirinden ayrılması mümkün değildi. Çünkü spor, öteki insanları şiddet kullanmadan ele geçirmenin bir diğer yoluydu (Diawara, 1990).

İngilizlerin, Antil Adaları'ndaki kriket tecrübesi bu konuda dünyada bilinen iyi örneklerden biriydi.

İngilizliğin kriket sporu ve yeniden oluşturulan araçları her çeşit karşı düşüncenin yeniden doğuşunu engelleyen bir terbiye etme sürecini kullanır.

Viktorya çağı ahlakı bir milli dünya görüşünü ve bir işaret olarak İngiltere'yi oyunun yeniden ortaya çıkarması vasıtasıyla kriket sporunda uygulayan kuralcı İngilizlik sadece bir başka şahsiyet olarak Karaibliliğe formasyon vermedi, onu aynı zamanda tüm yaratıcılığıyla belirli bir seviyeye getirmeye çalıştı.

İngilizlilik sadece başlangıç orta ve sonuyla önceden duyurulmuş, bazı kişilere kendisi referans olan ve şeffaf sembolik düzen gibidir.

Kriket sporu, Antil adalarında küçük bir topluluğu İngilizleştirmek için tanıtıldı. Burada bahsetmek gerekir ki İngiltere'de kitleleri sanayi çağı için hazırlamak ve örgütlemek için demokratik olarak kullanılan kriket sporu ve eğitim, Antil adalarında deri rengi ve sınıf temeline dayanan hiyerarşiler tesis etmek ve buraların halkını ve topraklarını kendi ülkelerine bağlamak amacıyla kullanıldı. Böylece Karaibler'de oynanan kriket sporu, İngiltere'de beyaz adamın oynadığı kraliçenin oval parkının dışında marjinal amaçlarla kullanıldı. Buradan sonuç olarak, İngilizliliğin mantığı dışında sömürgelerde oynanan kriketin olası etkileriyle ilgili bir sorun ortaya çıkıyordu. Bu, İngilizliğin kuralcı sürecine rağmen kriket onları yukarılara çıkarıyor ve modernitenin izlerini gölgeleyen bir modernizm şeklinde ortaya çıkıyordu.

Moral mükemmeliyet ve güçlü karakterin Viktorya kategorileri, oyunda İngilizliliğe bağlanmanın bir yolu olarak kriket sporunda katılımcı söylem olarak sürdürüldü ve hümanizmin diğer yapılarını kurdu (Diawara ,1990).

İngilizlerin önem verdikleri milli sporları kriket ve kriketçiler Viktorya İngiltere'sinin etik değerlerine ve sosyal hayat tarzına uygun bir formasyon içindeydi. İyi bir kriket oyuncusu, aynı zamanda olumlu hasletleri, işbirliği

düşüncesi, fedakar, diğerkam, onur ve birlik duygusu olan ve fairplay ruhuyla hareket eden çok yönlü bir İngiliz'di. Bu Puritan ideal, oyunda aynı moral prensip çerçevesine sahip olan İngiliz işçi sınıfı ve aristokrasisini bir araya getirmek için kullanıldı. Diğer bir deyişle saha içinde ve dışında kahraman olarak görülen İngiliz kriket oyuncusunun imajı Viktorya İngiltere'si sonrası ve orta sınıf İngilizliliğinin bir garantisi oldu.

Oyunla gelen moral düşünce, ideal kriket oyuncusuna tüm seyircileri hayran bırakan pozisyonları sebebiyle herhangi bir sınıfa ait değildi. Bununla birlikte Antil Adaları'nda oyunun uygulaması, kriket sporunun moral mükemmeliyeti, kolonilerde yaşayan İngiliz görevliler için moral kaynağı oldu. Bu, aynı zamanda medeni ve ilkel insan arasında bir engel olarak kullanıldı. Böylece, kriket sporu Antil Adaları ve diğer sömürgelerde bir grup yerli seçkine İngilizliliği öğretmenin sömürgeci söylemi olarak kaldı. Kriket sporu, oynamayanlar içinse hor görülmenin bir aracı oldu (Diawara ,1990).

4.2. ÇİN HALK CUMHURİYETİ

Komünist Çin Halk Cumhuriyeti'nde spor, siyaset ve diplomasi arasında derin bir ilişki vardır. Spor, bu ülkede ideolojinin kabulü, ifası ve onayıdır. Çin Halk Cumhuriyeti'nin spor sahalarında, salonlarında ve alanlarında olan şey, sporun, siyasi idealler, fikirler ve politikaları yürürlüğe koymanın en güçlü yollarından biri olduğundan beri spor, siyasi istimara açık bir hale gelmiştir. Spor, diplomatik bir aracı olarak çok fazla değerli olduğunu ispat etti. Spor, bir dönem siyasi imajı fazla olmayan Çin Halk Cumhuriyeti'nin Batı ülkelerine yakınlaşmasına, tarihte çok iyi bilinen “**Ping-Pong**” diplomasisi gücüyle imkan verdi. Spor, aynı zamanda, Çin Halk Cumhuriyeti'nin sosyalist müttefikleriyle ilişkilerini güçlendirmesinin bir aracı oldu. Çinlilerin spor konusundaki “**Dostluk ilk sırada, yarışma ikinci sırada**” sloganları faydalı bir amaca hizmet etti. Spor, Çin Halk Cumhuriyeti'ne müttefikler, seyirciler ve hayranlarla çevrili yumuşak bir geçiş sağladı. Spor, modern Çin Halk Cumhuriyeti'nin dünya sahnesinde siyasi imajı, politik fikirlerinin ileriye götürülmesi, dönüşümü ve pekiştirilmesine yardım eden bir itibara hak kazandırdı.

Napolyon Bonapart'ın Çin üzerine bir deyişi vardır. “**Çin uyandığı zaman dünya titreyecek.**” “Dört modernizasyondan” çok önce yapılan bu kehanet, sporda ve diğer alanlarda tam ve eksiksiz bir şekilde gerçekleşti. Gerçekte Çin Halk Cumhuriyeti'nin gerçek zayıf olduğu nokta, büyük nüfusuna oranla eşit olmayan bir güçtür (Chappelet, 1982).

Çin Halk Cumhuriyeti'nde spor devletin kontrolü ve gözetimi altındadır. Çin Halk Cumhuriyeti'nin ilk spor kanunu “Market-Leninizm” konseptine yeni anlamını veren şey geçiş sürecindeki yasal sistemin karmaşıklığını ortaya koyar. Diğer taraftan yasa, hükümetin başlıca hedefleri başarmasına yardım etmek için geleneksel yönetim icraatı ve merkezi politika, standart siyasi ideoloji üzerine ağır bir şekilde güvenmekle spor üzerine devlet kontrolünü teyit eder. Bu hedefler, Çinli sporcuların başarısından uluslararası itibar kazanma, dinamik spor organizasyonları yapısı yaratma, spor için sağlam parasal kaynaklar sağlama, spor faaliyetlerinde yasaklanmış doping maddesi kullanımını etkisiz hale getirme ve spor yarışmaları üzerine bahis oynamayla sporcular ve spor görevlilerinin rüşvet almalarını etkisiz hale getirmeyi içerir (Nafzinger:Wei,1988).

Mao Tse Tung, beden kültürünün (**A Study of Physical Culture**) araştırılması adlı makalesinde bedeni güçlendirmenin bir yolu olarak beden eğitiminin önemini vurgular. Böylece, Çin ulusunun kendisini güçlendirmesi Mao için Çinlinin bedenini geliştirme, entelektüel bilgiyi ve yeni moral duyarlılığa istekli olacak yeni iş birlikteliğini şekillendirmek anlamına geliyordu. 1949 yılında komünist devrimi takip eden kargaşa döneminde ortaya çıkan şey devletin gücü ve Çin modernleşmesinin gerçekleşmesini milli mukadderatla performansın sürekli birbirine yeni biçim vermesiydi (Brownell,1998).

Emperyal Çin'de spor, bir seçkin faaliyeti olarak görülüyordu. 1911 yılındaki devrimi takip eden yıllarda sportif kahramanlık, ülke içindi ve Çin için ulusal güç ve modernleşmeyi arzulayan bir ülkenin aracı olarak görülüyordu. Mao Tse Tung 1917'de yayınlanmış makalesinde yine “Beden Eğitiminin bir Araştırması” adlı eserinde düzenli egzersiz ve yüzme sporunun yararlarını vurguluyordu. Mao Tse

Tung kendi yazdığı kitaptaki düşüncelerini günlük hayatında kendisi de yerine getirdi ve düzenli olarak yüzme sporu yaptı.

Cumhuriyet dönemi sırasında beden eğitimi ve spor hükümetin ilgilendiği bir konu oldu. Çin bu arada uzak doğuda düzenlenen uluslararası şampiyonalara katılmaya başladı. O dönemde komünistlerin kontrolü altında bulunan yerlerde, Jiangxi Sovyet ve Yan'an bölgesinde sportif faaliyetler organize edildi. Bunlar buz pateni ve yüzme yarışmalarıydı. Masa tenisi bir Amerika Birleşik Devletleri sporu olmasına rağmen en beğenilen sporlardan biriydi. Yan'an da sportif faaliyetleri geliştirme ve yardım ve teorik araştırmalar için 1914 yılında bir spor enstitüsü açıldı.

1950'lerde işçilerin güçlü ve sağlıklı bedenleri olması için devletin propagandasını yaptığı sağlıklı ve güçlü işçi sınıfı için metaforlar işlevsel hale getirildi.

Beden eğitimi ve sportif faaliyetlere katılım sadece halkın sağlığını, milli savunmayı teşvik etmek için görülmüyordu. Fakat aynı zamanda Milli yapıya bir ön şart olarak görülen milli birlik için gerekli çalışma ruhu uyandıran bir şey gibi görülmüyordu. Bunu başarmak için herkes beden eğitimine katılmak zorundaydı. Üstelik bu kitlesel katılım spora, Çinli sporcuların eğitim programlarının parçası olan siyasi çalışma ve ideolojik eğitim için olduğunu açıklayan bir siyasi birlikteliği spora ekledi.

1960'larda ideal sporcu ideoloji içinde yer almıyordu. İlke "bedensel sağlığını devam ettir, her şart altında iyi oyna, onu spora ekle, kendi kendine antreman yap ve Çin'e zafer getirdi." Yarışma için yurt dışına gitme çağrısı spora diğer görevleri yüklüyordu ve büyük heyecan yarattı. Gerçekte o birlik ve işbirliği oluşturdu. Sosyalist yarışma konsepti altında daha sonra kültürel devrim sırasında spor arenasını için temel hedefler oldu.

Kültürel devrimden sonra, Hua Guofeng ve Deng Xiaoping Çin Halk Cumhuriyeti'ni modernleştirmek için ekonomik reform çağrısı yaptı. Spor bir kere

daha önemli bir birleştirici olarak görülüyordu. “Dört modernizasyonu” gerçekleştirmek için akıl ve beden eğitmek için teşvikler 1980’lerdeki propaganda posterlerinin tekrarlanan ana teması oldu. 80’li yıllarda ve 90’lı yıllarda gelen başarılarından sonra Çin Halk Cumhuriyeti uluslararası yarışmalarda gerçek bir yarışmacı olarak yerini aldı. Çinli sporcular farklı dallarda olimpiyat ve dünya rekorları kırdılar üstelik uluslararası düzeyde sporcu ihracatına başladılar. Bunların en ünlüsü Amerika Birleşik Devletleri basketbol ligi NBA’in Houston Rockets takımında oynayan Yao Ming’dir.

Çin Halk Cumhuriyeti’nde spor, enerjiyi, girişimi, başvuruyu, kendini kontrolü, zihinsel sadakat ve görev öğretmenin en iyi yoluydu. Sporun bu olumlu görünümü resmi ve resmi olmayan tüm sistem tarafından popüler hale getirildi. Kızıl ordu ve parti sporu savaşa hazırlık için bir araç, savaş için parasal kaynak, askeri efsane kahramanlar yaratmak ve popüler hale getirmek için araç olarak kullandılar. Onlar için spor sahaları adeta muharebe alanlarını çağrıştırıyordu (Hong, 1997).

Çin Halk Cumhuriyeti, 3500 yıllık eski bir uygarlığın sahibi ve dünyanın en kalabalık ülkesidir. Çin’de zihinsel ve bedenen toplumun iyi olmasını sağlamak amacı ile, fizik ve beden gücünü geliştirmek için programlar yapılarak egzersizin her çeşidi, rekreasyon ve spor yarışmaları geliştirildi. M.Ö. 3000 yıllarından önce okullar organize edilmeye başlanmış ve M.Ö. 500 yıllarında Konfüçyus okulu teşekkül ettirilerek M.S. 600 yıllarında da Tang ailesi tarafından okul sistemleri bugünküne benzer hâle gelmiştir. Çin’de 1898’de Ching ailesi ve askerî okullarda beden eğitimi sınıflarında eskrim, boks, ağırlık, futbol, çeşitli koşular, kayak, atlı sporlar, dağcılık ve cimnastik dersleri verilmekte idi.

1937-1945 yılları arasındaki Çin-Japon Savaşı sırasında hükûmet, fiziksel uygunluk sağlamak için vücut kültürünü ülke çapında yaygınlaştırdı. 1940’da sporcu yarışmacılara haftalık beslenme ve vatandaş için de vücudun uygun gelişimine ilişkin olarak Yian An tarafından ortaya konan beden eğitimi şekli toplumu biçimlendiriyordu. Yian An Üniversitesi’nde basketbol, voleybol, yüzme, jimnastik, dans, anatomi, sağlık bilgisi ve beden eğitimi teorisi verilmekteydi.

1900'ler öncesi, Çin'de beden eğitimi yerine jimnastik eğitimi yapılırdı. 1919 kültür hareketi okullarda entelektüel hareket ve beden eğitiminin bilimsel çalışma hareketlerini destekliyordu. Okullarda ve toplumda fiziksel uygunluklar ilerleme kaydettiler. Yun Dai Ying, sunduğu fonksiyonlar ve tavsiyelerini tekamül ettirdi. Fiziksel özellikler, beşeri gelişimi, egzersizlerde güvenilirlik, katılan bayanlar tarafından vurgulanmıştır. Üç ve altı yaş grubu ana okulları eğitiminde program; temel hareketler, koordinasyon, yapı ve genel sağlıkta yoğunlaşmaktaydı. Temel Okullarda eğitim yedi yaşında başlamakta idi. Beşinci sınıfa kadar, temel becerilerin gelişimi ve sosyalizmin tanıtımını kapsamaktaydı. Müfredatın % 6'sı temel bilgilendirme, % 24'ü temel jimnastik hareketleri ve egzersiz, %30'u oyundan oluşmaktaydı.

Ülkenin gelişiminde büyük önem taşıyan yüksek öğrenim enstitülerinin hedefleri, bilimsel yöntemlerin ve fiziksel becerilerin geliştirilmesi, egzersiz alışkanlıklarını kendi kendine düzeltme, yurtseverlik, disiplin ve Çin Halk Cumhuriyeti Komünist Partisini sevmektir. Beden Eğitiminin müfredatı, sağlık bilgileri ve teorik beden eğitimi bilgileri (8 saat, % 5), sahalar ve koşular (34 saat, % 24), cimnastik (24 saat, %17), top oyunları (18 saat, %13), savaş sanatı (8 saat, % 6), yüzme (16 saat, % 12), seçmeli dersler (28 saat, % 20), imtihanlardan oluşmaktaydı (4 saat, %3).

4.3. KÜBA

İktidara geldiklerinden beri Küba yöneticileri, devrimin Kübalı yapısını vurgulamak için bir meşrulaştırma aracı olarak sporu kullandılar. Kübalı sporcular, sosyalist devleti temsil etseler bile sosyalist ideallerden uzaktaydılar. Küba'daki spor eski Sovyetler Birliği ile ilişkiler sonrası tüm Kübalıların karşı karşıya kaldığı genel belirsizliği yansıtır. Spor, Küba toplumu için istikrarsız dönemlerde eğitim ve sağlıkla birlikte devrimin üç başarısından biri olarak kaldı. Ekonomik krizler, tüm spor programlarını da kapsayan, tüm devlet tekelindeki sanayilerde olduğu gibi artık kendi kendine yeterli olmayı gerektiren ekonomik çözümlere Kübalıları mecbur bıraktı. Buna çözüm olarak, spor yetkilileri, temel olarak Küba sporlarını bir ihraç

metasına çevirerek ekonomik ufuklarını genişletmeye başladılar. Kübalı antrenörler ve sporcular, denizaşırı, ülkelerde çalışmak için devlet tekeli bir ekonomik modelin işleyişi içinde kontratlar yaptılar. Bunun sonucunda, sosyalist spora eklenen şey, kapitalist temelli spor alanına doğru giden bu durumdan ortaya çıkan bir çelişki oldu.

1953 yılındaki devrimden önce, Küba’ da spor hemen hemen hiç mevcut değildi. Devrim’den önce Küba’da kırsal alanlarda, at yarışı ve horoz dövüşü revaçtaydı. Küba’da boks sporunun yerleşmesi Amerika Birleşik Devletleri’nin etkisi altında oldu. Küba’nın Afrika kökenli ahalisi arasında boks sporu yaygın bir hale geldi. Yelkencilik, at yarışları, binicilik, tenis ve eskrim gibi sporlar ise Kübalı İspanyol kökenli seçkinler arasında yaygındı. 1959’daki Sosyalist Devrim’den önce Küba hükümeti sporun gelişmesine çok az katkı yaptı. Küba’ da spor, sayısı sınırlı olan tesislerde yapılıyordu ve nüfusun büyük kısmı bundan yararlanamıyordu. Birçok sportif ekipman Amerika Birleşik Devletleri’nden ithal ediliyordu. Beden Eğitimi ve spor okullarda mevcut değildi. Çok az sayıda nitelikli beden eğitimi öğretmeni bulunuyordu. Spora katılımda fırsat eşitliği yoktu. 1959 yılından önce, spora katılımda, cinsiyet, ırkçı ve sınıfsal bölünmeler vardı. Çok az sayıdaki varlıklı beyaz erkekler spor yapıyordu (Chappell, 2004).

4.3.1. (1959) Küba’daki Sosyalist Devrim ve Spor (Fidel Kastro Dönemi)

1959 yılındaki Sosyalist Devrim’de Fidel Kastro, büyük bir halk desteğiyle iktidara geldi. Küba’da ki ekonomik durum hemen hemen çöküşün eşiğindeydi. Ekonomik faaliyetler Küba halkından ziyade, yabancı yatırımcılara dayalı kumar turizmi ve Amerikalı turistlerin bıraktıkları gelirlere bağlıydı. Fidel Kastro yönetimi devir alır almaz hiç bir bedel ödemedi Amerikan mallarına el koydu. Bu hareket, Amerikalıları öfkeliendirdi ve patlama noktasına getirdi. Bunun üzerine Fidel Kastro, hemen yeni bir partner bulmakta gecikmedi. Bu partner, kendi ülkesine kilometrelerce ve millerce uzaklıktaki denizaşırı bir ülke olan eski Sovyetler Birliği’ydi. Fidel Kastro, eski Sovyetler Birliği’nin ideolojik ve parasal desteğini kabul etmek zorundaydı. Fidel Kastro, Sovyet hükümet modelinden esinlenerek bir

merkezi bürokratik siyasi sistemi kendi ülkesine uyarladı ve bu yönetimi Küba halkına zorla kabul ettirdi.

Sovyet modeli beraberinde bu modelin kurumlarıyla birlikte geldi. Eski Sovyetler Birliği ve onun müttefikleriyle aynı çizginin bir sonucu olarak Küba'nın sosyalist ülkelerle olan ticareti gelişti aksine kapitalist ülkelerle ise azaldı.

Amerika Birleşik Devletleri, 1961 yılının Ocak ayında Küba ile olan ilişkilerine son verdi. Dönemin Amerika Birleşik Devletleri Başkanı John Kennedy, Birleşik Devletlerine yaklaşık 12 kilometre uzaklıktaki Küba'nın siyasi ve ekonomik olarak istikrarsızlaştırılmasına çalıştı. Merkezi Haberalma Örgütü CIA, (Central Intelligence Agency) Birleşik Devletler' de mülteci olarak bulunan yaklaşık bin 500 Kübalıya askeri eğitim verdi. 1961 yılının Nisan ayında Amerika Birleşik Devletleri, Fidel Kastro'yu iktidardan uzaklaştırmak için ünlü tarihe Domuzlar Körfezi harekatı olarak geçen çıkarmayı yaptı. Fakat Kübalılar tarafından püskürtüldüler. Bu olay, Küba halkını Fidel Kastro'nun çevresinde daha sıkı olarak birleştirdi ve Fidel Kastro'yu efsanevi bir lider haline getirdi. 1962 yılındaki büyük bir kriz, Sovyetler Birliği'nin devreye girmesiyle daha da büyüdü. Bu iki büyük ülke arasında tarihe "Füze Krizi" olarak geçen Sovyetler Birliği'nin Küba'ya nükleer başlıklı füze göndermek istemesi ile ortaya çıkan durumdu. Durumun vehameti Amerika Birleşik Devletleri Başkanı John Kennedy ile Sovyetler Birliği devlet başkanı Nikita Krusçev'in anlaşmasıyla son buldu. Fakat bu mevcut durum Küba ile Amerika Birleşik Devletleri arasında yıllar boyu sürececek soğuk savaşın da başlangıcı oldu. Bu her alanda boy gösterdi. Özellikle soğuk savaş döneminde ülkelerin sıcak bir çatışmaya girmeden birbirlerine üstünlük taslama alanı olan sportif yarışmalarda daha da belirgin olarak kendini gösterdi. Spor, Sovyetler birliği ile dayanışmanın bir aracı olurken Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı ise husumetin bir aracı olarak spor ve dünya tarihindeki yerini aldı (Chappell, 2004).

Sovyetler Birliği ile Küba'nın ilişkileri sonrasında bu ülkede kurulmaya başlayan Sovyet kurumları gibi sporda da Sovyet modeli örnek alınıyordu. Yeni Küba spor

sistemi, Sovyet modelinin tam bir kopyası değildi. Fakat Küba spor sisteminin alt yapısı Sovyet'ti.

Küba, 1989 yılından sonra çöken Doğu Avrupa ülkeleri çizgisinde yapılanmış sosyalist bir diktatörlüktü. Gücü elinde bulunduran Fidel Kastro, spor alanı dahil olmak üzere Küba toplumunun bütün çehresini değiştirdi. Bu bakımdan Küba' da spor, üstün sosyalist değerlerin bir göstergesi olarak bu ülkenin vitrini haline geldi. Artık bu vitrini süslemenin zamanı gelmişti (Chappell, 2004).

Küba devletinin temel ideolojik sorumluluğu, her Kübalının sportif faaliyetlere katılmasını garanti altına almaktı. Buradaki amaçlardan birisi de boş zaman faaliyetleri için sistemin dayanağı işçi sınıfına gerekli zamanı ve parasal desteği temin etmektir. Bu 1966 yılında çıkarılan iş kanunuyla güvence altına alındı. İşçilere boş zamanlarını değerlendirmeleri ve tatile çıktıkları zaman ücret ödenmesi kabul edildi. Daha sonra ise bütün Küba vatandaşlarına sportif faaliyetlere katılma hakkı 1976'da Küba Anayasası'nda yerini aldı (Pye, 1986).

Sosyalist Küba devleti, Anayasası'ndaki 8, 38 ve 51'inci maddelerle her Kübalının spor, beden eğitimi ve rekreasyon hakkını güvence almıştır. Örneğin, Küba Anayasası'nın 38'inci maddesinde "Devletin vatandaşlarının gelişimine katkısı ve bir eğitim aracı olarak tüm sporları ve beden eğitimini geliştirmesi, teşvik etmesi ve yardımcı olması belirtilmiştir.

Küba'da spor organizasyonu için sorumlu kuruluş Instituto Nacional de Deportes Educacion Fisica y Recreacion (INDER-Milli Spor, Beden Eğitimi ve Rekreasyon Enstitüsü), 1961 yılında kuruldu. INDER, amaçlarını gerçekleştirmek için Eğitim Bakanlığı, Ordu ve Genel Spor Konseyiyle ortak çalışmalara başladı. INDER tarafından geliştirilmiş sistem gelişen ve bazı gelişmiş ülkelerde kitle sporu, beden eğitimi ve üst düzey performansın geliştirilmesinde anahtar rolü oynadı.

Küba’da INDER’in öncelikle devrim için çalışması, kısıtlı geleneksel sporlar sebebiyle çok zordu. Böylece, INDER, başlangıç olarak nüfusu bedensel eğitmek üzere bir plan yaptı.

Birçok ülkede, günümüzde vücutça zinde bir nüfus düzeyi, askeri olarak var olmayı güvence altına almak ve kriz dönemlerinde hükümetler için bir öncelik haline geldi. Küba’nın da bedensel olarak sağlıklı ve zinde olan bir nüfusa ihtiyacı vardı. Bunu öncelikle ortaya çıkaran unsur, Amerika Birleşik Devletleri’nin Domuzlar Körfezi’ndeki başarısızlıkla sonuçlanan 1961 yılındaki Küba’yı işgal harekatı ile yine Küba yüzünden meydana gelen Amerika Birleşik Devletleri ile Sovyetler Birliği’ni karşı karşıya getiren füze krizinin yol açtığı savaş tehdidiydi.

Bunun sonucu olarak, Küba hükümetinin Amerika Birleşik Devletleri’nin kapitalist sistemiyle karşılaştırıldığında sosyalist sistemin üstünlüğünü gösterme ihtiyacı ve herhangi bir yabancı devletin istilasına karşılamaya hazır olma ve fiziksel olarak sağlıklı nüfusun bulunduğu bir ülke inşa etme isteği de büyük bir sürpriz değildi. Bu paralelde Küba büyük bir orduya ve muvazzaf askeri güce sahipti. Bu arada Küba, denizaşırı ülkelerde özellikle Afrika’da etkisini artırmaya çalışırken ordusunun da rolü büyüyordu. Ayrıca, bunun altında Küba devletinin yapısını oluşturan askeri ve ideolojik düşüncelerden farklı anlamda fedakarca bir anlayış da yatıyordu. Öteki gelişmekte olan ülkelere olduğu gibi spora katılım, sağlık eğitimine, sağlıklılığa ve tüm nüfusun sağlıklı olması ile ilgiliydi. Örneğin, INDER, 1961’de nüfusun genel sağlıklılık kapasitesini göstermek için 25 ve 75 bin kişiyi içine alan gösteriler düzenledi (Chappell, 2004). Kültürel anlamda, spor, Küba örneğinde, kendi milli ve bölgesel kültürel özelliklerinin bir ifadesi olarak ortaya çıkıyordu. Bölgesel karakteri Amerika Birleşik Devletleri ve Latin etkisi, askeri karakteri ise 1959 devrimi ve Amerika Birleşik Devletleri’nin işgali korkusuydu. Bunun sonucu olarak Küba’nın niçin devrime ait değerleri korumaya yönelik spor programları geliştirdiği konusu da hiç şüphesiz ki açıkça ortaya çıkıyordu (Arbena, 1986).

Küba'nın sportif değerleri ilke edinen bir ülke olmasının ardında hiç şüphesiz ki Fidel Kastronun kişisel girişimlerinin de büyük rolü olduğu inkar edilemez.

1959 yılındaki Sosyalist devrimden önce Küba' da sınırlı sayıda spor tesisi vardı. Bunların birçoğu ise başkent Havana ve çevresindeydi. Sporun yönetiminde yer alan kuruluş INDER, kırsal alanlarda ve şehirlerde sporu geliştirmek ve teşvik etmek arzusundaydı. Bunun sonucu olarak “Dağlık Yerler Planı” (Plan of Mountains) adlı bir proje geliştirdi. Bu düzenleme, kırsal alanda yaşayan nüfusa spora katılım için bir fırsat sağladı. Bu sayede, keşfedilmemiş birçok değer spora kazandırıldı (Chappell, 2004).

Spor için bu seferberlik, tüm ülke genelini içine alacak şekilde yaygınlaştırıldı. Ülke çapında yeterli tesis bulunmadığı için öncelikle Kübalılar bu problemi çözmeye çalıştılar. Belirli bölgelerde spor tesisleri kurdular. Bu spor merkezlerine bölgelerdeki çiftliklere bağladılar. Buralarda kompleks spor tesisleri yoktu. Zahire ambarı tipindeki kapalı derme çatma yapılar voleybol, basketbol, beyzbol ve futbol alanları olarak kullanıldı. Bu anlayışın altında **“İşleri (şeyleri) yapan insanlardır, tesisler değil.”** felsefesi yatıyordu. Küba' da ki spor yönetimi INDER, ülke çapında spor için büyük bir seferberlik başlattı. Spor yönetimi gönüllülerden oluşan grupları eğitmek için eğitim kursları düzenledi. Her spor merkezinden ikişer kişi bölgelerinde spora katılımı artırmak ve daha sonra da onlara eğitim vermek için bu kurslara gönderildi. Onlara, antrenörlüğün (eğiticiliğin) ve sporun temel kuralları ile var olan sporlara ilgiyi nasıl artıracakları ve yarışmaları nasıl düzenleyecekleri öğretildi. Bu çalışmanın başarısı, kendi bölgelerindeki nüfusu motive ve önderlik etmek için dönecek ve merkezlerdeki gönüllülere verilen serbest zaman sebebiyle üst düzeydeydi. Bu projenin ülkenin her yanına yayılması, bölgelerarası oyun organizasyonlarının, kırsal alandan spora daha ileri düzeyde katılım ve projenin başarısının katkısıyla sonuçlandı. Böylece, 1964 yılında, daha nitelikli beden eğitimi öğretmeni sağlamak çerçevesinde INDER-MINED projesi, sosyalist Küba'da spor organizasyonunda devletin de yer alması Fidel Castro'nun sembolik katılımıyla hayata geçirildi. Projenin amacı, her ilkokula nitelikli beden eğitimi öğretmeni sağlamaktı (Chappell, 2004). Bu merkezlerden 1964 yılında 26 bin ilkokul beden

eğitimi öğretmeni yetiştirildi. Bunlara daha sonra 14 bin 500 beden eğitimi öğretmeni daha katıldı. Bu tamamen gönüllülerden oluşan bir faaliyetti. Devletin hiçbir katkısı olmadan böyle bir planın hayata geçirilmesinin herhangi bir ülkede örneği yoktu.

Küba sporunda bir diğer proje ise (Plan of the Street) “Sokak Planıydı.” Bu projenin de amacı, 6 yaşından 12 yaşına kadar olan çocuklara kendi kasabalarının ve köylerinin sokaklarında her Pazar günü, sabah saat 8.00 ile öğleden sonra saat 1.00’ e kadar sportif faaliyetlere katılma fırsatı sağlamaktı. Gönüllülerin içinde yer aldığı bu etkileyici düzenlemeyle çocukların gelişimine daha ileri düzeyde katkıda bulunmak da amaçlanıyordu. Bu projeler, aynı zamanda, Kübalılara devrimin yerleştiği inancı vermesi açısından da önemliydi. Kendi dünyalarınca iğrenç Batista yönetimi ve Amerikan rejimi ile karşılaştırıldığında ülkede gurur kaynağı olan büyük bir gelişim vardı. Bu gönüllü hizmet, Küba’ da herkes için sporun ayırt edici özelliği idi. Burada, bir kere daha vurgulamak gerekir ki, böyle bir çalışmayı sadece gerçek güçleriyle devletler sağlayabilirdi.

1959 Devriminin, tartışılmaz ve güçlü lideri Fidel Castro’nun tamamen ideolojik ve bölgesel hasmı Amerika Birleşik Devletleri’ ne karşı her zaman tetikte olmak için başlattığı büyük spor organizasyonu artık başarıya ulaşmıştı. Castro’nun amacı, toplumun geniş yelpazesinde yabancı düşmana karşı-bu düşman Amerika Birleşik Devletleriydi.-sporda ferdi ve takım başarısıyla milli bilinç, gurur ve birlik duygusu canlandırabilmektir.(Arbena, 1986) Bu noktada, Fidel Castro’nun kritik kararı vardı. Castro, her iki projede-Dağlık yöreler ve Sokak planı herkes için sporu geliştirmeyi hedefliyordu.-yer alan spor vasıtasıyla herkes tarafından paylaşılmış bir milli kimlik tesis etmek ve ortak sportif hedeflerin arkasına halkı yerleştirmek için bir strateji geliştirmişti.

Bununla birlikte, Küba hükümeti, aynı zamanda, bu iki projeyle her ferdin sporda mükemmeliyeti yakalaması ve başarması için fırsat eşitliği tanınmasını amaçlıyordu. INDER’in amacı, bu katılım haznesinden uluslararası düzeyde sporcular

çıkartabilmek ve uluslar arası düzeyde Küba'nın başarısına katkıda bulunmaktı (Chappell, 2004).

Küba'daki devlet sistemi ideolojik bir siyasi yapıya dayandığından bu ister istemez spor alanına da yansımıştı. Bunun sebebi Küba'da sporda başarılan şeyin politik bir felsefeye dayanıyor olmasıydı. Sporun gelişiminde Küba'nın başarısı, oluşan sosyal ve siyasi kontekste yerini almıştı. Artık toplumsal hayatta her yerde olan spor, siyasi kültüre eklemlenen bir parçaydı. Küba'da sporun, dönemin Doğu Avrupa ideolojisinden ödünç alınmış siyaset ve siyasi ideolojiyle yakın bağları vardı. Hatta bu daha büyük ve ikinci derecedeki boyuttu. Fakat Doğu Avrupa ülkelerinde olduğu gibi insanlara sunulan hizmet, kültürün herhangi bir unsurundan ne daha fazla ne de daha az değildi (Chappell, 2004).

Küba rejimi, sporun elitizm ve kolektivizm karşıtı fikirleri güçlendirdiğine dair neo-marksist tezi reddediyordu. Kübalıların görüşüne göre, spor, sadece sağlık ve disiplin için değildi. Aynı zamanda, yeni “**Komünist insan**” formasyonuna katkı sağlayan bir faaliyet olarak görülüyordu (Pye, 1986). Küba'nın bakış açısından, Küba'nın özel spor okullarında eğitim görmüş uluslararası alanda başarı kazanmış seçkin sporcular elitizmin bir ürünü değildi. Bu bütün ülkeye yayılmış spor faaliyetlerinin devrimle gelmiş olan gelişmelerini yansıtıyordu (Pye, 1986).

80'li yılların sonları ve 90'lı yılların başlangıcındaki dünyadaki sosyal ve ekonomik değişimler, Komünist sistem ve Doğu bloku için tehlike çanlarının çalmaya başladığının ilk işaretleriydi. Rüzgarlar artık Komünizm ve Doğu bloku ülkeleri için tersten esmeye başlamıştı. Küba medyası 1989 ile 1992 yılları arasında Sovyet bloğu içindeki olayları ve değişim rüzgarlarını haberlerine mümkün olduğunca az yansıtıyordu. Avrupa'daki ekonomik değişimlerin Komünist blok üzerinde kaçınılmaz olarak etkili olduğu gibi Küba'yı da olumsuz bir şekilde etkiliyordu. Amerika Birleşik Devletleri ve müttefikleri de Küba üzerinde uyguladıkları ekonomik ambargoyu ve baskıyı kaldırmıyorlardı. Sonuç olarak Küba, malzeme sıkıntısı çekmeye başlamıştı. Çünkü artık Avrupa'da herkes kendi başının çaresine bakmak zorundaydı. Kremlin'den her yıl gelen 5 milyar dolar 1990 yılında

buharlaşıyordu. Fidel Castro, bu sıkıntılı dönemi atlatmak için (**Special Period in Pacetime**) acil durumlar için geliştirilen sert tedbirlerden oluşan bir paketi uygulamaya koydu. Bu pakette enerji tasarrufu bir öncelikti. Bunun sonucu olarak fabrikalar ve bürolar kapandı. Otobüs servisleri azaltıldı. Öküz ve atlı arabalar traktörlerin yerini aldı. Çin Halk Cumhuriyeti'nden bisiklet ithal edildi. Washington yönetimi Küba'yı ve Fidel Castro'yu istikrarsızlaştırmak için ileri düzeyde yaptırımlar uyguladı. Küba içerisinde halk arasında huzursuzluk baş göstermişti. Kübalı muhalifler Sovyet tarzı bir açıklık (Perestroyka) uygulanmasını istiyorlardı. Bu politikaların önderliğini yapan Arnaldo Ochoa idam edildi. Castro, daha sonra 1991 yılındaki Komünist Parti Kongresi'nde Doğu bloku ülkelerindeki gelişmelerini izlenmeyeceği konusunda açık bir mesaj verdi. Bununla birlikte, daha sonraları, Küba'da ekonomik liberalleşme konusunda bir ivme görüldü. Küba'nın büyük ve verimli bir bölge olması dolayısıyla güçlü bir ekonomiye sahip olacağı akla getirilebilir. Ancak Sovyetler Birliği'nin çökmesi ve büyük ölçüde merkezin kontrolü altında bulunması sebebiyle zayıf bir ekonomiye dönüştü. Ekonominin kötüye gidişi sporu da etkilemişti. 1991 yılında 70 sporcu Küba'dan başka ülkelere iltica etti. Bu Küba ve sporu için bir hayli rahatsız edici bir durumdu. Beyzbol oyuncuları ve boksörler vasat bir hayat tarzından kurtulmak daha iyi şartlarda yaşamak için Amerika Birleşik Devletleri'ne iltica ettiler. Gelen ekonomik krizle birlikte spor tesisleri de adeta çürümeye terk edildi.

Bu dönemde Amerika Birleşik Devletleri ile Küba arasındaki diplomatik ilişkiler asgari düzeydeydi. Spor, Çin Halk Cumhuriyeti ile Amerika Birleşik Devletleri ilişkilerinde olduğu gibi Amerika Birleşik Devletleri ve Küba arasında bir iletişim aracı olarak kullanıldı. 1991 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin Baltimore Orioles Beyzbol takımı Küba'ya maç yapmak üzere geldi. Küba Beyzbol takımı da daha sonra Amerika Birleşik Devletleri'ne gitti. Buna rağmen iki ülke arasındaki ilişkilerin tadı pek yoktu. Çünkü iki ülke kültürel değişim için farklı motiflere ve sistemlere sahipti.

Küba sporun, hükümetin doğrudan kontrolü altında bulunduğu güçlü bir devlet modelidir. Bununla beraber, bu durum Küba'daki devlet mekanizmasının daha fazla

liberalleşmesiyle zaman içinde değişebilir. Farklı şekillerde bu model, spor, devlet, güç ve altyapı arasındaki ilişkiye değerli katkı ve açıklama sağlar (Chappell, 2004).

Küba, 11 milyonluk nüfusuyla özellikle Sovyetler Birliği'nin yıkılışından önce, arzu edilebilir bir politika olarak yoğun bir şekilde sportif milliyetçilik politikası izledi. Sporu organize eden kuruluş INDER' in şemsiyesi altında Küba, kamuoyunda güvenilirlik ve uluslararası itibar kazanma amacıyla seçkin sporcular yetiştirme ve spora kitlesel katılımı sağlayan bir yapı yarattı. Küba devlet başkanı Fidel Kastro, başarılı sportif bir ülke meydana getirmek için eldeki mevcut kaynakları kullanan bir düzenleme geliştirdi. Yüksek düzeyli çalışma gerektiren spor, kendi kapitalist rakiplerine karşı-özellikle Amerika Birleşik Devletleri-komünist ideolojinin motive ettiği iyi performans gösteren sporcularla Küba'da ideal bir alt kültür yarattı. Küba'daki rejim, yüksek performans gelişimi için uygun bir çevre yarattı. Küba'daki sistem, seçkin sporcuların gelişmesini mümkün kılan iyi düzenlenmiş yapının mükemmel bir örneğini temsil eder. Küba'da spora yatırım devletle vatandaş özdeşleştiren bir araçtı ve halen bir araç olmaya devam ediyor (Chappell, 2004).

1989'da Sovyetler Birliği'nin çökmesine ve bu devletle iyi ilişkiler sürdürmesine rağmen kendi ülkesinde açıklık politikaları uygulamayan Küba, 1990'dan beri ülke içindeki birçok sosyal problemlere rağmen uluslararası spor arenasında hala çok başarılı bir performans sergilemektedir. Küba Olimpiyat Oyunları'nda da başarılı sonuçlar almaya devam etmektedir.

Ekonomik sıkıntıların olduğu özel dönem sırasında sosyal programlarına ara veren Küba, aynı başarı düzeylerini yakalaması biraz güç görünüyor. Fidel Kastro muhtemel görünüyor ki, serbest piyasa ekonomisine doğru bir gidiş görülürken sosyalist pazar ekonomisini de sürdürebilecek (Chappell, 2004).

4.4. TÜRKİYE’ DE SPOR

İslamiyet’ten önce eski Türklerde spor, bir zevk ve ihtiyaç konusu değildi. Doğrudan doğruya dini bir görev olarak kabul edilmekteydi. İşte bu inanç, spora Türkler tarafından büyük değer ve kutsallık yüklenmesini sağlamıştır. Buna ait örneklerle özellikle Çin tarihlerinde sıkça rastlanır (Atabeyoğlu, 1984). Bu da Türklerde sporun diğer sanayi öncesi toplumlarda olduğu gibi dini ritüellerle başladığını göstermesi açısından önemlidir.

“La Tartarie” adlı esere göre, Orta Asya’da Tsang’da kız ve erkeklerden kurulu karma takımların futbol maçlarını seyreden Hiutan adlı bir Çinli demiştir ki:Büyük mabetlerin avlularında sık sık ayak topu maçları yapılır.Topa el ile dokunulmaz, Ya ayak, başla vurulur ve rakip kaleden içeri sokmaya çalışılır. Türk kadınlarının erkekler gibi savaşçı olmalarının sebebini bu futbol maçlarında verdikleri mücadele ruhu ve azmi ile açıklamak mümkündür.”(Atabeyoğlu,1984).

Diğer bir Çinli Song-Wen, yine Orta Asya’da Kivişka’da yapılan Türk bayramlarını görmüş ve şöyle aktarmıştır:“Mabetlere bağlı spor kulüpleri sık sık büyük bayramlar organize ederler. Aralıksız 3 gün ve 3 gece devam eden bu bayramlarda pehlivanlar güreşir, insanlar koşar, atlar koşturulur, top oynanır, oklar atılır. Bir atlas kumaş üzerine konan küçük hedefe oku nişanlayan, o ülkenin bir günlük kralı ilan olunur ve o gün için bir kralın bütün haklarını kazanırdı (Atabeyoğlu,1984).

Çin kaynaklarının yazdığına göre, Türk Hakanları, savaşa girmeden önce, sonucu yaptırdıkları futbol maçları ile öğrenmeye çalışırlardı. Maçın hakemi takımlardan birini niyet ederdi. Eğer niyet edilen takım galip gelirse savaş kazanılacak, kaybederlerse mağlup olunacak demektir. Maç kazanılınca, savaşa başlamadan önce, mabette her spor gibi futbolu temsil eden ilahenin huzurunda büyük merasimle bir beyaz at kurban edilirdi. Ölen Türk Hakanlarının mezarları önünde top oynanması futbolun taşıdığı kutsallığın derecesine bir ölçüdür (Atabeyoğlu,1984).

“Divan-Ül Lugat El-Türk” Türklerin futbol oynadıklarını yazar ve nasıl oynandığına dair bilgi verir. Türkler futbola “Tebük” derlerdi. Timurlenk devrinde kuzu derisinden yapılmış ve hava ile doldurulmuş topın el değmemek ve belirli bir sahanın dışına çıkarılmamak şartıyla ayakla oynandığı “Tarih-i Tümur”da yazılıdır (Atabeyoğlu, 1984).

Fakat tüm bunlara rağmen, Orta Asya’dan Anadolu’ya göç eden Türklerin “Tebük” oyununu beraberinde getirmedikleri de bir gerçektir. 19’uncu yüzyılın sonlarına gelindiğinde Türklerin futbolla hiçbir ilgileri yoktu.

Modern futbolun dolayısıyla modern sporun Türk sosyal hayatındaki yerini alması 19’uncu yüzyılın sonlarına rastlar. Futbol oyunu o dönemde, halkın bir araya gelmesini engellemek amacıyla dini yasaklar kisvesi altına alınmıştır. Bu sebeple futbol, Müslüman Türkler arasında gelişmemiştir. Futbol, Osmanlı toprakları üzerinde ilk kez gayrimüslimler ve ülkede yerleşmiş bulunan yabancı uyruklular tarafından oynanmıştır.

Sosyal ve idari bakımdan başşehir İstanbul’ a uzak ve rahat olan iki şehir, Selanik ili ve İzmir futbol oyununun Türkiye’de ilk taraftarlarını bulduğu yerlerdir. 1875 yılında Selanik’te, 1877’de de İzmir’de bu oyun hafta tatillerinin ve yaz akşamlarının en büyük eğlencesi olmuştur.

İzmir’in Bornova semtinde, buraya yerleşmiş bulunan ve pek çoğu tütün ve pamuk ticaretiyle uğraşan İngiliz aileleri arasında Bornova çayırlarında futbol oynanmaya başlanmıştır. Bu ünlü aileler arasında La Fontaine’ler, Giraud’lar, Whittall’ler ve Charnuad’lar ön planda yer almaktaydılar. Türkiye’de ilk futbol maçları böylece, bu sporun İngiltere adasında doğmasından yaklaşık 40 yıl sonra Ege bölgesinde oynanmaya başlamıştır.

Bu İngiliz aileler, Bornova çayırlarında ilk futbol maçlarını oynamaya başladıkları günlerde, “Football and Rugby Club” adını taşıyan ilk futbol kulübünü de kurmuşlardır.

Türkiye’de oynanan bu ilk futbol maçları, İngilizlerin bir aile eğlencesi olarak görülmesine rağmen, bu İngilizlerin arasında çok iyi futbolcuların bulunduğu da bir gerçektir. La Fontaine, Giraud, Whittall ve Charnaud ailelerinin oldukça kalabalık olan fertleri kendi aralarında iki takım oluşturmuşlar ve ilk futbol maçları bu iki takım arasında gerçekleşmiştir. İngilizler, 1894’te İzmir’de “Football club Smyrn”i kurmuşlar ve zamanla bunlara bazı Rum gençleri eklenmiştir.

Selanik’te ise İngiliz, Rum ve İtalyan gençleri arasında büyük bir futbol rekabeti başlamıştır. 1891’de “Cycling Club” kurulmuş, atletizm, bisiklet ve futbol alanında önemli faaliyetlerde bulunmuşlardır. Bu kulübün ilk sporcuları arasında bir Türk, Kemal (İren) Bey’ de bulunmaktaydı. 1896’da “Sporting Club’ın” kurulmasıyla futbolda rekabet ortamı başlamıştır. Kırmızı-Beyaz ve Mavi-Beyaz formalarıyla Cycling ve Sporting kulüpleri her yıl iddialı futbol maçları düzenlemişler, atletizm, bisiklet ve jimnastik yarışmalarıyla da halka spor sevgisi aşılamışlardır (Dağlaroğlu,1957).

Norbert Elias, medeni davranış kurallar düzeninin Batı’daki üst sınıflar için üstün niteliklilik ve ayırt edici sembol olurken onun, Batılı olmayan ülkelerde uygulanmaya başlamasıyla bu üstün nitelikliliğin tüm Batı dünyasına atfedildiğini ileri sürer.

Batılı olmayan toplumlarda, modernite, erişilmesi gereken bir ideal ve Batı ve Batılılaşmanın değer yargılarının konseptleri onların değer yargıları olur.

Türk modernleşmesi, başlangıcından itibaren Batı’nın egemenliğini kabul etti. Cumhuriyetin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk’ün deyişiyle “Muasır Medeniyetler ” seviyesine yükselmeyi hedefledi ve bu hedefle kendine özgü modernleşmesini uygulamaya koydu. Bu bakımdan, Türk modernitesi yukarıdan empoze edilen bir moderniteyi toptan bir sosyal değişim projesi olarak gören devlet seçkinleri tarafından uygulamaya konulan bir ulus-devlet sürecinin parçasıydı. Kısaca, **Türk modernleşmesi bir medeniyet değişim projesiydi.**

Türk modernleşmesi çerçevesince Batı'ya atfedilen üstün bir değer ve buna paralel olarak her şey, alt konumda görülen Doğu'nun değer sistemleriyle bağdaştırılıyordu. Bu süreçle beraber, Türkler, Avrupalıların bakış açısından hayatı nitelermeye, değerlendirmeye ve görmeye başladılar. Cumhuriyet'in modernleşmesi, Osmanlı İmparatorluğu'nun mirası ve sosyal farklılaşmasının reddine dayanıyordu. Türkiye için Batılılaşma ve modernite bir “Medeniyet Değişimi” projesiydi.

29 Ekim 1923'te Cumhuriyetin ilanıyla Batılılaşma ve modernleşme devletin temel siyaseti oldu. Bunun sonucu olarak Avrupa hayat tarzı günlük hayatın akışında yerini almaya başladı. Hedef, aynı zamanda, Batılı modern hayat tarzını toplumun bütün düzeylerine yaymaktı. Devleti kuran ve temellendiren ideoloji olan Atatürkçü düşünce sistemi, ulus, devlet, sanayileşme ve modern seküler milli kimlik temelleri üzerinde modern bir devlet yaratılması için toplumu dönüştürecek büyük bir proje olarak modernleşmeyi idrak etmeyi ve modernleşme sürecinin köklü değişim çabasını tanımlar.

Büyük Britanya'nın “İngiliz centilmeni”, Küba, dönemin Sovyetler Birliği ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin “**Komünist insan**” formasyonu vardı. Bu yapı, Çin Halk Cumhuriyeti'nde Kültür devrimiyle şekillenen insan tipi ve Küba'nın tamamen spor eğitimiyle yetiştirilmiş sporcu insan örneği şeklindeydi. Yeni Türkiye Cumhuriyeti için hangi karakter özelliğinde insan, nasıl şekillenmeliydi.

İngiltere'de John Locke ile şekillenmeye başlayan ve modern anlamda Viktorya çağında anlamını bulan Masküler Hristiyanlık ideolojisi, Fransa'da Jean Jacques Rousseau, NAZİ Almanya'sında Turnen hareketi, Küba'da Fidel Kastro, Çin Halk Cumhuriyeti'ndeki Mao Tse Tung'un önderliğini yaptığı Kültür devrimi yeni insanın nasıl bir formasyon içinde olmasını gerektiği konusunda bir uzlaşmaya varmıştı.

29 Ekim 1923'te Cumhuriyet ilan edildi. Şimdi sırada bu genç Cumhuriyete hız ve yön verecek yeni nesilleri yetiştirmek ve hızla sanayi ve bilim çağına uyum sağlayacak yeni insanı şekillendirmeye gelmişti.

Bunun cevabı da Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ten geldi. Cumhuriyetin geleceğine yön verecek yeni nesiller Atatürk'ün “**Sağlam kafa, sağlam vücutta bulunur**” ifadesiyle kendisine Türk literatüründe yer bulan “**ruh ve beden eğitiminin**” birlikteliği ile sağlanabilirdi. Bu kontekste, modern spor eğitimi veren beden eğitimi ve spor okulları açıldı. Bir modernleşme ve Batılılaşma projesi olan Atatürkçü düşünce sistemi, aynı zamanda toplumu tahlil etme ve araştırma zihniyetiniydi. Devletin kuruluşunda yukarıdan aşağıya etkili olan yapı, ilk dönemlerde hayatın tüm veçhesini tamamen devletin kontrolü altına aldı.

Eğitimin unsurları Cumhuriyetin ilk modernleşme yıllarında sosyal değişim için kullanılan kamu alanlarından birisiydi. O dönemde Cumhuriyetin eğitim unsurlarından en iyi örneklerinden birisi de “Halk Evleriydi.” Halk Evlerinin öncüsü ise Osmanlı döneminde Tanzimat ile birlikte kurulan Türk Ocakları olarak bilinen öncü kuruluştur. Türk Ocakları, milli bir kimlik oluşturmak ve bunu yurt geneline yaymak amacıyla kurulmuştu. Temel hedef, tüm Türkler arasındaki kültürel birliği, duyguyu ve bilinci uyandırmaktı. Fakat bu kuruluşlar yeni kurulan Türkiye Cumhuriyetinin yeni rejiminin felsefesi içinde işlevsiz kaldı. Halk Evleri ise cumhuriyet seçkinlerinin modernleşme çabalarının ilk örneklerinden birisi olarak 30'lu yıllarda kuruldu. Hükümetler tarafından finanse edilen halk evlerinin amacı, halka modernleşme fikrini ve milli kültürü ve değerlerini öğretmek ve yaymaktı. Bunun içinde halkın kendisinden gelen sportif faaliyetlere katılma talebine yönelik ihtiyaçları karşılama gayreti de vardı. Bu evleri açma kararı, aynı zamanda, tüm alanlarda modernleşmeyi yayma nihai amacıyla Atatürkçü düşünce sisteminin konumuna destek hareketiydi (Karpat, 1963).

Cumhuriyet seçkinlerinin modernleşme gayretlerinde spor da halk evlerinin faaliyetlerinden biri olarak yerini aldı. Cumhuriyetle birlikte aynı zamanda, bütün eğitim ve öğretim kuruluşlarında, üniversiteler hariç beden eğitimi mecburi oldu. 1923 yılında icra vekiller heyetinin programında beden eğitimi yetiştiren bir okulun açılması ve izcilik faaliyetlerine gereken önemin verileceği ve programla ilgili esasların uygulamaya konulacağı belirtilmiştir. Dönemin Fethi Okyar

başkanlığındaki hükümeti, beden eğitimi ve spor konusunda başarılı bazı gençleri yurtdışına eğitim amacıyla yolladı (Bilge, 1989:9).

Spor alanında modern anlamda yüksek öğretim kurumlarındaki ilk çalışmalar 1932 yılında “Gazi Orta Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü”nün kurulması ve 1933 yılında “Beden Terbiyesi” bölümünün açılması ile başlamıştır (Karaküçük, 1989:362).

Bu okulun adı 1947 yılında Gazi Eğitim Enstitüsü Beden Eğitimi Bölümü olarak değiştirilmiştir. Daha sonra bu eğitim kurumlarının ihtiyaca paralel olarak artırıldığı görülmektedir. Bunlar; 1967-68 İstanbul Eğitim Enstitüsü Beden Eğitimi, 1974-75 İzmir-Buca Eğitim Enstitüsü Beden Eğitimi ve 1978 Diyarbakır Eğitim Enstitüsü Beden Eğitimi Bölümüdür.

Bu okullarda yönetimle ilgili Teşkilât ve İdare, Gençlik Liderliği, Serbest Zaman Eğitimi ve Eğitim Yönetimi gibi dersler okutulmuştur.

Gençlik ve Spor Bakanlığı’na bağlı olarak 1974-1975 öğretim yılında Ankara 19 Mayıs Gençlik ve Spor Akademisi, 1975-1976 öğretim yılında İstanbul Anadoluhisarı Gençlik ve Spor Akademisi ve Manisa Gençlik ve Spor Akademisi kurulmuştur. Bu akademilerin amaçları aşağıdaki gibi belirlenmiştir.

“Öğrencilerini, bilim anlayışı kuvvetli millî tarih şuuruna sahip, vatana, örf ve âdetlerine bağlı, milliyetçi ve sağlam düşünceli, bilgi ve tecrübe sahibi, dil, din, ırk, sınıf ve mezhep ayrılıklarına meydan vermeyen, insan hak ve hürriyetlerine saygılı, devletin milleti ve cumhuriyeti ile bölünmez bütünlüğe inanan, kanun, tüzük, yönetmelik ve tüm kurallara bağlı sağlam karakterli vatandaşlar olarak kalkınma plânlarına uygun gençlik, beden eğitimi ve spor hizmetleri için 3530 sayılı Beden Terbiyesi Kanunu’nun öngördüğü monitör, antrenör, gençlik lideri, yönetici, uzman yetiştirmek, hizmet içi eğitim programları düzenlemek ve uygulamak, gençlik sorunları ile beden eğitimi ve sporun tüm alanlarında, sporcu sağlığı konuları da akademice ihtiyaç duyulan ya da ilgili devlet kuruluşlarıyla iş birliği anlayışı içinde

istenecek bilimsel inceleme ve araştırmalarla plânlama çalışmaları yapmak ve yayınlarda bulunmaktır.” (Resmi Gazete,1980).

Cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte spora bir harika teşvik de onun kurucusu Mustafa Kemal Atatürk’ ten geldi. Mustafa Kemal Atatürk de sporun eğitici yönüyle ilgili değer, duygu ve fikirlerle dolu büyük bir devlet adamıydı. Modern Türkiye’nin inşasına hız veren değişik reformları arasında okul müfredatına mecburi beden eğitimin girişini ve spor birliklerinin tanınmasına destek verdi. Atatürk’ün düşüncesinde bulunan spor alanında ilerleme için bu arzu, daha sonra Selim Sırrı Tarcan gibi spor adamları tarafından sürdürüldü. Selim Sırrı Tarcan, aynı zamanda Türk Milli Olimpiyat Komitesi’nin ilk yöneticilerindendi (History,1987).

19’uncu yüzyılın sonlarında Osmanlı İmparatorluğu zorlu ekonomik ve siyasi şartlardan dolayı çok büyük sıkıntıları düşmüştü ve hasta adam olarak nitelendirilen üç kıtaya yayılmış imparatorluk çöküşün eşiğindeydi. Sonuç olarak, 1914-1918 yılları arasında meydana gelen Birinci Dünya Savaşı’ndan hemen sonra imparatorluk İtilaf devletleri tarafından işgal edildi. İstanbul İngilizler tarafından işgal edildi. İşgal döneminde Britanya adasına has olan ve İngilizler tarafından geliştirilen bazı modern Anglo-sakson sporları da Türkiye’ de tanındı. Özellikle, İstanbul ve İzmir gibi büyük şehirlerde işgal kuvvetleri dokunulmazlıklarını da kullanarak- öncelikle İngilizler ve Fransızlar- İngiliz işgal komutanı General Harrington onuruna futbol turnuvası düzenlediler (Fişek, 1998:8). Bununla da kalmayan İngiliz işgal kuvvetleri yine kendi diplomatik dokunulmazlıklarını kullanarak çeşitli spor toplulukları ve kulüpleri kurdular (Hiçyılmaz, 1984:29). Bu kulüpler ve topluluklar dönemin Osmanlı hükümeti tarafından derhal kapatılmasına rağmen işgal şartları sebebiyle işgalcilerce ülkedeki kulüpleri ve spor birliklerinin yapısını engelleyen kısıtlamalar kaldırıldı. Bunun sebebi de işgal kuvvetlerinin Osmanlı hükümetine imzalattırdıkları İstanbul antlaşmasının hükümleriydi. Buna göre, İstanbul’daki Osmanlı hükümetinden emir almıyorlardı (Howard, 1966). İşgal yıllarında, özellikle İngilizler tarafından çok sayıda spor kulübü kuruldu. İngilizler bütün dünyadaki kolonilerinde yaptıkları gibi siyasi faaliyetleri kontrol altında tutmak ve milli hareketleri kısıtlamak için spor tesisleri ve düzeni kurmayı başarılı bir şekilde gerçekleştirdiler.

İngiltere’de Viktorya döneminde temelleri atılan Masküler Hristiyanlığın misyonerleri Büyük Britanya İmparatorluğu’nun emperyal amaçlarını gerçekleştirmek amacıyla tüm sömürgelerinde olduğu gibi Osmanlı İmparatorluğu topraklarında da büyük bir sınava girişmişti. İngilizler tarafından Türkiye’de spor kulüplerinin kurulması ve amacı tamamen emperyal düşüncelerden kaynaklanıyordu (Fişek, 1998:268).

Bunun sonucu olarak, işgalin de etkisiyle Viktorya İngiltere’sinde formasyona kavuşan ve spor okullarında yetişen İngiliz centilmenleri ve misyonerleri artık Türk topraklarında da göreve hazır. Sporun gücü, Türkiye’de Norbert Elias’ın Medenileşme Süreci’ne nasıl bir etki yapacaktı? Kurulan spor kulüpleri vasıtasıyla İngiliz etkisi Türk spor kulüplerinde gözle görülür derecedeydi. İlk futbol ve rugby kulübü Moda’ da kuruldu. İngilizler, futbol, rugby ve hokey gibi modern sporları Türklere tanıtırken, Amerikalılar da basketbolu tanıttılar. 1919’da Amerikalılar, İngilizlerden esinlenerek kurdukları Genç Erkekler Hristiyan Birliği’nin (YMCA - Young Men Christian Association) bir benzerini Türk gençliğine basketbolu tanıtmak amacıyla kurdular. (Fişek, 1998:249) Bunun sonucu olarak, ilk Türk spor kulüpleri peş peşe kurulmaya başladı. 1903 yılında Beşiktaş, 1905’te Galatasaray ve 1907’de Fenerbahçe kuruldu. Futbol seyir açısından diğer spor dallarından daha fazla ilgi çektiği için Türk toplumunda sportif faaliyetlere katılım çok yavaş oldu.

1923 yılında Cumhuriyetin ilanıyla Atatürk’ ün önderliğinde siyasi ve milli tam istiklalin kazanılmasıyla ülkede büyük bir çalışma ve reform hareketlerine girişildi. 1920’den sonra kurulan spor birlikleri aracılığıyla herkese spor katılımı için fırsat doğdu. Spor, artık genç Cumhuriyetin öncelikleri arasında yer alacaktı.

Modernleşme ve Batılılaşmayı kendisine düstur edinen genç Türkiye Cumhuriyeti’nde sporu geliştirmek için çeşitli isimler altında spor birlikleri kurulmaya başlandı. Bunların en önemlileri 1922 yılında kurulan ve 1936 yılına kadar devam eden Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı, 1936’da kurulan Türk Spor Kurumuydu. Fakat bu kuruluşlar yapıları itibariyle Türk sporunun gelişmesine yeterli katkıda bulunmamışlardı. Bunun üzerine 1938 yılında Türk sporunda özel bir yeri

olan “Beden Terbiyesi Kanunu” çıkarıldı ve Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü ihdas edildi. Bu kanunun amacı Türkiye’nin milli bağımsızlığını korumak için milli bir ruhla yetiştirilmiş bir öncü gençlik yaratarak ülkedeki milli gelişimi ve kültürü teşvik etmek ve yardımcı olmayı tesis etmektir. (Fişek, 1998:367) Bu kanun, aynı zamanda spora devlet kontrolünü ve merkezi yapıyı da beraberinde getirdi. Bu genel müdürlük daha sonra 1989 yılında Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü adını aldı.

1969 yılında Süleyman Demirel hükümeti tarafından Türkiye’deki sportif faaliyetleri çatısı altında toplayacak bir bakanlık kuruldu. Bu bakanlığa Gençlik ve Spor Bakanlığı adı verildi. Bu bakanlığın amacı, Türk sporunu yeniden bir formasyona sokmaktır. Daha sonra bu bakanlıkta kaldırıldı. Özal hükümetleri döneminde sporun Türkiye’de daha iyi noktalara gelmesini sağlamak amacıyla özerklik verilmesi kararlaştırıldı. Türkiye’de bu özerklikten ilk faydalanan spor dalı futboldu. Bunun sonucu olarak Türkiye Futbol Federasyonu ilk özerkliğe kavuşan federasyon oldu.

Bazı aksaklıklara rağmen futbol alanında özerklik yasasının başarılı olması bazı diğer spor branşlarının da özerk olmasını sağladı. Sporda, genç Türkiye Cumhuriyeti’nde Atatürk’le başlayan modernleşme daha sonra ondan bayrağı teslim alanlar tarafından daha yüksek seviyelere çıkarılmaya başladı. Futbol’da (A) Milli Futbol Takımı’nın 2002 yılında Kore ve Japonya’da düzenlenen Dünya Kupası’ndaki üçüncülüğü, Galatasaray’ın 2000 yılında UEFA Kupası’nı ve ardından Süper Kupa’yı kazanması, (A) Milli Basketbol Takımı’nın 2006 yılında Japonya’da yapılan Dünya Basketbol Şampiyonası’nda dünyanın dev spor ülkeleri arasında 6’ncı sırada yer alması ve diğer sportif alanlarda gelen başarılar, Atatürk’ten alınan mirasın daha da büyüdüğü anlamına gelmiyor mu? Atatürk’ün kurduğu ve onun en büyük eseri olan Türkiye Cumhuriyeti gençliği bazı sıkıntılara rağmen dünya spor sahnesinde hak ettiği rolü oynamaya artık hazırdı. Bu Atatürkçü düşüncenin bir zaferiydi. Cumhuriyetle birlikte şekillenen “**modern, seküler Türk gençliği**” Ata’sının kendisine gösterdiği Muasır Medeniyet hedefine ulaşmak için artık çitayı daha yükseklerle koyabilirdi.

5. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Spor, günümüzün kompleks ve sofistike konularından birisidir. Spor, modern dünyada, eski zamanlardan çok farklı bir görünümde. Modern sporun kökeni de çağlar boyunca sporun değiştiğini ve geliştiğini işaret eder. Bunun yanı sıra spora katılımda motivasyonel faktörler de yıllar boyunca değişti. Toplumun ürünü olan spor, çalkantılı bir dünyanın değişimlerini karşılamak için yeniden şekillendi. Günümüzde ise spor, esas olarak hoşça vakit geçirmek ve eğlence için bir araç olarak görülmektedir. Bu anlayışın ileride değişip değişmeyeceğini de yine zaman gösterecektir.

18'inci yüzyıl sonları ve 19'uncu yüzyılın başlarında sanayileşme ve kentleşme olgusuyla İngiltere'de gelişen modern sporlar, 20'inci ve 21'inci yüzyıllarda olağanüstü gelişme gösterdi. Sporun bu olağanüstü gelişmesi gerçeğinin altında modern toplumun karakteristik bir ürünü olduğu ve onu yansıttığı gerçeği yatmaktadır. Kelimenin modern anlamıyla spor fikri, İngiltere'de Rugby okulunda ünlü headmaster Thomas Arnold tarafından ortaya kondu.

Eski Yunan medeniyetinin sportif faaliyetlerinden ilham alınarak gerçekleştirilen modern oyunlar günümüzde yeni formlarıyla sergilenmektedir.

Günümüz sporunu eski geleneksel formlarıyla karşılaştırdığımızda çok büyük değişiklikler olduğu görülmektedir. Modern spor, kendi dinsel ve ilkel inanç sistemlerindeki kültürle ilgili karakterini değiştirdi. Spor, günümüzde, seküler bir faaliyete dönüştü. Bu bağlamda, günümüz sporunda 7 özellik ön plana çıkmaktadır. Bunlar, **uzmanlaşma, eşitlik, rasyonelleşme, bürokrasi, sekülerleşme, kayıtlar ve rekorlardır** (Guttmann, 1978). Modern spor, modernitenin bir ürünüdür. Modern spor devrimine ve kapitalist sanayi devrimine öncülük yapan 19'uncu yüzyıl İngiliz emperyal gücü, benzer şekilde spor kültürünün “Medenileşme Süreci” ne de katkıda bulundu. Bunun hem olumlu hem de olumsuz görünümüleri ortaya çıktı. İngilizler,

öncelikle kompleks ve farklı milli kültürleri, spor kültürüyle birbirlerine yaklaştırdı. Büyük Britanya İmparatorluğu aynı zamanda, spor vasıtasıyla yeni kapitalist modern kültürü, dünyanın birçok köşesinde tanıttı. Bunun dünyadaki en güzel örneklerinden birisi Hindistan'dır. İngilizlere özgü bir spor türü olan kriket Hindistan'da kabul görmüş, sevilmiş ve bu ülkenin medenileşme sürecine çok önemli katkı yapmıştır. İngilizlerin bu ülkeden ayrılmasından sonra dahi Hindistan'ın sosyal hayat tarzındaki yerini korumuştur. Bu arada, Hindistan, Thomas Arnold'un (headmaster) baş ustalığını yaptığı İngiliz tarzı spor eğitimiyle birlikte fen ve sosyal bilimlerin bir arada okutulduğu Rugby ve Eton benzeri okulların kendi ülkelerinde de açılmasını sağlamıştır. İngiliz hayat tarzı spor sayesinde Hindistan' da benimsenmiş ve daima üst bir kültürün hayat tarzı olarak kabul görmüştür. Bu da Norbert Elias'ın ileri sürdüğü gibi (second nature) bir nevi habitusdur. İngiliz imparatorluğu aynı zamanda, gittiği yerlerdeki kültürleri acımasızca sömürdü ve istismar etti. İngilizler, spor kültürüyle milli kültürlerin yozlaşan görünümüne de insani nitelikler kazandırdı. Farklı kültürler ve ülkeler arasında anlayışı ve toleransı geliştirdi. Böylece, görüldüğü gibi spor kültürü medeniyetin gelişmesine olağanüstü katkıda bulundu. Bu sonuçla, **spor kültürü** Norbert Elias'ın da adlandırdığı gibi gerçek anlamda bir **medenileşme süreciydi**.

KAYNAKÇA

ACHEBE, Chinua

(1960), **Sport, Things Fall Apart**, Heinemann Ltd., London, England.

ARBENA, Joseph L.

(1986), Sport and the Study of Latin American History: An overview,
Journal of Sport History, 3, 2, 87-96.

ARNAUD, Pierre: BROYER, J.

(1986), **Des Cultures du Corps aux Techniques Sportives, in Psychopedagogie des APS**, Toumousse, Privat.

ATABEYOĞLU, Cem

(1984), **Tercüman Spor Ansiklopedisi**, Cilt 1, Tercüman Yayınları, İstanbul

BALE, John

(1994), **Landscapes of modern Sport**, London; Leicester University
Press, England.

BENNETT, B. L.

(1975), **Comparative Physical Education and Sports**, Lea and Febeiger.

BİLGE, Nalan

(1984), **Türkiye’de Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Yetiştirilmesi**,
Kültür, Bakanlığı Yayınları, Ankara.

BOUZAR, Dounia

(2003), L’Islam entre mythe et religion, **Les Cahiers de la Securite Interieur**,
54, 4e trimestre, 173-189.

BRASCH, Robert.

(1972), **How did Sport Begin?**, London: Longman, England.

BREDEMEIER, B.J.:D. L. SHIELDS

(1986), Game reasining and interactional morality, **Journal of Genetic
Psychology**, 147, 257-275.

BREDEMEIER, B.J.:D. L. SHIELDS

(1995), **Character Development and Physical Activity**, Champaign, IL:
Human Kinetics.

BROHM, Jean-Marie

(1992), **Sociologie Politique du Sport**, Presses Universitaires de Nancy, la France.

BROWNELL, Susan

(2005), **Globalization and Sport in Historical Context-Conference-**
Globalization is not a Diner Party: He Zhenliang and China's 30-Year
Struggle for Recognition by the International Olympic Committee,
March 2005, 34

BROWNELL, Susan

(1995), **The Training Body for China**, The University Chicago Pres., USA

BURKE, Peter.

(1994) **Venice and Amsterdam**, chapter 5 , Cambridge, England.

CHAPPELL, Robert

(2001), Cuba: Before and after the 'Wall' came down, **The Sport Journal**,
Vol. 7, No.1.

CHAPPELET, Jean Loup

(1982), **Olympic Review**, 174, April, 175-179

COAKLEY, Jay.

(2001), **Sport in Society**, New York; Mc Graw Hill, USA.

CORBETT, Doris

(1999), **Ethics and Moral Behaviour in Sport**, A Human Right Issue, 165-175.

DAĞLAROĞLU, Rüştü.

(1957), **Fenerbahçe Spor Kulübü tarihi**, Bu kitabı yazar kendisi çıkarmış olup herhangi bir yayınevi tarafından basılmamıştır.

DIAWARA, Manthia

(1990), Englishness and Blackness: Cricket as Discourse on Colonialism,
Callaloo, 13, 4-Fall, 830-844.

DUMAZEDIER, Joffre, **Toward a Society of Leisure**, trans. S. E.

Mcclure, New York.

DUNCAN, Hugh Dalziel

(1968), **Symbols in Society**, Oxford University Press, London, England.

EDWARDS, Harry

(1973), **Sociology of Sport**, The Dorsey Press, Illinois, USA.

EGAN, Pierce,

(1820), **Sporting Anecdotes** London, England.

EİTZEN, Stanley D:George H. SAGE,
(1997), **Sociology of North American Sport**. Boston, Massaschusetts:McGraw-Hill.

EİTZEN, D. Stanley
(1999): **Farrand Fou, Beyond the Myths and Paradoxes of Sports**,
Lanham, MD; Rowman and Littlefield,

ELİAS, Norbert.
(1994), **The Civilizing Process**, Oxford, Basil Blackwell, England.

ENCYCLOPEADİA BRİTANNİCA.
(1990) **Vol. 19 and 11, 15th edition.**

ERTUĞ, Ali Rıza
(1973), **Türkiye Futbol Tarihi**, BTGM Ankara Bölge Müdürlüğü Yayını, Ankara.

FİŞEK, Kurthan.
(1998), **Spor Yönetimi**, Bağırgan Yayınevi, Ankara, Türkiye.

FOUCAULT, Michel.
(1974) **The Order of Things**, trans. Sheridan, A., London.

FRALEİGH, Warren.
(1984) **“Right Actions in Sport”- ethics for the contestants”**
Human Kinetics, Champaign, Illinois, USA.

FREY, James H.: EİTZEN, Stanley D.,
(1991)Sport and Society, **Annual Review of Sociology**: Vol. 17, 503-522.

GRAND DİCTIONNAIRE LAROUSSE.
(1850).

GUTTMANN, Allen
(1978), **From Ritual to Record; The Nature of Modern Sport**,
New York; Columbia University Pres, USA.

HARVEY, David
(1989), **The Condition of Postmodernity: an inquiry into the origin
of cultural change**, Oxford: Blackwell, England.

HENDERSON, Karla A.
(1991), **Dimensions of Choice**:A qualitative approach to recreation,
parks and leisure research, Pennsylvania: Venture Publishers, USA.

HERZOG, Maurice.

(1959), **Declaration au Haut Commissariat**, Dec. 1959. cite dans la rev EPS, 1960.

HILL, C. P.

(1985), **British Economic and Social History**, 5 th edition The Pimen Press.

HISTORY.

(1987), **Pierre de Coubertin's Turkish Friends**, Olympic Review, April, 234, 167-169).

HİÇYILMAZ, Ergun

(1984), **Türk Spor Tarihi**, Demet Ofset, İstanbul,

HOFFMAN, Shirl J.

(1992), **Sport and Religion**, Human Kinetics Publishers Champaign Illinois.

HOLT, Richard

(1989), **Sport and the British, Oxford**: Oxford University Pres, England

HONG, Fan

(1997), Iron Bodies, **Journal of Sport History**, 24, 1, 1-23

HOWARD, Harry, N.

(1966), **The Partition of Turkey**: A Diplomatic History : 1913-1923. Howard Fertig Inc. The University of Oklahoma Pres New York, USA.

HUIZİNGA, Johan.

(1955), **Homo Ludens, A study of the play element in Culture**, Boston: Beacon Pres, USA.

HÜRRIYET.

(2006), **FİFA'dan Türkiye' ye 6 maç ve 200 bin Frank ceza**", Hürriyet, 8 Şubat 2006.

JACOMUZZI, Stefano

(1965) "Gli sport", Storia d' Italia, Vol. V, 913-35.

JAHN, F.L.,

(1816), **Die Deutsch Turkunst**.

JAMES, Cyril Lionel Robert

(1984), **Beyond a Boundary**, Pantheon Books, New York, USA.

JARVİE, G.

(1991), **Sport, Racism and Ethnicity**, Falmer Pres.

KARPAT. K.H.

(1963), "The People's House in Turkey: establishment and Growth, **Middle East Journal**, 17, Winter-Spring, 55-67.

KOULORİ, Christina.

(1997), **10th International Seminar for Sports Journalists**.

LARRABEE, E., MEYERSHON, R.

(1958), (eds.), **Mass Leisure**, New York, Elias, Norbert and Dunning E., (1986), **The Quest for Exicement**, Oxford, England.

MANDELL, Richard D.

(1984), **Sport A Cultural History**, Columbia University Press, New York, USA.

MANN, M.

(1983), **Macmillan, Student Encyclopedia of Sociology**, Mcmillan Press.

MARRUS, M. R.

(1974), **The Emergence of Leisure** New York, USA.

McGUIRE, Meredith.

(1987), **The Social Context**, Belmont, CA: Wadsworth.

NAFZİGER, James, A.R.:Lİ Wei

(1998), **American Journal of Comparative Law**, 46, 3-Summer, 453-483

NOVAK, Micheal

(1976), **The Joy of Sport**, Basic Books, New York, USA

PFISTER, Gertrud

(2000), Doing Sport in a Headscarf? German Sport and Turkish Females, **Journal of Sport History**, Vol. 27, 3, 497-524.

PUİG, Nuria

(2001), **Olympic Review**, Women's Contribution to Sport in the 20th Century, XXVII, 41, 55-61.

PUTNEY, Clifford.

(2001), **Mascular Christianity, Menhood and Sports in Protestant America**, Cambridge, Harvard University Pres.

PYE, Geralyn

(1986), The Ideology of Cuban Sport, **Journal of Sport History**, 13, 2, 119-127.

RANDALL, Leonie, M.

(1998), **A.S.S.H.S. Studies in Sports History**, A Fair go?
Women in sport in South Australia-6

RESMÎ GAZETE.

(1980), **Gençlik ve Spor Akademileri Kurulu, Eğitim ve Sınav Yönetmeliği**,
11 Temmuz 1980 tarih ve 17044 sayılı Resmi Gazete.

SAGE, George H.

(1979), **Women in Sport**:Cooptation or Liberation, St. Martin's Pres,
New York, USA

SAGE, George H.

(1988), **The World and I Magazine**, Sports Participation as a Builder
of Character , 03, 629

SAGE, George H.

(1998), **Power and Ideology in American Sport**: a Critical Perspective,
Human Kinetics, Champaign, IL.

SAZAK, Derya.

(2005), "**Sansür değil, atlama**" Milliyet, 17 Kasım 2005

SCHIMANK, Uwe

(2002), Differentiation, Social İn : Sirelser, Neil J / Baltes Paul (eds.),
International Encyclopedia of Social and Behavioral Sciences,
Oxford 2002), Pergamon, 3663-3668

SCHWARTZ, Michael.

(1973) "Causes and Effects of Spectator Sport" **International
Review of Sport Sociology**, Vol. 8, No 2-3.

SEMOTIUK, Darwin

(1974), **North American Society for Sport-History
Proceedings and Newsletter**, Some Historical
Interpretations of Physical Culture in the People's Republic of China,
12-13.

SPORT AND POLITICS.

**Diplomacy of an Olympic True, World Conference on Education and
sport for a Culture of Peace.**

THOMPSON, James D.

(1967), **Organization in Action**, New York, Mc Graw Hill, USA.

US, Asım

(1966), **Hatıra Notları (Atatürk, İnönü, İkinci Dünya Harbi ve Demokrasi Rejimine Giriş Devri Hatıraları)**, İstanbul.

ULMAAN, J.

(1977), **De la gymnastique aux sports modernes**, Vrin, Paris.

VAMPLEW, Wray

(1988), **Pay up and play the game,,: Professional sport in Britain**, Cambridge, Cambridge University Press.

VEBLEN, Thorstein

(1953), **The Theory o Leisure Class:an economic study of institut**, New york, New American Library, USA.

VERDON, Jean

(1980), **Les Loisirs au moyen Age:9**.

VERMA, G.K.:D. S. DERBY

(1994) **Winners and Losers**, Burgess Science Press.

YOUNG, Christopher

(2005), **When Pierre Met Adolf?, The Olmpic Games in the age of Technical Reproduction, Globalization and Sport in Historical Context-Conference-March, 36**.

WALVİN, J., **Leisure and Class in Victorian England**, London, Cunnigham, H. 1880-1950), **Work and Hobbies in Britain**, Mangan, J., (1980), **Leisure in the Industrial Revolution**, London, Hargreaves, J., (1984), **Sport, Power and Culture**, Cambridge, England, and so on.

WILKINSON, Rupert.

(1964), **Gentlemanly Power, British Leadership and Public Schools Tradition London:** Oxford University Pres, England.

www.wayofthewest.org. , **Early Modern, The Modern Word**.

YANKELOVİCH, Daniel

(1981), **New Rules:Searching for self-fulfilment in a world turned upside down:** Bantam Books, New York, USA.

**MODERN TOPLUMDA SPORUN İŞLEVİ ÜZERİNE
KARŞILAŞTIRMALI BİR ARAŞTIRMA
(Yüksek Lisans Tezi)**

Metin ASLIM

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

Şubat 2007

ÖZET

Spor, toplumu yansıtan bir aynadır. Bu çalışmada, karşılaştırmalı olarak modern toplumun sporu nasıl etkilediğini ve sporun toplumu nasıl dönüştüreceğini inceleyeceğiz. Sosyologlar yaptıkları uzun araştırmalar sonucu, spor, oyun ve eğlenceyi (Rekreasyon) gittikçe artan büyük bir ivme kazanarak kültüre açılan önemli bir pencere olarak tanımlarlar.

Modern toplumlarda spor, bir ritüel, milli, bölgesel ve etnik kimliğin görülmeye değer bir yönü, hayat için bir metafor ve başlı başına sosyal bir kurum ve sanayi dalı olarak görülmektedir. Bu tez, Cumhuriyet Dönemi Türkiye’inde sporu ve sporun topluma yönelik içeriğine ve bu içerikteki kurumsal yapısına bir bakışla birlikte; “Sporun oluşumunu” anlamak ve bu oluşumun toplumsal karşılıklarıyla, sosyal yapılanma içerisinde spor, sporcu ve spor kurumlarının varlığını, Cumhuriyet ile birlikte değerlendirmek üzere hazırlanmış bir çalışmadır.

**A COMPARATIVE STUDY
ON FUNCTION OF SPORT
IN MODERN SOCIETY**

(M.S. Thesis)

Metin ASLIM

**GAZI UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
February 2007**

ABSTRACT

Sport mirrors modern society. In this thesis, we will study how modern societies influence sport and how sport in turn alters society. Long overlooked by sociologists, sport, play games and recreation are increasingly recognized as important windows into culture.

Sport can be approached from a number of directions –interpreted as a ritual; viewed as a spectacle of ethnic, regional and national identity; seen as a metaphor for life; understood as a major industry in modern societies. This thesis will consider work and other approaches to sport, encouraging sociologists, athletes, sportsmen and sportswomen to bring their own sport involvements in sport to reflect not only upon sport itself but also upon how such reflection can illuminate cultural, sociological and political dimensions of social life. Why for example, do we take sport and other forms of recreation so seriously? Why do many of us apparently invest more passion in such pursuits than life’s allegedly more serious activities? How is sport integrated into people’s identities? In this thesis is a study prepared to understand “the Sport Institutes” formation and the space based covers of this formation, the existence of the sport and the sport in the formation by the example of

People's Republic of China, England (United Kingdom-Grand Britain), Cuba and the others together with a look at the comprehension about the sport and the sport space in Republic of Turkey.